

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Bakalářská práce

2023

Tereza Nikodemová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Vnímání stáří dětmi v souvislosti s mediálními reprezentacemi

Bakalářská práce

Autor práce: Tereza Nikodemová

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: Marek Háša, MSc.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. května 2023

Tereza Nikodemová

Bibliografický záznam

NIKODEMOVÁ, Tereza. *Vnímání stáří dětmi v souvislosti s mediálními reprezentacemi*. Praha, 2023. 95 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Marek Háša, MSc.

Rozsah práce: 127 630 znaků

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje postojům dětí ke stáří a k seniorům v kontextu mediálních reprezentací. Část práce čerpající z literatury se zabývá sociální i mediální konstrukcí reality, mediálními reprezentacemi a vlivem médií na dětské publikum. Dále definuje stáří a přibližuje postavení seniorů ve společnosti, a nakonec nastiňuje způsob prezentace seniorů nejen v dětských médiích. Výzkumná část práce osvětluje problematiku vnímání stáří v kontextu mediálních reprezentací dětmi ve věku devět až jedenáct let, a to v souvislosti s již provedenými studiemi. V rámci vlastního zkoumání prostřednictvím individuálních hloubkových rozhovorů zjišťuje, jaké představy mají dětské účastníky o starých lidech, jejich životech a postavení ve společnosti a jakou roli v tomto procesu hrají média. Studie zjistila, že děti nejčastěji staré osoby charakterizují pomocí vnějších znaků a přemýšlí o nich velmi stereotypně. Považují je za homogenní skupinu lidí s častými zdravotními potížemi, kteří žijí o samotě, naplňují primárně potřeby druhých, mají mnoho znalostí a jsou moudří. Děti projevují značnou obavu ze stárnutí a ve svých názorech se dopouští „otheringu“, vyzdvihují „ideál mládí“ a reflektují „dualitu stáří“. „Mladé staré“ považují za stále aktivní osoby pečující o mladší jedince, „pokročilé staré“ poté za ty, u nichž došlo k rapidnímu poklesu schopností a autonomie a kteří jsou odkázáni na pomoc druhých. Obecný popis stáří a starých lidí se velmi podobal tomu, jak děti vnímaly obraz seniorů v médiích, mnohdy z toho přímo vycházel. Z výzkumu vyplynulo, že děti z médií částečně nebo kompletně přejímají různé znalosti, které se nachází za hranicí jejich osobních prožitků, a tedy že na ně média mají v tomto ohledu značný vliv.

Abstract

This bachelor thesis focuses on children's attitudes towards old age and seniors in the context of media representations. The part of the thesis that draws out the literature defines the issues of media representations, social and media construction of reality, discusses the influence of the media on children's audiences, defines old age and the position of seniors in society, and finally outlines the way seniors are presented not only in children's media. The research part of the thesis clarifies the issue of the perception of old age by children aged 9 to 11 in the context of media representations in relation to the studies already conducted. Within the framework of its own research, it explores, through individual in-depth interviews, the child participants' perceptions of the elderly, their lives and their position in society, and the role of the media in this process. The study found that children most often characterise the elderly through external features and think of them in very stereotypical ways. They see them as a homogeneous group

of people with frequent health problems, who live alone, primarily meet the needs of others, obtain a lot of knowledge and are wise. Children show considerable fear of ageing aware “othering” in their views, emphasizing the ideal of youth and reflecting on the duality of old age. They regard the “third age” as still active persons caring for younger individuals, and the “fourth age” advanced in age as those whose abilities and autonomy have rapidly declined and who are dependent on the help of others. The general description of old age and the elderly was very similar to how children perceived the image of the elderly in the media, often directly based on it. The research showed that children partially or completely take over from the media a variety of knowledge that is beyond their personal experiences and that the media therefore have a considerable influence on them in this matter.

Klíčová slova

děti, vnímání, stáří, staří lidé, mediální reprezentace

Keywords

children, perception, old age, old people, media representations

Title

Children's perception of old age in the context of media representations

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Marku Hášovi, MSc., a to za odbornou asistenci, ochotu a cenné rady. Dále děkuji všem participantům a jejich rodičům za poskytnutí svého volného času a za ochotu spolupracovat.

Obsah

Úvod.....	3
1. Média a mediální prezentace reality	6
1.1. Média a mediální reprezentace	6
1.2. Sociální konstrukt reality	8
1.3. Mediální konstrukce reality	11
2. Děti a mediální reprezentace stáří.....	13
2.1. Socializace dětí	13
2.2. Vliv médií na děti	14
3. Stáří a jak ho společnost vnímá	15
3.1. Vymezení stáří.....	15
3.2. Postavení seniorů ve společnosti	21
3.2.1. Stereotypy a mýty.....	25
3.2.2. Ageismus	26
3.2.3. Demografická panika	28
3.3. Děti a stáří.....	28
4. Stáří a média.....	32
4.1. Zobrazení seniorů v médiích	32
4.1.1. Česká mediální scéna	33
4.1.2. Světová mediální scéna	35
4.1.3. Audiovizuální tvorba.....	35
4.2. Role médií v prezentaci seniorů ve společnosti.....	40
4.3. Stáří a dětská média	41
5. Metodologie výzkumu.....	44
5.1. Výzkumné otázky, cíle výzkumu	44
5.2. Participantí.....	45
5.3. Design a průběh výzkumu	46
5.4. Etické otázky a legislativní opatření.....	48
5.4.1. Etické otázky	48
5.5. Analýza dat	49
6. Výsledky výzkumu	50
6.1. Dvě odlišné fáze stáří očima dětí.....	50
6.2. Média jako zdroj nepřímých zkušeností	59
6.3. Otisk mediálního obrazu seniorů do dětského vnímání stáří.....	62

7. Diskuse	65
Závěr	72
Summary	74
Použitá literatura	76
Knižní zdroje	76
Odborné články a akademické práce	79
Teze bakalářské práce	85
Seznam obrázků	88
Seznam příloh	89

Úvod

Nejen česká populace demograficky stárne – podíl narozených dětí se snižuje a procento seniorů roste.¹ I přes to se však zdá, že senioři nemají ve společnosti mnoho rolí, vyjma té prarodičovské. To je v důsledku připravuje o sebejistotu i životní hodnoty. Tato skutečnost není vyvolána jen samotným stářím, nýbrž i tím, že společnost často dané období interpretuje velmi nedůstojně.² Značná část populace pohlíží na stáří jako na životní fázi, která „nestojí za nic“. To vyvolává potřebu distancovat se nejen od všeho starého, ale i od toho, co stáří jen připomíná.³

Stáří a dětství jsou dvě životní etapy, jež jsou si tak blízké, přestože jsou od sebe tak vzdálené. Obě se dotýkají hranice nebytí – dítě z něho přichází, starý člověk se do něj odebírá.⁴ V dětství se dějí ty největší proměny člověka, utváří se jeho osobnost,⁵ sociální postoje⁶ i vazby, dítě se učí identifikovat sociální role a vnímat sociální nerovnosti.⁷ Avšak všechno, co pro vlastní rozvoj potřebujeme, se nemůžeme naučit pouze prostřednictvím přímých zkušeností. Velkou část přejímáme i z dalších zdrojů, a to včetně masových médií, ve kterých děti často hledají poučení o životě a informace, které se nachází za hranicí jejich osobních prožitků.⁸ Děti ještě nedisponují mnoha zkušenostmi, a to ani s reálným světem, ani se světem médií. Nemají potřebné prostředky, které by jim posloužily k objektivnímu zvážení pravdivosti mediálních sdělení na základě porovnání toho, co už ví, s tím, co se nově dozvídají.⁹ Také kvůli „věkově strukturované společnosti“¹⁰ děti neudrží intenzivní kontakt se staršími lidmi, vyjma svých

¹ VIDOVIČOVÁ, Lucie. Pohled společnosti na seniory: Autonomie a věková diskriminace: ohrožení nebo výzva?. In: SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: Strategie jejího zachování*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2004, s. 63-64. ISBN 80-7326-026-3.

² ŠMAUSOVÁ, Gerlinda. Psychologický a sociální kontext autonomie seniorů: Věková struktura společnosti. In: SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: Strategie jejího zachování*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2004, s. 13-28. ISBN 80-7326-026-3.

³ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 17. ISBN 978-80-8710-919-9.

⁴ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2005, s. 10. ISBN 80-239-4645-5.

⁵ SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. s. 13. ISBN 978-80-247-3850-5.

⁶ ISAACS, Leora W, BEARISON, David J. The development of children's prejudice against the aged. In: *International Journal of Aging and Human Development* [online]. 1986, roč. 23, č. 3, s. 175-193 [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2190/8GVR-XJQY-LFTH-E0>.

⁷ DVOŘÁK, Jan, František EMMERT, Alena FABIČOVICOVÁ a Petra HAVELKOVÁ. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Vyd. 2, přepracované vydání. Brno: Didaktis, 2015. s. 180-181. ISBN 978-80-7358-243-2.

⁸ McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vyd. 4., rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2009. s. 508-513. ISBN 978-80-7367-574-5.

⁹ GUSÉ, Emily M., RIDDLE, Karyn. The Media's Impact on Children. Lexington: Editorial Aresta, 2009. s. 20-21. ISBN 978-84-937440-1-4.

¹⁰ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav, ref. 4, s. 5.

prarodičů a dalších starších příbuzných, a většinu informací o nich získávají zprostředkovaně, mnohdy právě těmito komunikačními kanály. V médiích jsou senioři často zobrazováni jako homogenní skupina, která je spojována s množstvím stereotypů.¹¹ Jaký obraz o stáří si tedy děti vytvářejí?

V českém prostředí i ve světovém měřítku doposud nebylo provedeno mnoho studií, které by se příčinnou souvislostí mezi (stereotypním) obrazem seniorů v médiích a tím, jak stáří děti vnímají, zabývaly. V českém prostředí tuto tematiku zpracovává kupříkladu Lucie Vidovičová, která se však zabývá primárně ageismem, děti do výzkumů zahrnuje jen výjimečně a okrajově. Celosvětově byly dále uskutečněny výzkumy zaměřující se na jednotlivá témata, která jsou v této práci propojena. Vznikly studie vztahující se k samotnému stáří, obrazu seniorů v médiích, vztahu dětí a starších lidí nebo kupříkladu vlivu médií na děti. Komplexně se tomuto tématu věnovalo jen velmi málo výzkumů, které se i tak zaměřovaly pouze na určitý druh médií (například knihy).

Tato bakalářská práce si klade za cíl zjistit, jak děti ve věku devět až jedenáct let vnímají stáří a seniory a zda, případně jak, jejich názory a postoje ovlivňují média. V části práce, která čerpá z literatury, je představena daná problematika, a to včetně uvedení některých relevantních studií, které již byly provedeny a alespoň částečně se týkají dané tematiky. Dále jsou vymezeny okruhy jako mediální prezentace reality, vliv médií na dětské publikum, stáří a postavení seniorů ve společnosti, a nakonec obrazy seniorů nejen v dětských médiích. Praktická část představí kvalitativní studii zkoumající dětské vnímání stáří a starých lidí v kontextu mediálních reprezentací. Výsledky budou prezentovány v souvislosti s dříve provedenými výzkumy. V rámci vlastního šetření bude prostřednictvím individuálních hloubkových rozhovorů zjištěno, jak dětské účastníci pohlíží na stáří a seniory a jakou roli v tom hrají média.

Teze bakalářské práce, vložené na konec dokumentu, reprezentují hlavní východiska tohoto výzkumu. V průběhu zhotovování došlo k mírné změně rozložení, seřazení a pojmenování jednotlivých kapitol, avšak tato změna nenarušuje původní záměr ani cíl práce, naopak umožňuje kvalitnější zpracování. Dále bylo zúženo věkové rozpětí dětí, a to za účelem zvýšení proveditelnosti výzkumného designu v rámci bakalářské práce. Po důkladnějším prostudování literatury a postupů v již provedených výzkumech se autorka rozhodla oslovit pouze děti ve věku devět až jedenáct let, neboť v tomto období mají již značně rozvinutou slovní zásobu,

¹¹ AMUNDSEN, Diana. A critical gerontological framing analysis of persistent ageism in NZ online news media: Don't call us "elderly"! In: *Journal of Aging Studies* [online]. 2022, roč. 61, s. 1-14 [cit. 2023-03-17]. ISSN 0890-4065. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2022.101009>.

dokážou vytvářet složitější větná spojení, asociovat si různé minulé situace a identifikovat sociální role, stejně jako formovat své sociální postoje.¹²

¹² DVOŘÁK, Jan, František EMMERT, Alena FABIČOVICOVÁ a Petra HAVELKOVÁ, ref. 7.

1. Média a mediální prezentace reality

1.1. Média a mediální reprezentace

„Žijeme v době médií.“ Podle Holta a Lewise lidé někdy konzumují mediální obsahy sdílené skrz internet, televizi, rádio, tisk či další komunikační kanály tak často a v takové míře, že se velmi snadno ocitnou v „mediální slepotě“. Tou je myšlen stav, kdy si přestanou uvědomovat přítomnost médií a zapomínají na to, že jejich prostřednictvím mohou být ovlivněny jejich vlastní názory, hodnotové systémy či postoje.¹³

Média publiku poskytují své produkty zpravidla s určitým záměrem, avšak jejich následná interpretace není vždy jednotná. Každý vnímá obsah subjektivně, a to na základě dvou současně působících „skutečností“ – „mediální“ a „sociální“. „Mediální skutečnost“ představuje vše, co se vyskytuje v médiích, „sociální skutečnost“ pak představy o světě, jež společnost nabízí svým jednotlivým příslušníkům a podle nichž si posléze vykládají okolní svět. U obou dochází k nepřetržitým úpravám, dotváření či utvrzování vycházející z praxe. Navzájem se doplňují či ovlivňují, často si konkurují nebo se popírají. Dohromady ale vytváří spojení, na jehož bázi lidé jednají se svým okolím, soudí ho či predikují své šance na uplatnění se v něm.¹⁴ Pokud tuto teorii aplikujeme na situaci, v rámci které publikum nedisponuje vlastními zkušenostmi s určitou společenskou skupinou a veškeré informace přejímá pouze z médií, stane se pro něj mediální vykreslení této skupiny tím jediným možným.¹⁵

Masmédia, jež Gerbner označuje za všudypřítomné distributory sociálních rolí formující hlavní proud moderní kultury pomocí přesvědčivého a ustáleného systému sdělení,¹⁶ ovšem mohou ohrožovat společnost v tom ohledu, že si lidé pomocí nich vytvoří přespříliš zjednodušený obraz zkonstruované reality.¹⁷

Je však skutečností, že většina příběhů už není dětem vyprávěna rodiči, blízkými osobami či školou a že to, co se dozvídáme o světě, získáváme právě prostřednictvím těchto

¹³ GILES, David, Nigel HOLT a Rob LEWIS, ed. *Psychologie médií*. Přeložila Helena ŠOLCOVÁ. Praha: Grada, 2012, s. 11. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3921-2.

¹⁴ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. s. 269. ISBN 978-80-7367-287-4.

¹⁵ Tamtéž, s. 281.

¹⁶ GERBNER, George. Sociology. In: *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* [online]. 1993, roč. 528, č. 1, s. 207 [cit. 2023-03-18]. ISSN 0002-7162. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0002716293528001039>.

¹⁷ LUHMANN, Niklas. *Realita masmédií*. Praha: Academia, 2014. s. 52. ISBN 978-80-200-2333-9.

komunikačních kanálů.¹⁸ Nemusí to nutně znamenat, že každý, kdo se účastní komunikace, reflektuje skrz média, co a jakým způsobem prožívá.¹⁹ Jisté ale je, že „mediální skutečnost“ zaujímá velmi významné postavení v životech lidí, protože jak už bylo okrajově popsáno, právě média nám nabízejí to, co se vyskytuje za hranicí přímé osobní zkušenosti.²⁰ Dané představy jsou pak ještě znatelně ovlivněny různými faktory, kupříkladu rozsahem sdělení a jeho emoční intenzitou. Lidé mají tendenci hodnotit důležitost na základě toho, jak snadno si na daný subjekt vzpomenou, a to ze značné části určuje jeho reprezentace v mediální tvorbě.²¹

„Mediální reprezentaci“ lze podle Chlumské vysvětlit jako „zobrazování určitých skupin lidí či jevů určitým (stabilním) způsobem.“ Je založena na opakovatelnosti a zdůrazňování jasně určených charakteristik v neprospěch jiných. Vždy se jedná o „umělý výtvar“, který zahrnuje množství vlastností, včetně jejich rozdělení na vhodné, chtěné, přijatelné a nepřijatelné. Obvykle je jev ustálen, avšak může dojít k proměně jeho formy působením času či změnou prostoru.²² Jedná se o stav, kdy mediální produkce využívá tyto prostředky k vyobrazení určité formy světa, který společnost zná, případně ho dokáže respektovat, a současně ve stejném vyobrazení přiřazuje konkrétní podobu různým ideologickým pojmům týkajícím se například genderu, věku, národní identity, kategorizace dle společenských tříd apod.²³

Někdy se lze setkat s názorem, že média bezděčně napomáhají hodnotám, které ve státu dominují. Dochází k tomu z důvodu tlaku zvenčí a odhadování potřeb i očekávání publika.²⁴ Ve společnosti ani v médiích neexistuje rovnost. Dominantní osoby mají hlavní slovo v obou prostředích, v důsledku čehož poté dochází k nepřetržité stereotypizaci méně viditelných skupin.

Vystavování se určitým mediálním obsahům může mít rozsáhlé behaviorální účinky. Zcela jistě dokáže ovlivnit nejen spotřebitelské a komunikační chování, ale i postoje k lidem z nejbližšího okolí příjemce mediálních sdělení, o to více, pokud je z řad dětí.²⁵

¹⁸ GERBNER, George, Larry GROSS, Nancy signorielli a Michael Morgan. Aging with television: images on television drama and conceptions of social reality. In: *Journal of Communication* [online]. 1980, roč. 30, č. 1, s. 37-47 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://web.asc.upenn.edu/gerbner/Asset.aspx?assetID=383>.

¹⁹ LUHMANN, Niklas, ref. 17, s. 101-102.

²⁰ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, ref. 14, s. 269.

²¹ KAHNEMAN, Daniel. *Myšlení: rychlé a pomalé*. Brno: Jan Melvil, 2012. s. 151-153. ISBN 978-80-87270-42-4.

²² CHLUMSKÁ, Eva. *Úvod do mediálních studií: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita palackého v Olomouci, 2013. s. 31. ISBN: 978-80-244-3610-4.

²³ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, ref. 14, s. 271.

²⁴ McQUAIL, Denis, ref. 8, s. 509.

²⁵ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, ref. 14, s. 338.

Některé mediální obsahy disponují fakticitou, která se může snadno stát terčem manipulace společenských elit, ať už z ekonomického, kulturního, politického nebo podnikatelského prostředí. Lze hovořit kupříkladu o zpravodajských obsazích, které jsou zahaleny do „fakticky maskované performativy“. Působí na publikum dojmem, že pouze popisují, avšak nutno připomenout, že jsou dané události někým a určitým způsobem vybírány z množství dalších událostí a mají politický, kulturní i sociální rozměr.²⁶

1.2. Sociální konstrukt reality

Berger a Luckmann poukázali na to, že jedním z hlavních aktérů sociální konstrukce reality jsou jednoznačně média. Osoby patřící do určité společnosti, jejich reprezentace či sociální role, chování, jednání i vlastnosti, které je odlišují, jsou utvářeny společenskými procesy. V každé „sociální situaci, která probíhá v čase“, postupně dochází k institucionalizaci a následně na základě „shluku institucí“ vzniká společnost.²⁷

Prostřednictvím reprezentování jednotlivých skupin mohou mít média částečný vliv na své publikum a na to, co vnímá za obvyklé, dobré, hodící se nebo normální. To pomáhá k stanovení kategorizace, norem, hodnot či rolí dané společnosti. Přesnou velikost zásahu médií do společenských procesů lze určit jen obtížně, avšak předpokládá se, že jejich vliv je značný. Nutno podotknout, že nezáleží pouze na tom, co je v médiích prezentováno, ale i jakým způsobem jsou situace a jevy širokému publiku zobrazovány.²⁸

Média ale nejen ovlivňují to, o co a jakým způsobem projevuje veřejnost zájem, nýbrž jsou současně tímto zájmem zpětně ovlivněna. Redaktoři podle Kahnemana „nemohou ignorovat požadavky veřejnosti, aby určitá témata a názory obdržely v jejich médiu dostatečný prostor.“²⁹

Při „re-prezentování“ dochází pouze k reprezentaci jiné reprezentace, nikoliv k vyobrazování samotné reality. To znamená, že je publiku místo celistvé skutečnosti představen pouze někým vybraný obraz či výřez z reality.³⁰

I z toho lze vyvodit, že sociální konstrukce reality často není demokratická a postavení jednotlivých členů ve společnosti, tedy ani v médiích, není rovnocenné. Rozhodující slovo

²⁶ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, ref. 14, s. 276.

²⁷ BERGER, Peter L., LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. s. 51-92. ISBN 80-85959-46-1.

²⁸ CHLUMSKÁ, Eva, ref. 22, s. 31-33.

²⁹ KAHNEMAN, Daniel, ref. 21, s. 150.

³⁰ CHLUMSKÁ, Eva, ref. 22, s. 31-32.

v obou světech mají primárně ti, kteří patří do dominantní části společnosti a disponují větší mocí. Vlastnosti této skupiny lidí se stávají normou a na jejich základě je charakterizována většinová společnost.³¹ Podle Bergera a Luckmanna je můžeme považovat za hlavní konstruktéry a jejich postupům rozumět jako pouhé distribuci ideologie za účelem naplnění vlastních potřeb a zájmů. Ta ovšem ale také napomáhá k jednodušší orientaci v chaosu světa, motivuje a stanovuje hranice pro lidské jednání, vytváří systém norem a hodnot, odůvodňuje rozvržení moci a propojuje lidi do skupin.³²

Lidé, kteří z tohoto vzorce nějakým způsobem vybočují a nesnaží se dosáhnout společenských norem, jsou stavěni na okraj společnosti.³³ Pro takové skupiny jsou často používány rádooby vystihující pojmenování, která srovnávají jejich identitu se všemi charakteristikami do jediného slova či sousloví.³⁴ Sociální konstrukce reality je totiž úzce spjata i s „obratem k jazyku“. Jazyk je velmi důležitý činitel v procesu konstruování reality a světů. S tím je spojen i fakt, že je nemožné poznat to, co je „objektivní“ nebo „pravdivé“, neboť se, jak píše Chlumská ve své publikaci, „pohybujeme v rámci určitých jazykových a společensko-mocenských kontextů“.³⁵ Pokud někoho „nálepkujeme“ například jako „gaye“, společnost na něj podle Dyera pak mnohdy hledí už jen jako na „gaye“ a odvozuje od toho bez detailnějšího poznání celou jeho identitu, která je však zbavena komplexnosti. Lidi s podobným zjednodušujícím označením poté vnímáme jako homogenní skupiny, disponující určitými jednotnými charakteristikami.³⁶

S tímto jevem se pojí další fenomén, který napomáhá, stejně jako ideologie, k snazší orientaci ve světě – stereotypizace. Vladyka popisuje stereotypizaci jako „zjednodušený způsob reprezentace instituce, fenoménu, lidského projevu, rysu či postoje, který určitým způsobem deformuje původní předlohu. Typizace a stereotypizace jsou chápány jako konstitutivní prvky sociální konstrukce reality, které formou kategorizujícího zjednodušení pomáhají v orientaci ve struktuře sociálního systému.“³⁷

Stereotypy byly jedním z hlavních témat výzkumů Waltera Lippmanna. Pomáhají podle něj určovat ostré hranice, kde končí legitimní chování a začíná to nepřijatelné, člení společnost do

³¹ DYER, Richard. *The matter of images: essays on representations*. 2nd ed. London: Routledge, 2002. s. 1-10. [cit. 2023-03-20]. ISBN 0-415-25495-7.

³² BERGER, Peter L., LUCKMANN, Thomas, ref. 27, s. 51-92.

³³ DYER, Richard, ref. 31.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ CHLUMSKÁ, Eva, ref. 22, s. 9.

³⁶ DYER, Richard, ref. 31.

³⁷ VLADYKA, Milan. Stereotypizace. In: *Revue pro média: Časopis pro kritickou reflexi médií*. Brno: Spolek přátel pro vydávání Hosta, 2004. [online]. č. 9 [cit. dne 20. 10. 2014]. ISSN 1211-9938. Dostupné z: <http://www.rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/stereotypizace.htm>

kategorií a skupin a jsou snadno uchopitelné. Současně však zhušťují komplexní informace do jediného označení, generalizují, zveličují a zobecňují. Jejich prostřednictvím lze zjistit, ukázat či posílit vlastní postavení ve společnosti, stejně tak jako ovlivnit pozici druhých, tedy lidí, kteří se stanou obětí těchto prvků ustavujících sociální konstrukci reality.³⁸ „Užívání stereotypů je podmíněno i nutností zpracovat rychle velké množství informací, stereotypy tedy slouží jako jakási zkratka, která nepotřebuje další vysvětlování.“³⁹

Podle Pickeringa slouží popisovaný jev k odvrácení pozornosti od závažnějších společenských problémů tím, že poskytuje jednoduchý a jasný důvod k obvinění či odsouzení a podporuje diskriminaci i nerovnost ve společnosti.⁴⁰ Stereotypy zviditelňují neviditelné a upozorňují na rozdíly, které ve skutečnosti vůbec nemusí existovat. Například úroveň zapomnětlivosti nemusí být nutně dána věkem, avšak velmi časté stereotypní prezentování seniorů jako trpících „sklerózou“ podněcuje generalizaci vlastností příslušníků vyššího věku, (lidově řečeno) „háží je do jednoho pytle“ a připisuje tento problém každému z nich.⁴¹

„Stereotypní zobrazování“ různých skupin je častým následkem předsudečných idejí, které jsou zároveň pomocí opakování upevňovány, a udržují tak ideologii i moc v rukou současných dominantních vládců společnosti.⁴²

To, co podléhá stereotypizaci, se také automaticky současně podřizuje nebo přechází do marginálního postavení.⁴³ Souvisí s tím i pojem „předpojatost (bias)“, který označuje právě „využívání negativních zobrazení různých menšin, které vedou k jejich stigmatizaci, přehlížení, upozadování či úplnému zneviditelňování.“⁴⁴

„Některé stereotypy se mohou velmi odchylovat od reality a nepřátelské stereotypizování může mít děsivé následky, ale psychologickým faktům se nevyhneme: stereotypy, jak správné, tak chybné, to je prostě to, jak uvažujeme.“⁴⁵ Mohou být použity vážnou i komickou formou. V druhém případě jsou často omlouvány tím, že se jednalo o vtip. Žertování pomáhá

³⁸ DYER, Richard, ref. 31, s. 11-15.

³⁹ CHLUMSKÁ, Eva, ref. 22, s. 33.

⁴⁰ PICKERING, Michael. Stereotyping and Stereotypes. In: STONE, J., D. RUTLEDGE, P. RIZEVA, A. SMITH a X. HOU, eds. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Nationalism*. West Sussex: John Wiley & Sons., 2015. s. 1-6. ISBN 9781118663202.

⁴¹ DYER, Richard, ref. 31, s. 11-15.

⁴² CHLUMSKÁ, Eva, ref. 22, s. 33.

⁴³ VLADYKA, Milan, ref. 37.

⁴⁴ CHLUMSKÁ, Eva, ref. 22, s. 33.

⁴⁵ KAHNEMAN, Daniel, ref. 21, s. 181.

k jejich propašování a ochráně je před případnou kritikou. Tím se však posiluje míra zapojení stereotypů do společenských a politických mýtů, v nichž jsou již zakořeněny.⁴⁶

Jako další relevantní pojem spojený se sklonem vidět a vnímat určité společenské skupiny stereotypně lze uvést „symbolickou anihilaci“. Tento koncept poprvé pojmenoval George Gerbner a představil ho jako situaci, kdy určitá společenská skupina v médiích není zobrazována dostatečně či vůbec. To následně podporuje stereotypizaci, vytváření sociálních nerovností a potlačuje rozvoj identity jednotlivců. Často se týká například genderu, věku, sociálně-ekonomického postavení nebo rasy.⁴⁷ Gaye Tuchman pojem dále rozšířila a určila tři formy, dle kterých se mohou média této strategie upořádání příslušníků určitých, obvykle minoritních skupin dopouštět. Často o členech daných skupin vůbec nemluví. Když už jim dají prostor ve veřejném prostoru, dojde k banalizaci dané problematiky, případně rovnou k negativnímu zobrazování těchto jedinců a k jejich odsuzování.⁴⁸ Nemusí se tedy vždy jednat o přímé vyjádření postoje k daným skupinám, ale i o formu informování o nich, tedy kterým vlastnostem je věnována pozornost a kterým nikoliv, kdo skupinu zastupuje a kolik prostoru má k dispozici apod. Může být vyvolána s vědomím či bez něj, úmyslně i postrádajíc úmysl.⁴⁹

1.3. Mediální konstrukce reality

Nejen podle Luhmanna získáváme převážnou část informací o společnosti, ve které žijeme, prostřednictvím masmédií.⁵⁰ Poskytují jednu z nejsilnějších reprezentací skutečnosti, a to zobrazení „platných sociálních vztahů, nerovnosti a moci, popř. mnohosti přístupů a zájmů“.⁵¹

Média ovšem svět nejen reprezentují, nýbrž ho současně i hodnotí. V dnešním silně medializovaném světě vzniká „prolínáním lidského chování a mediálních vjemů“ nová realita – „hyperrealita“, která je mnohdy považována za tu pravou, jedinou skutečnou.⁵²

⁴⁶ PICKERING, Michael, ref. 40.

⁴⁷ GERBNER, George, GROSS, Larry. Living with television: The violence profile. In: *Journal of Communication* [online]. 1976, roč. 26, č. 2, s. 182 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: DOI: 10.1111/j.1460-2466.1976.tb01397.x.

⁴⁸ TUCHMAN, Gaye: *The symbolic annihilation of women by the mass media*. In TUCHMAN, G., A. DANIELS, J. BENET, eds. *Hearth and Home: Images of Women in the Mass Media*. New York: Oxford University Press, 1978. s. 41-58. ISBN 019502351X. Dostupné z: https://docdrop.org/ocr/download/GENDER-AND-MEDIA-READER---The-Symbolic-Annihilation-of-Women-nonka_ocr.pdf

⁴⁹ CHLUMSKÁ, Eva, ref. 22, s. 32.

⁵⁰ LUHMANN, Niklas, ref. 17, s. 10.

⁵¹ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, ref. 14, s. 272-273.

⁵² GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 2nd ed. Praha: Argo, 2013. s. 239. ISBN 978-80-257-0807-1.

Vztah mezi médii a společností lze nahlížet prostřednictvím dvou modelů – hegemonního a pluralitního. V případě prvního jsou vrstvy společnosti považovány za nerovné, ovšem jen do takové míry, kterou je schopna většina společnosti akceptovat. Existuje v nich určitý prvek moci, a to například politický nebo ekonomický.⁵³ Kořeny tohoto modelu zasahují do koncepce hegemonie, kterou ve své práci reflektovali Antonio Gramsci a Louis Althusser. Jedná se o mocenskou praktiku, kdy určitá sociální skupina, obvykle ta vládnoucí, prezentuje vlastní úzký pohled, zájem či světonázor jako platný pro celou společnost.⁵⁴

Pluralitní model vyzdvihuje rozmanitost obsahů zprostředkovaných publiku skrz média, jejich významů, a tedy i možnost výběru mezi nimi. Tento model zastává názor, že společnost je tvořena řadou různých skupin s různým zájmem, a tím pádem i jejich volba, které mediální obsahy chtějí přijímat, je různá. „Pokud v mediální produkci převládají nějaké hodnoty, představy či postoje, je to v perspektivě tohoto modelu tím, že je sdílí většina společnosti, jelikož zveřejňovaná mediální produkce je v tomto modelu chápána jako výsledek snahy uspokojit publikum.“⁵⁵

Na mediální tvorbu reality se rovněž zaměřoval i George Gerbner v rámci své kultivační teorie. Předpokládá, že televize, potažmo média, zaujímají ústřední místo v životech lidí a dominují jejich „symbolickému prostředí“. Mediální sdělení podle této teorie nahrazují osobní zkušenost a další prostředky dozvídání se informací o světě. Kultivace nepředstavuje okamžitou změnu přesvědčení o „skutečné“ povaze sociální reality, ale jeho postupný a kumulativní vývoj. Jedinci postupně strádají informací poskytnuté médii a následně je kombinují s vlastními zkušenostmi. Čím více však sledují mediální realitu, tím více se jejich názory a postoje vzdalují od podoby reálného světa.⁵⁶

Dalším elementem mediální konstrukce reality je rámování, které lze chápat jako druhou úroveň nastolování agendy. O tom byl mezi vědci přesvědčen především Maxwell McCombs. Rámovat znamená selekci, vyzdvihování nebo potlačování jednotlivých prvků reality.⁵⁷ Dále ale také nahlížení na ně z určité perspektivy, jejich komentování a hodnocení, zařazování do

⁵³ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, ref. 14, s. 274.

⁵⁴ DYER, Richard, ref. 31, s. 71-73.

⁵⁵ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, ref. 14, s. 275.

⁵⁶ McQUAIL, Denis, ref. 8.

⁵⁷ McCombs, Maxwell. *Agenda setting: nastolování agendy – masová média a veřejné mínění*. Přeložil Tomáš Kačer a Vlastimil Nečas. Praha: Portál, 2009. s. 132-133. ISBN 9788073675912.

kontextu a interpretaci nebo jejich vzájemné propojování a vytváření komplexních myšlenkových struktur, jež podsouvají, jak chápat svět.⁵⁸

Už výše bylo podotknuto, že poskytované rámce nemusí být publikem pokaždé pouze pasivně přijaty. Z takové myšlenky ostatně vychází i Stuart Hall ve své teorii kódování a dekodování. Média mají podle něj na každého recipienta jiný účinek a konzumované obsahy diváci nepřijímají bezvýhradně a totožně. I v jeho teorii dostává prostor koncept hegemonie, neboť je přesvědčen, že do mediálních produktů je vždy zakódována dominantní ideologie. Média totiž podle autora disponují jasnými standardy zaměřujícími se na to, co by měly jednotlivé produkty obsahovat a jak témata pojmut.⁵⁹ Z toho důvodu, že obsahy zůstávají významově polysémní, však není nikdy jasné, jak k nim publikum přistoupí a zda přijme předem zakódovaný význam.⁶⁰ Je však více než jisté, že tento „podavatelův význam“ musíme považovat za významnou součást mediálního sdělení.⁶¹

2. Děti a mediální reprezentace stáří

2.1. Socializace dětí

Členy společnosti se nerodíme, stáváme se jimi. V dětství prochází každý jedinec „primární socializací“, skrze níž se stává členem společnosti. Každému z nás jsou vnuceni „významní druzí“ (zpravidla rodina), kteří nám zprostředkovávají realitu. Předávají nám pouze určité aspekty tohoto světa, a to na základě vlastního postavení ve společnosti, osobních zkušeností, které za dobu svého života posbírali a individuálních vlastností, jež se u nich vyvinuly. Dítě posléze jejich postoje, názory i role přijímá za vlastní a do určité doby je považuje za ty jediné možné. Jakýkoliv další proces, který zasvěcuje už socializovaného jedince do nové oblasti společnosti, náleží „sekundární socializaci“. V rámci té jsou role velmi anonymní. Mezi instituce zprostředkující tyto procesy patří i média.⁶²

V průběhu dětství se dějí ty největší biologické i psychické proměny člověka a utváří se jeho osobnost. Tento proces je realizován primárně v rámci rodiny, která je tvůrcem nejranější vrstvy

⁵⁸ GAMSON, William, MODIGLIANI, Andre. Media discourse and public opinion on nuclear power: A constructionist approach. In: *The American Journal of Sociology* [online]. 1989. roč. 95, č.1, s. 1-37. [cit. 2023-03-22]. ISSN 0002-9602. Dostupné z: <https://doi.org/10.1086/229213>.

⁵⁹ HALL, Stuart W. *Encoding and decoding in the television discourse*. Birmingham: Centre for Cultural Studies, University of Birmingham. 1975. s. 1-19. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/81670115.pdf>.

⁶⁰ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, ref. 14, s. 226-227.

⁶¹ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, ref. 14, s. 250.

⁶² BERGER, Peter L., LUCKMANN, Thomas, ref. 27, s. 128-140.

sociální v člověku.⁶³ Vše, co pro vlastní rozvoj potřebujeme, se však nemůžeme naučit pouze z přímého pozorování či nabírání zkušeností. Velkou část znalostí přijímáme z nepřímých zdrojů, včetně masových médií. Děti mají sklon hledat v médiích poučení o životě a propojovat je s vlastními zkušenostmi.⁶⁴

2.2. Vliv médií na děti

Masmédia jsou mnohdy vnímána jako pouhý poskytovatel zábavy. Dle Giddense však ovlivňují různé formy našeho sociálního jednání, naše zkušenosti a postoje. Podílí se na tvorbě veřejného mínění, a to nejen kvůli tomu, že mají vliv na naše názory, nýbrž i z toho důvodu, že jsou velmi přístupným zdrojem informací, na kterých závisí i spousta sociálních činností.⁶⁵

Média v současnosti pohltily životy mnoha lidí po celém světě. Velká část dětí a dospívajících používá internet denně, a to třeba k vyhledávání informací, vytváření mediálního obsahu, sledování mediálních audiovizuálních děl apod.⁶⁶ Média kromě předávání informací dětskému divákovi také částečně formují jeho postoje. Ovlivňují, jak vnímá společenské chování nebo sociální realitu a spoluvytvářejí jeho kulturní normy. Děti si však svého ovlivnění obvykle nejsou vědomy. Autoři knihy *Children, adolescents, and the media* shromažďují různé studie věnující se propojení médií a dětského publika a z jejich výsledků usuzují, že dětská diváci za ty, kteří jsou ovlivněni médii, označují primárně ostatní jedince ze svého okolí. O sobě samotných si to však nemyslí, nebo alespoň ne do takové míry.⁶⁷

Přístup k digitálním technologiím se celosvětově zvyšuje. Jejich uživateli se stává stále více dětí ve stále nižším věku.⁶⁸ Dle studie z roku 2020 využívá v České republice denně chytrý telefon celých 84 % dětí ve věku devět až sedmnáct let. Mají ho stále „při ruce“, a tak jím vyplňuje intervaly mezi každodenními činnostmi. Děti ve věku devět až jedenáct let na něm

⁶³ SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína, ref. 5.

⁶⁴ McQUAIL, Denis, ref. 8.

⁶⁵ GIDDENS, Anthony, ref. 52, s. 230.

⁶⁶ POYNTZ, Stuart R., HOECHSMANN, Michael. Children's Media Culture in a Digital Age. In: *Sociology Compass* [online]. 2011, roč. 5, č. 7, s. 488-498. [cit. 2023-03-21]. ISSN 1751-9020. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2011.00393.x>.

⁶⁷ STRASBURGER, Victor C., Barbara WILSON a Amy B. JORDAN. *Children, adolescents, and the media*. 3rd ed. Thousand Oaks: SAGE, 2014. s. 54-56. ISBN 978-1-4129-9926-7.

⁶⁸ ARMSTRONG-CARTER, Emma, TELZER, Eva H. Advancing Measurement and Research on Youths' Prosocial Behavior in the Digital Age. In: *Child Development Perspectives* [online]. 2021, roč. 15, č. 1 [cit. 2023-03-22]. ISSN 1750-8606. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/cdep.12396>.

stráví v průměru 114 minut za den.⁶⁹ Velká část sociálního a emocionálního vývoje této generace se tedy odehrává na mobilních telefonech, a tím pádem často i na internetu. Vytvářejí si prostřednictvím toho pohled na sebe sama, na komunitu, ve které žijí, i na celý svět.⁷⁰

Děti a dospívající neuvažují stejně jako dospělí a mají méně zkušeností – jak s reálným světem, tak i se světem médií. To je důležité, protože předchozí znalosti či prožitky nám pomáhají zpracovat vše, s čím se potýkáme. Děti mají také méně zkušeností s médii – viděly méně filmů, sledovaly méně televizních pořadů a hrály méně videoher než průměrný dospělý. V důsledku toho obvykle nejsou obeznámeny s mnoha způsoby, kterými mediální producenti vypráví příběhy, a tak často nedisponují potřebnými prostředky k porovnání toho, co už ví, s tím, co se nově dozvídají v masmédiích a mohou být vůči těmto komunikačním kanálům jednoduše zranitelní.⁷¹

3. Stáří a jak ho společnost vnímá

3.1. Vymezení stáří

V posledních letech začala být nejen v Česku věnována mnohem větší pozornost stáří a seniorům, a to zejména kvůli demografické změně v populaci.⁷² Počet starých lidí se rapidně zvedá už několik desítek let, lidé se dožívají vyššího věku a odborníci začínají mluvit o „inflaci stáří“.⁷³ Důraz je však kladen primárně na předpokládané ekonomické důsledky – vyšší náklady na sociální, zdravotní a finanční zajištění, které jsou často označovány jako krize. Sociálním dopadům je ve veřejném prostoru připisována důležitost znatelně menší.⁷⁴

Dle Sýkorové je stáří sociální konstrukt, ať už jde o stanovení jeho věkové hranice nebo očekávání vůči lidem označeným za staré či o způsoby, jak s nimi zacházet.⁷⁵ Chronologický

⁶⁹ SMAHEL, David, Hana MACHACKOVA, Giovanna MASCHERONI, Lenka DEDKOVÁ, Elisabeth STAKSRUD, Kjartan ÓLAFSSON, Sonia LIVINGSTONE a Uwe HASEBRINK. *EU Kids Online2020: Survey results from 19 countries*. In: EU Kids Online. s. 20-25. ISSN 2045-256X. Dostupné z: <https://irtis.muni.cz/news/eu-kids-online-2020-report>.

⁷⁰ O'KEEFFE, Gwen S., CLARKE-PEARSON, Kathleen. The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families. In: *Pediatrics* [online]. 2011, roč. 127, č. 4, s. 800-804 [cit. 2023-03-22]. ISSN 1098-4275. Dostupné z: www.pediatrics.org/cgi/doi/10.1542/peds.2011-0054.

⁷¹ GUSÉ, Emily M., RIDDLE, Karyn, ref. 9.

⁷² SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007. s. 43. ISBN 978-80-86429-62-5.

⁷³ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 19.

⁷⁴ SÝKOROVÁ, Dana, ref. 72.

⁷⁵ SÝKOROVÁ, Dana, ref. 72, s. 43-48.

věk ani stáří nepředstavují diagnózu.⁷⁶ Neexistuje pevně daný věkový práh, po němž by přišla etapa „stáří“. Stáří je vymezeno společností a naplňováno významy.⁷⁷

Sak a Kolesárová se ale přesto pokusili definovat časové body, jež stáří, jakožto završující fázi životního cyklu člověka, ohraničují. Horní věkový práh je jasně definován smrtí, spodní práh je rozmazán tím, že všechny jevy a procesy utvářející stáří do lidských životů nevstupují současně. Těmito jevy a procesy jsou myšleny nejen ty biologického charakteru, ale i ty psychické, kulturní či sociální. Až když je spojíme dohromady, můžeme mluvit o stáří. Každý jev má své vlastní charakteristiky, je typický pro určité věkové rozpětí a trvá určitou dobu. Senioři jsou však heterogenní skupina, a tak je velmi individuální, kdy se daný jev u jednotlivce projeví. Na to má vliv především genetika, sociální kontext, kulturní faktory nebo samotná historie života jedince – životní styl, sociální systém, hodnotový systém, druh vykonávané práce apod.⁷⁸

Věk představuje pouze počet odžitých let, nikoliv fázi života. To, zda jsme mladí nebo staří, je stanoveno primárně v závislosti na kultuře, ve které žijeme, a na kontextu, který nás obklopuje.⁷⁹ I přesto ale část populace definici stáří pomocí věku podporuje. V empirickém výzkumu Lucie Vidovičové a Ladislava Rabušice z roku 2005 označila tuto možnost za nejideálnější čtvrtina respondentů, v průměru podle nich stáří začíná v 63,6 letech. Odpovědi se lišily dle věku respondenta – mladší určily vyšší věk a naopak.⁸⁰ V dalším šetření z roku 2007 s definicí na základě věku souhlasila už téměř polovina.⁸¹ Kolesárová a Sak v průběhu svého bádání došli k výsledku, že česká populace jako seniora označuje osobu ve věku od 60 do 70 let, konkrétní číslo je určeno podle individuálních vlastností jedince.⁸²

„Identita seniora je společenský produkt, který je opakovaně redefinován vývojem společnosti a jejími proměnami.“⁸³ Představa stáří jako etapy života a strukturace společnosti dle věku

⁷⁶ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava H. Ageismus, Věkové Rozdělení a Zkušenost Stáří v Době Krize: Zamyšlení Nad Společenskými Dopady Pandemie COVID-19 *. In: *Sociologický časopis* [online]. 2021, roč. 57, č. 2. s. 146 [cit. 2023-03-23]. ISSN 00380288. Dostupné z: DOI: 10.13060/csr.2021.008.

⁷⁷ SÝKOROVÁ, Dana, ref. 72, s. 43-48.

⁷⁸ SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína, ref. 5, s. 14.

⁷⁹ WHO. *Global report on ageism* [online]. 2021, s. 19 [cit. 2023-03-22]. ISBN 978-92-4-001687-3. Dostupné také z: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/2021-dha-docs/9789240016866-eng.pdf?sfvrsn=7375d0b8_7&download=true.

⁸⁰ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav, ref. 4, s. 15-19.

⁸¹ VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Věk jako závislá proměnná: ideologie věku, ageismus a stárnutí v české společnosti*. Disertační práce (PhD.). Brno, 2007. s. 132-144. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie. Vedoucí disertační práce: prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc. Dostupné online z: https://is.muni.cz/th/p26pi/Disertace_Vidovicova.pdf.

⁸² SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína, ref. 5, s. 26.

⁸³ SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína, ref. 5, s. 5.

existovala vždy. Současná společnost ale tyto jevy zkonkretizovala, proměnila ve formálnější a individualizovala.⁸⁴ „Věková strukturace společnosti“ s sebou nese hluboký sociální význam. Společnosti považují věk, mnohdy ve spojení s pohlavím, za nezbytný element organizující sociální vztahy.⁸⁵ V současnosti je obvykle vnímán jako součást lidské identity. Na jeho základě vstupujeme do určitých sociálních rolí, stejně tak jako z nich vystupujeme.⁸⁶ Lze hovořit o „věkově stratifikované společnosti“.⁸⁷

Věk hraje prim na trhu práce, když žádáme o bankovní půjčku, najdeme ho v závorce za téměř každým jménem v novinovém článku.⁸⁸ Definuje nás, obklopuje a zároveň utváří hranice našeho chování. Připisuje nám práva i povinnosti, svým způsobem nás řídí, stal se naším druhým „já“.⁸⁹ „(...) tato věková všudypřítomnost v reakci na nový demograficky podmíněný sociální řád získala kvalitu ideologie – ideologie věku.“⁹⁰

I přes problémy ohledně stratifikace na základě chronologického věku, které byly popsány výše, se sociálním identifikátorem stáří stal zákonem určený věk odchodu do starobního důchodu.⁹¹ Ačkoliv se penzijní systémy mezinárodně liší, tomuto kritériu obvykle odpovídají 65letí občané.⁹² Z šetření z roku 2008 je patrné, že samotní senioři určují hranici počátku stáří jako relativní. Stáří definují primárně na základě zdravotního stavu, věk do definice řadí až skrze zdraví, které vnímají jako nejzásadnější problém, s nímž se jako příslušníci určité věkové skupiny potýkají.⁹³ Krom těchto aspektů za další identifikátory stáří lidé označují například neschopnost postarat se o sebe samotné, začátek pobírání důchodu nebo ukončení pracovní činnosti. Vyplývá to z práce Lucie Vidovičové z roku 2007. V několika případech respondenti zahrnuli i vzhled – šedivé vlasy či vrásky, avšak tyto odpovědi byly méně časté.⁹⁴

Stáří je vystiženo i rysy, které jsou typické pro jednotlivce patřící do této skupiny a dělají z nich generaci. Rozhodně ale tato skupina není homogenní. Liší se „zdravotním stavem, vzdělanostní úrovní, stavem a výkonností mozkových aktivit, kvalitou svého materiálního zázemí,

⁸⁴ VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 16. ISBN 978-80-210-4627-6

⁸⁵ Tamtéž, s. 13-16.

⁸⁶ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav, ref. 4, s. 5.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ VIDOVIČOVÁ, Lucie, ref. 84, s.13.

⁸⁹ HAZAN, Haim. *Old Age: Constructions and Deconstructions (Themes in the Social Sciences)*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. s. 63. ISBN 978-0521447485.

⁹⁰ VIDOVIČOVÁ, Lucie, ref. 84, s. 14.

⁹¹ SÝKOROVÁ, Dana, ref. 72, s. 47.

⁹² HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 20.

⁹³ SÝKOROVÁ, Dana, ref. 72, s. 66-67.

⁹⁴ VIDOVIČOVÁ, Lucie, ref. 81.

ekonomickým zabezpečením, životním stylem, rozsahem a kvalitou sociálního a mentálního pole.“ Ze společných charakteristik lze vyzdvihnout například fakt, že díky podobnému věku mají starší lidé zkušenosti z jednotlivých etap vývoje společnosti.⁹⁵ Dalším sdíleným znakem je svoboda – nejen ve vlastním chování, ale i v názorech či postojích. Během předešlých životních etap je svazoval společenský mainstream, profesní požadavky nebo tlak na sdílení názorů jen v prostoru, který je striktně ohraničen. Stářím se prohlubuje autenticita lidské existence a mění se chování ve společnosti.⁹⁶

Přechod z dospělého věku do stáří není doprovázen žádnými významnými rituály, jako třeba přechod z dětství do dospělosti.⁹⁷ Některé společnosti dodávají tomuto přechodu na důležitosti tím, že formálně připisují danému jedinci respekt a vzrůst autority. Mnohdy se ale tato teorie neseťká s praxí, neboť ani „gerontokracie“ nezvyšují významnost a důležitost člověka jen na základě věku.⁹⁸ „Všeobecně se uznává, že stárnutí představuje komplexní a dynamický proces zahrnující vzájemně propletené procesy stárnutí biologického, psychologického a sociálního.“⁹⁹ Je přirozené a univerzální, stárneme celý život, ale podoba stárnutí není jednotná – je výrazně ovlivněna našimi vztahy, osobními charakteristikami, minulostí, rodinou, prostředím, do kterého jsme se narodili, pohlavím i etnicitou. Čím více let jsme prožili, tím více se od sebe odlišujeme, a tak je nejstarší generace tou nejrozmanitější ze všech.¹⁰⁰

Současné koncepty stárnutí kladou důraz na odpovědnost každého jedince a výběr životního stylu. To vychází z „neoliberálního imperativu aktivity, autonomie a odpovědnosti“. Specifický vzhled stárnoucího těla je opomíjen, naopak je vyzdvihována schopnost jedince udržet si mladistvý vzhled.¹⁰¹ Jako protiklad k těmto konceptům můžeme zmínit „afirmativní stárnutí“, tedy alternativní teorii stárnutí, v rámci které stárnutí těla znamená zakončení dlouhotrvajících proměny, nikoliv úpadek.¹⁰²

⁹⁵ SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína, ref. 5, s. 44.

⁹⁶ SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína, ref. 5, s. 21-23.

⁹⁷ LINTON, Ralph. Age and Sex Categories. In: *American Sociological Review* [online]. 1942, roč. 7, č. 5, s. 599. [cit. 2023-03-22]. ISSN 00031224. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2085685>.

⁹⁸ VIDOVIČOVÁ, Lucie, ref. 84, s. 40.

⁹⁹ SÝKOROVÁ, Dana, ref. 72, s. 47.

¹⁰⁰ WHO, ref. 79, s. 19.

¹⁰¹ SANDBERG, Linn. Affirmative old age: the ageing body and feminist theories on difference. In: *International Journal of Ageing and Later Life* [online]. 2013, roč. 8, č. 1, s. 11-40. ISSN 1652-8670. Dostupné z: <https://doi.org/10.3384/ijal.1652-8670.12197>.

¹⁰² PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. Neviditelní senioři a jejich každodennost: čtvrtý věk jako stárnutí s disabilitou. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017. s. 12. ISBN 978-80-7325-487-2.

Sociální gerontologie se v poslední době intenzivně věnuje zdravému, respektive úspěšnému stárnutí s cílem udržet praktickou soběstačnost seniorů.¹⁰³ Pojem „úspěšné stárnutí“ popsali Rowe a Kahn v roce 1997 jako vícerozměrný koncept založený na vyhýbání se nemocem, snaze udržení si správné fyzické i psychické kondice a trvalém aktivním zapojování se do společnosti.¹⁰⁴ „Stárnoucí, kteří nejsou schopni sami naplňovat svoje potřeby, jsou tedy závislí na podpoře a pomoci, protože jsou disabilní nebo chudí, prožívají patologické stárnutí.“¹⁰⁵ Právě míra autonomie je jedním z dalších faktorů, podle kterých česká společnost určuje, že je člověk starý.¹⁰⁶

Dle mnoha teorií existuje tzv. „dualita stáří“, která jeho příslušníky dělí na „mladé staré“, kteří jsou zdraví a „pokročilé staré“ neboli disabilní.¹⁰⁷ Tyto dvě fáze můžeme označit i jako „třetí věk“ a „čtvrtý věk“. Lidé ve třetím věku jsou charakterizováni jako aktivní staří, čtvrtý věk představuje naopak pokles schopností.¹⁰⁸ Laslett čtvrtý věk popisuje jako vrcholné období života plné úpadku, zakončené smrtí. Oproti tomu třetí věk vidí jako novou etapu života, v rámci které mají lidé čas pouze pro sebe, mohou ho využít pro množství aktivit a nemají povinnosti k práci ani k rodině, neboť jejich děti už dospěly.¹⁰⁹

Čtvrtý věk můžeme přirovnat ke starším seniorům, za které jsou obvykle považovány osoby nad 75 let. Toto rozdělení ale zpravidla nepočítá se zdravotními rozdíly, které jsou v dané populaci velmi časté.¹¹⁰ Jelikož není čtvrtý věk dostatečně prozkoumán a popsán, vyvolává

¹⁰³ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 201-202.

¹⁰⁴ ROWE, John W., KAHN, Robert L. Successful ageing. In: *The Gerontologists* [online]. 1997, roč. 37, č. 4, s. 433–440 [cit. 2023-03-22]. ISSN 0016-9013. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/geront/37.4.433>.

¹⁰⁵ PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela, ref. 102, s. 9.

¹⁰⁶ VIDOVIČOVÁ, Lucie, Ladislav RABUŠIC a Martina MAZÁČOVÁ. Senioři a opatření v oblasti stárnutí v pohledu české veřejnosti: zpráva z empirického výzkumu. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003. s. 10-18. ISBN 8023913514. Dostupné také z: https://www.academia.edu/63325599/Senio%C5%99i_a_soci%C3%A1ln%C3%AD_opat%C5%99en%C3%AD_v_oblasti_st%C3%A1rnut%C3%AD_v_pohledu_%C4%8Desk%C3%A9_ve%C5%99ejnosti.

¹⁰⁷ van DYK, Silke. The othering of old age: Insights from Postcolonial Studies. In: *Journal of Aging Studies* [online]. 2016, roč. 39, č. 2, s. 109-120 [cit. 2023-03-25]. ISSN 0890-4065. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0890406516302018>.

¹⁰⁸ STATHI, Afroditi, SIMEY, Piers. Quality of life in the fourth age: Exercise experiences of nursing home residents. In: *Journal of Aging and Physical Activity* [online]. 2007, roč. 15, č.3, s. 272–286 [cit. 2023-03-22]. ISSN 1543-267X. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/6116724_Quality_of_Life_in_the_Fourth_Age_Exercise_Experiences_of_Nursing_Home_Residents.

¹⁰⁹ LASLETT, Peter. *A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age*. Cambridge: Harvard University Press, 1991. s. 154. ISBN 978-0674323278.

¹¹⁰ PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela, ref. 102, s. 15.

v lidech mnohé obavy.¹¹¹ Tato etapa s sebou přináší i ztrátu autonomie nebo nemohoucnost.¹¹² Bojíme se, že v popsané životní situaci již nebudeme schopni jakéhokoliv činnosti, navazování sociálních vztahů, intimity, že skončíme bez známek sociálního života a v hyperrealitě. Čtvrtý věk je sociální konstrukt, který stojí na potřebě péče a pomoci, ztracení vědomí, úpadku aktivity v sociálním životě a křehkosti.¹¹³

Šetření uskutečněné v roce 2021 zaměřující se na spojování negativních stereotypů se skupinou, kterou autorka označila jako „very old age“, tedy velmi vysoký věk, potvrdilo, že lidé starší 80 let jsou často charakterizováni jako křehká skupina lidí, pro kterou je typická závislost na péči poskytované dalšími osobami, úbytek kognitivních funkcí a přítomnost více nemocí současně, které však nemají souvislost. Takto jsou popisováni nejen ostatními generacemi, ale i jimi samotnými. Předpokládá se u nich častá izolace, neboť mnoho jejich vrstevníků je už po smrti. Současně jsou považováni za přehlíženou část společnosti, protože se o nich z veřejného prostoru moc nedozvíme.¹¹⁴

Hranici mezi třetím a čtvrtým věkem vytváří v podstatě sami senioři. Sami se dělí na soběstačné a na ty, o které se musí někdo starat.¹¹⁵ Ani čtvrtý věk podle Kafkové nemá stejnou podobu u každého. „(...) individuální rozdíly prohlubované v předchozích životních obdobích ještě zvyšuje různá míra a podoba disability.“ Disabilita je však považována za pouhý rámec formy stárnutí, ne za samotného tvůrce.¹¹⁶

Obdobně strukturuje stáří i Haškovcová. Ve své práci konstatuje, že lidé ve věku mezi 65 a 74 lety je třeba považovat za „mladé seniory“. Skutečné stáří dle ní nastává až po 75. roce života, kdy teprve pravidelně dochází k úbytku jak tělesných, tak i mentálních sil. Stáří lze indikovat nejen na základě estetické proměny člověka, ale i rozostřených smyslů či zhoršené psychiky. „Současná generace mladých seniorů je většinou zdravá a rozhodně by nebylo správné ani slušné uplatňovat na ni kritéria vyzrálého stáří.“¹¹⁷ Potíž vidí autorka v tom, že současné mladší generace považují za starého člověka každého, kdo dosáhl důchodového věku. V důsledku toho

¹¹¹ HIGGS, Paul, GILLEARD, Chris. *Rethinking Old Age: theorising the Fourth Age*. London: Bloomsbury Academic, 2015, s. 126. ISBN 9781137383983.

¹¹² PACK, Rachael, Carri HAND, Debbie L. RUDMAN a Suzanne HUOT. Governing the ageing body: explicating the negotiation of ‘positive’ ageing in daily life. In: *Ageing and Society* [online]. 2019, roč. 39, č. 9, s. 2085-2108 [cit. 2023-03-25]. ISSN 1469-1779. Dostupné z: doi:10.1017/S0144686X18000442.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ REISSMANN, Marcella, Luise GEITHNER, Anna STORMS a Christiane WOOPEN. Stereotypes about very old people and perceived societal appreciation in very old age. In: *Zeitschrift für Gerontologie* [online]. 2021, roč. 54 (Suppl 2), s. 95-98 [cit. 2023-03-25]. ISSN 0948-6704. Dostupné z: doi:10.1007/s00391-021-01971-y.

¹¹⁵ PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela, ref. 102, s. 16.

¹¹⁶ PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela, ref. 102, s. 121.

¹¹⁷ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 21.

jsou zaměstnaní „mladí důchodci“ považováni v pracovním prostředí za méněcenné a ti nepracující a pobírající penzi rovnou za přítěž, která společnosti nic neposkytuje. Následně vzniká velmi negativní celkový obraz stáří.¹¹⁸

3.2. Postavení seniorů ve společnosti

Zdá se, že senioři nemají ve společnosti mnoho rolí, primárně zastávají roli prarodičů. Ztráta statusu je připravuje o sebejistotu a životní hodnoty. Tato skutečnost je vyvolána nejen samotným stářím, ale i tím, že společnost často interpretuje danou etapu velmi nedůstojně.¹¹⁹ Političtí představitelé zabývající se seniorskou problematikou omezují své veřejné úvahy obvykle jen na důchodovou reformu, a tak je v důsledku tato generace vnímána jako pouhá „ekonomická zátěž“, která nemá zbylé populaci co předat.¹²⁰

Kolesárová a Sak ve své publikaci hodnotí tento přístup takto: „Zatímco veřejný prostor ovládaný ideologií neoliberalismu reflektuje seniora jako ekonomickou kategorii, jako kategorii ztrácející na trhu ekonomickou subjektivitu a tím také hodnotu, my chápeme seniora a životní fázi stáří jako potenciál k vyvrcholení života, jako životní fázi, v níž se především rozhoduje o přidané hodnotě života člověka.“¹²¹

Velká část společnosti pohlíží na stáří jako na stav, který „nestojí za nic“. V důsledku toho dochází ke snaze distancovat se od všeho, co je staré nebo co stáří připomíná. Tomu nepomáhá ani „ideál mládí“, který je pro nynější dobu tak typický a jež vyzdvihuje uspíšený životní styl tvořivého mládí orientovaného na výkon.¹²² Krása člověka se omezuje na vnější krásu těla. V takové společnosti si starý člověk často připadá nepatřičně, někdy dokonce vnímá svou vlastní existenci jako něco neslušného a nevhodného. Podoba stáří, které nyní známe, je značně ovlivněna adorací mládí a jeho atributů.¹²³

Většina mladších jedinců nad svým vlastním fyzickým koncem nepřemýšlí, protože zasazují svou budoucnost do poměrně dlouhé časové perspektivy.¹²⁴ Mají strach ze stáří a z blížící se smrti. „Smrt představuje přírodní zákonitost, se kterou se musejí vyrovnávat společnosti i každý

¹¹⁸ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 32.

¹¹⁹ ŠMAUSOVÁ, Gerlinda, In: SÝKOROVÁ, Dana, ref. 2, s. 22.

¹²⁰ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 36.

¹²¹ SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína, ref. 5, s. 23.

¹²² HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 17.

¹²³ SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína, ref. 5, s. 14-15.

¹²⁴ ŠMAUSOVÁ, Gerlinda, In: SÝKOROVÁ, Dana, ref. 2, s. 24.

lidský organismus.“ Popasovat se s ní jejím odmítáním je ale mnohdy jednodušší.¹²⁵ Strach ze stárnutí může v extrémním případě vést až ke gerontofobii, tedy nenávisti vůči stáří. Je obvykle způsoben neznalostí opravdového procesu biologického stárnutí.¹²⁶

Lidé žijící v moderní společnosti nejen že nechtějí fakticky zestárnout, ale bojí se o stáří i slyšet, vidět či o něm mluvit. To brání vnitřnímu zpracování dané problematiky. Odmítání informací však pomáhá k jednoduššímu podlehnutí mýtů o stáří a vytvoření si předsudků.¹²⁷ „Fenomén stáří“ se týká všech. Jednání lidí v produktivním věku totiž přímo působí nejen na životní podmínky současných penzistů, ale i na kvalitu jejich vlastní budoucnosti, ač se jim může zdát zatím velmi vzdálená. Měli bychom se tedy zajímat nejen o seniory ve svých vlastních rodinách, ale také se začít vědomě připravovat na to, že sami stárneme.¹²⁸

Ve výzkumu Lucie Vidovičové a Ladislava Rabušice s tím, že mladší se od starších lidí velmi liší ve všech oblastech, souhlasila více než polovina dotázaných. V nejmladší věkové skupině do 20 let souhlasilo dokonce 84 % z nich. Nutno podotknout, že podíl kladných odpovědí neklesl pod 50 % ani u nejstarších respondentů. Více než čtvrtina mladé generace si myslí, že senioři žijí na úkor mladých a téměř polovina lidí ve věku 15-29 let je toho názoru, že by starší lidé měli mít pouze omezený vstup do politiky, aby neměli možnost ovlivňovat ve velké míře dění ve společnosti. Dotázaní mají také pocit, že si starší lidé stále na něco stěžují, i když se mají vcelku dobře.¹²⁹

„Efekt stárnutí“ zapříčiňuje stav, kdy starší lidé uznávají výrazně odlišné hodnoty než ti mladší. Tuto skutečnost ještě více podporuje „efekt kohorty“, který je způsoben tím, že jednotlivé generace vyrůstají a prochází socializací v různých obdobích a za jiných podmínek. Je rozdíl mezi hodnotami, které dostávají do vínku dnešní děti a kterým byli učeni jejich prarodiče. Tyto rozdílnosti mezi jednotlivými generacemi napomáhají vzniku „konfliktu hodnot“ neboli „generační mezeře“.¹³⁰ Senioři si mnohdy udržují takové vlastnosti a životní styly, které získali dříve ve svém životě, a ty se velmi liší podle vzdělání, sociálního postavení i přesné doby, kdy se narodili. Právě to často stojí za rozdíly mezi generacemi – nikoli stárnutí, ale jiné životní

¹²⁵ Tamtéž, s. 25.

¹²⁶ PALMORE, Erdman B. *Ageism: negative and positive*. 2nd ed. New York: Springer Publishing Company, 1999, s. 61-68. ISBN 0-8261-7001-3. Dostupné také z: <https://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=e000xww&AN=256756&lang=cs&site=ehost-live&scope=site>.

¹²⁷ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 9-12.

¹²⁸ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 20.

¹²⁹ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav, ref. 4, s. 15-19.

¹³⁰ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav, ref. 4, s. 10-11.

zkušenosti, vzdělání atd.¹³¹ V důsledku těchto skutečností následně dochází k tzv. „otheringu“. Mladí lidé seniory označují jako „oni“ nejen z důvodu odlišných hodnot a přesvědčení, ale i například kvůli ignoraci technologického vývoje, odmítání se učit s novými přístroji, změnám pohledu na život¹³² či, a to podle mnohých primárně, kvůli nedostatečnému zapojování se do veřejného prostoru a nízké ekonomické aktivitě.¹³³

Můžeme mluvit o menší sociální soudržnosti a solidárnosti mezi mladšími a staršími.¹³⁴ Kafková konstatuje, že v rámci výzkumu byla svědkem velmi omezených a nenaplněných sociální vztahů, napětí v rámci vazeb s nejbližší rodinou či pečovatelkou a silného pocitu osamění ze strany seniorů.

Člověk je odkázán na společnost a členství v ní je pro něj velmi důležité. „Společnosti se konstituují a udržují kohezi svých členů tím, že udržují slib, že každý jedinec v nich má své místo.“ To platí i pro ty, kteří v ní už nezaujímají žádnou praktickou funkci. Bez toho se společnost nemůže integrovat a postrádá důvěru svých členů.¹³⁵ V předindustriální éře si starého člověka ostatní vážili už jen pro to, že přežil. O stáří se tehdy mluvilo spíše na základě vnějšího vzhledu a ztrát schopností, na rozdíl od dnešní moderní společnosti, kdy stavíme rovnítko mezi stáří a odchod do starobního důchodu a následné dožívání v něm.¹³⁶

V jednom z výzkumů zaměřujících se na postavení seniorů ve společnosti, jež byl proveden v roce 2021, zodpověděla více než polovina dotázaných seniorů starších 80 let, že se cítí nechtěně nebo ne úplně chtěně a téměř čtvrtina měla pocit, že je společnost vnímá jako přítěž.¹³⁷ V jiném šetření z roku 2008 odpovědělo 17 % respondentů ve věku od 18 do 29 let, že by byli nejraději, kdyby se staré lidi odstěhovali někam, kde by nikoho neobtěžovali. Polovina ze všech

¹³¹ REVENSON, Tracey A. Debunking the myth of loneliness in late life. In: SEIDMAN, Edward, RAPPAPORT, Julian. *Redefining social problems*. Boston: Springer. 1986, s. 115-135. ISBN 978-1-4899-2238-0.

¹³² REISSMANN, Marcella, Luise GEITHNER, Anna STORMS a Christiane WOOPEN, ref. 113, s. 95-98.

¹³³ PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela, ref. 102, s. 10-11.

¹³⁴ MUFFELS, Muffels J. A. Stárnutí a flexibilizace. Hrozba nebo výzva pro sociální stát? In: RABUŠIC, Ladislav. *Česká společnost a senioři. Sociální, ekonomické a politické aspekty demografického stárnutí české společnosti*. Brno: Škola sociálních studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 1997, s. 38-61. ISBN 8021017295.

¹³⁵ ŠMAUSOVÁ, Gerlinda, In: SÝKOROVÁ, Dana, ref. 2, s. 24.

¹³⁶ THANE, Patricia M. Status of older people: preindustrial west. In: EKERDT, David J. *Encyclopedia of aging*. New York: Macmillan Reference USA, 2002. s. 1337-1341. ISBN 0028654722. Dostupné také z: <https://www.encyclopedia.com/education/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/status-older-people-preindustrial-west>.

¹³⁷ REISSMANN, Marcella, Luise GEITHNER, Anna STORMS a Christiane WOOPEN, ref. 113, s. 95-98.

dotázaných v tomto věku pronesla, že v případě možnosti výběru by se starými lidmi nechtěla trávit příliš mnoho času. Se zvyšujícím věkem respondentů se procento ale snižuje.¹³⁸

Vnímání seniorů se zlepšuje nejen s rostoucím věkem a přibližováním se ke stáří, ale i na základě častějšího kontaktu s touto generací lidí. Ti, kteří mají více přímého kontaktu se seniory, je poté vidí v lepším světle a více odmítají negativní stereotypy rezonující ve veřejné sféře.¹³⁹ Ve výzkumu označili osoby starší 80 let jako heterogenní jen ti, kteří jsou s nimi v přímém kontaktu – obvykle s nimi pracují. Ostatní je popisují jako skupinu s podobnými či totožnými vlastnostmi. Lidé pracující se starými lidmi více poukazovali na důsledky negativních stereotypů a nesouhlasili s jejich rezonancí ve společnosti. Odmítají homogenizaci této generace, například nelze dle nich vše svádět na stařeckou „sklerózu“, tvrdit, že demencí trpí každý nad 80 let apod. Tato věková skupina lidí je podle nich ohrožena a odsouvána stranou od ostatních právě proto, že se stává obětí diskriminace kvůli těmto mylným představám zakořeněným ve společnosti.¹⁴⁰

Výše bylo již několikrát zmíněno, že senioři jsou zbylou populací vnímání převážně jako pomoc vyžadující a společnosti nic neposkytující skupina. Pravdou je, že staří lidé, a to i ti, kteří jsou nemocní nebo jsou omezeni nějakým handicapem, jsou schopni nadále aktivně přispívat svým rodinám, přátelům nebo přímo celé společnosti.¹⁴¹ V případě dotázání se respondentů na pozitivní hlediska týkající se stáří byly jmenovány značné zkušenosti, různorodé znalosti a dovednosti, které mohou předat mladším. Dále byla uvedena větší vytrvalost, než jakou mají mladší ročníky, přizpůsobivost, skromnost či ochota poskytnutí podpory.¹⁴²

Postavení seniorů a stáří se samozřejmě liší i v závislosti na kultuře a prostředí. Především v západních kulturách se senioři, stáří a stárnutí potýká především s negativními či hanlivými konotacemi. Oproti tomu kupříkladu v Japonsku jsou senioři vnímáni jako ti privilegovaní, mající vliv, jako autority.¹⁴³

¹³⁸ VIDOVIČOVÁ, Lucie, ref. 84, s. 192-210.

¹³⁹ BAI, Xue. Images of ageing in society: a literature review. In: *Journal of Population ageing* [online]. 2014, roč. 7, č. 3, s. 231-253 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1874-7884. Dostupné z: DOI: 10.1007/s12062-014-9103-x.

¹⁴⁰ REISSMANN, Marcella, Luise GEITHNER, Anna STORMS a Christiane WOOPEN, ref. 113, s. 96.

¹⁴¹ WHO. *Active Ageing: a policy framework* [online]. 2002, s. 12 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/67215>.

¹⁴² REISSMANN, Marcella, Luise GEITHNER, Anna STORMS a Christiane WOOPEN, ref. 113.

¹⁴³ SÝKOROVÁ, Dana, ref. 72, s. 49.

3.2.1. Stereotypy a mýty

Přestože je skupina seniorů různorodá a není jasně ohraničená, často je na ní nahlíženo jako na homogenní a je spojována s množstvím stereotypů.¹⁴⁴ Starší lidé jsou v porovnání s mladšími generacemi obětmi konkrétnějších a komplexnějších stereotypů.¹⁴⁵

Helena Haškovcová ve své publikaci *Fenomén stáří* zmapovala mýty, které v souvislosti s danou tematikou vznikly. Jako příklad lze uvést „mýtus ignorace“, v rámci kterého se senioři nacházejí na „vedlejší koleji“ a společnost je tedy může vytěsňovat či přehlížet. Dále například „mýtus falešných představ“ – spokojenost seniorů s vlastními životy závisí pouze na materiálním zajištění nebo „mýtus homogenity“ – zvenčí vypadají všichni stejně, tak mají i totožné potřeby.¹⁴⁶

Postoj ke starým lidem a jednání s nimi se formuje na bázi předsudků. Ty se poté s působením tradice začínou přetvářet v mýty, které obsahují „zrnka pravdy“. Právě to je ten důvod, proč snadno ve společnosti zakořenil a je těžké se jich zbavit. „Šablonovitý a univerzálně devalvující přístup ke starým lidem je pak těžké měnit. Aby se potřebná kvalitativní změna podařila, je třeba destabilizovat postavení mýtů o stáří, a to lze úspěšně učinit jen tak, že se budeme zajímat o heterogenitu postojů, potřeb, názorů a přání starých lidí.“¹⁴⁷

Dané věkové skupině jsou připisovány i pozitivní stereotypy, a to kupříkladu jejich srdečnost, věrnost, zodpovědnost,¹⁴⁸ moudrost, důstojnost apod. I ty ale podporují „othering“. Prezентují totiž seniory jako smířlivé osoby či postrádající ambice. V důsledku je obírají o právo protestovat proti diskriminaci nebo jiným nespravedlnostem.¹⁴⁹ Sýkorová ovšem podotýká, že staří lidé však největší váhu přikládají těm stereotypům, které vyobrazují individuální negativní vlastnosti – zapomnětlivost, závislost apod. Ty převažují nad těmi pozitivnějšími či těmi, které jsou spojené s tělesnými charakteristikami.¹⁵⁰ Soustředění se primárně na negativní stereotypy vede v důsledku k ageismu.¹⁵¹

¹⁴⁴ REVENSON, Tracey, ref. 131.

¹⁴⁵ BAI, Xue, ref. 138.

¹⁴⁶ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 42-47.

¹⁴⁷ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 47.

¹⁴⁸ BAI, Xue, ref. 138.

¹⁴⁹ van DYK, Silke, ref. 107.

¹⁵⁰ SÝKOROVÁ, Dana, ref. 72, s. 67.

¹⁵¹ BAI, Xue, ref. 138.

3.2.2. Ageismus

O ageismu se poprvé v sociálně-politické sféře začalo hovořit v USA, a to koncem 60. let 20. století. Poté se pojem postupně rozvíjel s tím, jak stárly moderní společnosti.¹⁵² Podle Lucie Vidovičové je ageismus „ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.“¹⁵³ Někdy je popisován i jako odpor ke starým i ke všemu, co s sebou stáří nese a co připomíná.¹⁵⁴

Světová zdravotnická organizace podotýká, že je často považován za neškodný, za formu humoru. Jako příklad lze uvést anglické výrazy, které značně podporují ageismus – „having a senior moment“, „grey tsunami“, „the problem of ageing populations“, „young people think know everything“.¹⁵⁵ Zesměšňování stáří prostřednictvím obyčejných vtipů, ale i komerčních sdělení ve veřejném prostoru (billboardy, televizní reklamy apod.) podporuje vznik ageistických postojů v celé společnosti. „Jsou-li ve veřejném diskurzu ageistické představy replikovány, jejich životnost se prodlužuje.“ Velkou odpovědnost za toto nesou média. Záleží nejen na tom, jakým způsobem je stáří prezentováno, ale i v jakém kontextu a v rámci jakých témat jsou starší lidé zobrazováni a jak velké mají v mediálním prostoru zastoupení.¹⁵⁶

Ageing v kontextu stáří zahrnuje stigma, negativní postoje a předsudky vůči starým lidem.¹⁵⁷ Ageismus může být institucionální, mezilidský nebo zaměřený na sebe samotného. Prolíná se s dalšími formami stereotypů, předsudků i diskriminace, včetně ableismu, sexismu či rasismu. V celosvětovém měřítku mu propadá každý druhý člověk.¹⁵⁸ Pohlaví a rasa jsou v současnosti vnímány relativně jednoznačně, oproti tomu „koncept stáří“ je konstruktem týkajícím se skupiny lidí bez zřetelných společných znaků, kterou nelze jasně definovat.¹⁵⁹

Ageismus byl výrazně podpořen v období pandemické krize Covidu-19, kdy docházelo k velké homogenizaci seniorů a seniorek pouze na základě věku. Všichni senioři byli automaticky

¹⁵² VIDOVIČOVÁ, Lucie, In: SÝKOROVÁ, ref. 1, s. 62.

¹⁵³ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav, ref. 4, s. 6.

¹⁵⁴ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 34.

¹⁵⁵ WHO, ref. 79, s. 20.

¹⁵⁶ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav, ref. 4, s. 20.

¹⁵⁷ ROBINSON, Sally, HOWATSON-JONES, Lioba. Children's Views of Older People. In: *Journal of Research in Childhood Education* [online]. 2014, roč. 28, č. 3, s. 293-312 [cit. 2023-03-26]. ISSN 2568543. Dostupné z: DOI: 10.1080/02568543.2014.912995.

¹⁵⁸ WHO, ref. 79, s. 15-16.

¹⁵⁹ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav, ref. 4, s. 6.

chápání jako zranitelní a byli zařazeni do skupiny, pro kterou byla podnikána výjimečná opatření.¹⁶⁰ Role se můžou měnit a z diskriminujícího se časem a se zvyšujícím se věkem může stát diskriminovaný. Proto lze tvrdit, že diskriminace na základě věku má potenciál dotýkat se každého a upevňuje tak autostereotypy diskriminovaných skupin.¹⁶¹

S věkovou diskriminací, respektive s poznámkou, že „je na něco příliš starý“, se setkal každý druhý účastník výzkumu Vidovičové a Rabušice, avšak více než čtvrtina odpověděla, že o tom pouze slyšela od někoho blízkého.¹⁶² Lidé věří ve věkovou diskriminaci, věří, že ji zažívají, ale podle průzkumů o ní častěji slyšeli, než ji zažili.¹⁶³ „Nestaré“ generace mají často tendenci ageismus popírat.¹⁶⁴

Ageismu propadají častěji mladší lidi, muži, lidi pociťující strach ze smrti, osoby s nižším vzděláním.¹⁶⁵ Lze ho chápat jako jádro problému předsudečných postojů vůči starším lidem, které je výrazně ovlivňuje a snižují jejich možnost se plně zapojit do společnosti. Tato všudypřítomná ideologie posiluje konstantní vylučování této skupiny lidí ze společnosti, a to nejen na symbolické úrovni, ale i v praxi.¹⁶⁶ To může mít závažné následky na zdravotní stav, kvalitu života i lidská práva. U starších lidí je navíc spojován s kratší délkou života, zhoršujícím se mentálním i fyzickým zdravím, pomalejším uzdravováním se či horšími kognitivními funkcemi. Posiluje jejich izolaci, osamělost, problémy s vyjadřováním se, sexualitou apod.¹⁶⁷

Mezi ovlivnitelné faktory snižující náchylnost k ageismu patří kupříkladu častý mezigenerační kontakt.¹⁶⁸ Vláda by se měla zaměřit na iniciování a koordinaci aktivit, které napomůžou ve vyvarování se stereotypizaci a diskriminaci.¹⁶⁹ Měla by tak učinit nejen prostřednictvím legislativy, ale i zařazením témat do výuky na všech stupních vzdělávacího systému a podporováním častého setkávání všech generací dohromady.¹⁷⁰

¹⁶⁰ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava H., ref. 76, s. 147-148.

¹⁶¹ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav, ref. 4, s. 6-7.

¹⁶² Tamtéž, s. 15-19.

¹⁶³ VIDOVIČOVÁ, Lucie, ref. 84, s. 195.

¹⁶⁴ SÝKOROVÁ, Dana, ref. 72, s. 52.

¹⁶⁵ WHO, ref. 79, s. 16.

¹⁶⁶ ROSENET CIVIC EXCLUSION WORKING GROUP. Civic Exclusion in Later Life: Ageism Excludes Everyone and Harms our Societies! In: WALSH, Kieran, SCHARF, Thomas. *ROSEnet Briefing Paper Series: No. 3.* [online] s. 1 [cit. 2023-03-26]. ISBN: 978-1-908358-73-8. Dostupné z: <http://rosenetcost.com/rosenet-briefing-paper-series/>.

¹⁶⁷ WHO, ref. 79, s. 16.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ ROSENET CIVIC EXCLUSION WORKING GROUP, ref. 166, s. 1-4.

¹⁷⁰ WHO, ref. 79, s. 17.

3.2.3. Demografická panika

S ageismem je spjat i pojem demografická panika. Jedná se o „veřejně artikulované obavy z budoucího vývoje společnosti na základě její měnící se demografické struktury.“¹⁷¹ Populace stárne – podíl narozených dětí se snižuje, procento seniorů roste. Očekává se zchudnutí stárnoucích společností a ukončení ekonomického i sociálního vývoje. Hrozí nám daňové problémy a mezigenerační konflikt. Demografická panika zabraňuje starším občanům kvůli jejich věku žít plnohodnotně a účastnit se veřejného života do takové míry, do jaké chtějí.¹⁷² Staví na předpokladu, že kvalita života je přímo závislá na věku.¹⁷³

Nejzásadnější a typickou oblastí, kde na demografickou paniku velmi často narážíme, je mediální diskurz. Ten pomáhá nejen jejímu vzniku, ale i sociální reprodukci, neboť jak už bylo řečeno v předešlé kapitole, média jsou důležitým článkem sociální konstrukce reality, propouští do svých obsahů ideologie i zájmy mocnářů či politiků a reflektují veřejný zájem.¹⁷⁴ Panice podléhají i Češi. Jako důkazy lze jmenovat například „selektivní použití demografických a ekonomických ukazatelů, zkratkovité a hodnotově zbarvené pokrytí tématu stáří v médiích, způsob, jaký veřejnost tyto informace přejímá a reflektuje v postojích vůči tomuto makrosociálnímu jevu“.¹⁷⁵ Na druhou stranu, růst počtu seniorů může přispět ke zrušení „segregačních bariér“ a napomáhat tak k vymýcení ageismu.¹⁷⁶

3.3. Děti a stáří

Stáří a dětství jsou dvě životní fáze, které jsou od sebe nejvíce vzdálené, a přesto jsou si tolik blízké. Obě se dotýkají hranice nebytí – dítě se z něho narodí, starý člověk se do něj odebere. Dítě nabírá na síle a získává schopnosti, senior o sílu a schopnosti přichází.¹⁷⁷ To, jak děti chápou stárnutí, je v přímé úměrnosti s jejich věkem.¹⁷⁸

¹⁷¹ VIDOVIČOVÁ, Lucie, In: SÝKOROVÁ, Dana, ref. 1, s. 63.

¹⁷² VIDOVIČOVÁ, Lucie, ref. 84, s. 26-29.

¹⁷³ VIDOVIČOVÁ, Lucie, In: SÝKOROVÁ, Dana, ref. 1, s. 63-64.

¹⁷⁴ VIDOVIČOVÁ, Lucie, ref. 84, s. 30.

¹⁷⁵ KOCOURKOVÁ, Jiřina, RABUŠIČ, Ladislav. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2006. s. 93. ISBN 80-86561-93-3. Dostupné také z: <https://www.ageismus.cz/odkazy-a-zdroje>.

¹⁷⁶ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIČ, Ladislav, ref. 4, s. 10.

¹⁷⁷ SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína, ref. 5, s. 13.

¹⁷⁸ LARKIN, Elizabeth. *Images of aging*. July 2007. Generations United Conference, Washington, DC.

V šetření z roku 2019 zabývajícím se primárně stereotypy a předsudky dětí ve starším školním věku často respondenti zvolili jako hranici stáří odchod do důchodu – obvykle zmiňovaly věk 60 let. Dále se vyskytly i odpovědi jako „až když se začnou cítit být staří“ nebo „když si přestanou užívat života“.¹⁷⁹ Senioři podle dětí nejvíce času věnují vlastním koníčkům, ale také pouhému lenošení doma či vnoučatům. Jsou podle nich se svými životy obecně spokojeni.¹⁸⁰ V dřívějších studiích, které byly provedeny s účastníky v podobném věku, děti seniorům průměrně připisují vyšší věk – někde o pouhé tři roky více než v tomto šetření,¹⁸¹ jinde považují za seniory osoby až ve věku od 71 do 80 let.¹⁸² To může být argumentováno odlišnostmi prostředí, v nichž děti vyrůstají a proměnou společenských hodnot, která nastává v průběhu let.¹⁸³

Některé výzkumy odhalily i skutečnost, že žáci vidí své budoucí stáří mnohem pozitivněji než to, které pozorují u svých rodičů, prarodičů, případně jiných starších osob, které znají. Skutečnost si můžeme vysvětlit tak, že jsou přesvědčeny, že o kvalitě vlastních životů rozhodují samy. Reflektují fyzické charakteristiky starých, jako jsou vrásky, šedivé vlasy nebo problém s chůzí, ale zřídka kdy připouští, že budou přítomny i u nich, až budou starší.¹⁸⁴ Obdobné charakteristiky založené na tělesných proporcích či fyzické aktivitě starých lidí zmiňovali respondenti v mnoha studiích, lze je tedy do jisté míry generalizovat. Děti dále vystihují staré jako plešaté, chodící s holí, slabé, nosící brýle,¹⁸⁵ vráscité, na vozíku či nepohyblivé apod.¹⁸⁶

Výsledky jiných studií říkají, že děti vidí seniory i jako moudré, starostlivé, milující osoby, které mají staré tělo, ale jsou mladé v srdci. Stáří definovaly jako opak mládí, vstup do důchodu

¹⁷⁹ VÍTOVÁ, Drahoslava. *Stereotypy a předsudky o stáří očima dětí a seniorů*. Praha, 2019. s. 51. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Michal Zvírotsky, Ph.D. Dostupné z: 130251667.pdf (cuni.cz).

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 52-56.

¹⁸¹ DAVIDOVIC, Mladen, Zorana DJORDJEVIC, Predrag ERCEG, Nebojsa DESPOTOVIC, Dragoslav MILOSEVIC. Ageism: Does it Exist Among Children? In: *The Scientific World Journal* [online]. 2007, roč. 7, s. 1134-1139 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1537-744X. Dostupné z: doi 10.1100/tsw.2007.171.

¹⁸² LICHTENSTEIN, Michael J., Linda A. PRUSKI, Carolyn E. MARSHALL, Cheryl L. BLALOCK, Yan LIU a Rosemarie PLAETKE. Do Middle School Students Really Have Fixed Images of Elders? In: *The Journals of Gerontology Series B Psychological Sciences and Social Sciences*, [online]. 2005, roč. 60, č. 1, s. 37-47 [cit. 2023-03-23]. ISSN: 1758-5368. Dostupné z: DOI: 10.1093/geronb/60.1.S37.

¹⁸³ ROBINSON, Sally, HOWATSON-JONES, Lioba, ref. 157, s. 293-312.

¹⁸⁴ LICHTENSTEIN, Michael J., Linda A. PRUSKI, Carolyn E. MARSHALL, Cheryl L. BLALOCK, Shuko LEE, Rosemarie PLAETKE. Sentence Completion to Assess Children's Views About Aging. In: *The Gerontologist* [online]. 2003, roč. 43, č. 6, s. 839-848 [cit. 2023-03-26]. ISSN 17585341. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/geront/43.6.839>.

¹⁸⁵ LICHTENSTEIN, Michael J., Linda A. PRUSKI, Carolyn E. MARSHALL, Cheryl L. BLALOCK, Yan LIU a Rosemarie PLAETKE, ref. 182.

¹⁸⁶ FLAMION, Allison, Pierre MISSOTTEN, Lucie JENNOTTE, Noamie HODY, Staphane ADAM. Old Age-Related Stereotypes of Preschool Children. In: *Frontiers in Psychology* [online]. 2020, roč. 11, s. 1-13 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1664-1078. Dostupné z: 10.3389/fpsyg.2020.00807.

nebo dovršení 60 let. Když jim byla dána úloha, aby si představili sami sebe jako staré, dívky řekly, že by určitě nenosily fádní oblečení, jaké podle nich nosí staré ženy. Určitě by si obarvily vlasy a mazaly by se krémy, aby vypadaly mladší. Muži podle dětí nosí celý život stejné oblečení i účes. Opět je zde zdůrazněn ideál mládí, který byl už zmíněn výše a který zjevně ve společnosti hlasitě rezonuje.¹⁸⁷

Každé dítě disponuje jinými zkušenostmi, které mohou ovlivnit pohled na stáří, proto nelze vztah dětí k seniorům zcela zevšeobecnit.¹⁸⁸ I přesto však na toto téma vzniklo několik studií, které se zaměřují na různé aspekty dané problematiky. Mnohé z nich odhalily pozitivní přístup dětí k seniorům. Například šetření z roku 2003 provedené Armstrongem a McKechniem ukázalo, že děti zaujímají ke starším vcelku příznivý postoj a váží si jejich životních zkušeností. Děti zodpověděly, že si rády se staršími lidmi povídají, protože to shledávají za zajímavé, jiné než komunikace se svými vrstevníky, líbí se jim vyprávění historek z mládí, pohádek a příběhů.¹⁸⁹ Podobně odpovídaly děti i v jiném výzkumu z roku 2007. Většina z nich na otázku, zda je stáří neatraktivní, odpověděla záporně. Když už souhlasily, odůvodnily to tím, že má blíže ke smrti. To lze vysvětlit i tak, že děti negativně chápou spíše proces stárnutí než samotné stáří a staré lidi.¹⁹⁰

Děti se dopouští stereotypizace a homogenizace dané generace, ať už ji vnímají v pozitivním nebo negativním světle. Spojují ji kupříkladu se stereotypy jako moudrost, dostatek či přebytek volného času,¹⁹¹ mnohdy se ale dopouští i ageistických předsudků.¹⁹² Práce Isaacse a Bearisona upozorňuje na to, že s přibývajícím věkem se jejich předsudky vůči starším lidem a negativní diskriminace stávají cílenějšími.¹⁹³ Většina dětí si dle Vítové nemyslí, že by docházelo k diskriminaci seniorů na základě věku. Pokud to ale připouští, ageismus se podle nich

¹⁸⁷ ARMSTRONG, Linda, McKECHNIE Karen. Intergenerational communication: Fundamental but under exploited theory for speech and language therapy with older people. In: *International Journal of Language and Communication Disorders* [online]. 2003, roč. 38, č. 1, s. 13-29 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1460-6984. Dostupné z: DOI: 10.1080/13682820304814.

¹⁸⁸ LICHTENSTEIN, Michael J., Linda A. PRUSKI, Carolyn E. MARSHALL, Cheryl L. BLALOCK, Yan LIU a Rosemarie PLAETKE, ref. 182, s. 37-47.

¹⁸⁹ ARMSTRONG, Linda, McKECHNIE Karen, ref. 187, s.13-29.

¹⁹⁰ DAVIDOVIC, Mladen, Zorana DJORDJEVIC, Predrag ERCEG, Nebojsa DESPOTOVIC, Dragoslav MILOSEVIC, ref. 181.

¹⁹¹ VÍTOVÁ, Drahoslava, ref. 179, s. 36.

¹⁹² WILLIAMS, Sue W., BLUNK, Elizabeth M. Comparison of Swedish and American Preschool Children's Attitudes toward Elderly Persons. In: *Psychological Reports* [online]. 1999, roč. 84, č. 3, s. 901 [cit. 2023-03-27]. <https://doi.org/10.2466/pr0.1999.84.3.899>.

¹⁹³ ISAACS, Leora W, BEARISON, David J., ref. 6.

projevuje kupříkladu tím, že nejsou přijati do práce, nedokáží se pohybovat rychle, potýkají se s posměšky, často je přepadá únava.¹⁹⁴

Některé z výzkumů se zaměřily nejen na děti, tentokrát v předškolním věku, ale i na jejich rodiče a porovnal jejich stanoviska. Názory dětí se neshodovaly s názory jejich rodičů. Děti odpovídaly spíše osobněji a emocionálně, zatímco rodiče měli tendenci přejímat globální stereotypy. Názory předškoláků na stáří byly mnohem pozitivnější u těch, kteří si při vzpomínání na staré lidi prvotně spontánně vybavili své prarodiče. Jejich představa byla také komplexnější a barvitější.¹⁹⁵ Prarodiče mají na vnoučata nesporný vliv, a to jak v oblasti chování, mezilidské komunikace i vzdělání či sportu. Někdy se stávají jejich vzorem pro vlastní budoucí stáří – primárně ti aktivní prarodiče, kteří jim ukázali, že stáří není jen o nemocech a smutku a že lze prožívat šťastné období a kvalitní život i přes vysoký věk.¹⁹⁶

Mezigenerační interakce jsou důležité pro obě zúčastněné strany. Pravidelný, ať už telefonický nebo přímý kontakt podporuje vzpomínání na průběh svého osobního příběhu a udržuje tak vlastní „já“ seniorů. „Zejména sociální vazby překračující prostor domova, tedy rodina a přátelé, jsou navíc mediátory vnějšího světa, přinášejí informace z nedostupného světa za zdí.“¹⁹⁷ Lynott a Merola provedli studii, v níž zkoumali dopady mezigeneračního programu na postoje dětí ke starším lidem. Propojili děti a seniory a podněcovali je, aby se snažili dosáhnout společných cílů. Po skončení programu vnímaly děti starší lidi jako inteligentní, srdečné, hodnotné a uvolněné osoby. Mezigenerační setkávání jim umožnilo vidět seniory jako vitální a zajímavé lidi navzdory vráskám, šedým vlasům a holím v ruce.¹⁹⁸

K posílení vztahu a kontaktu mezi generacemi by měly být rozvíjeny aktivity, kterých se mohou starší lidé a děti účastnit společně. V rodinném kruhu by pak měli rodiče fungovat jako vyvažující prvek mezi dítětem a prarodičem. Vzhledem k tomu, že je rodina elementární institucí pro výchovu dětí, rodiče by měli být svým dětem vzorem při vytváření pozitivního postoje ke stáří a starším lidem.¹⁹⁹

¹⁹⁴ VÍTOVÁ, Drahoslava, ref. 179, s. 54.

¹⁹⁵ FLAMION, Allison, Pierre MISSOTTEN, Lucie JENNOTTE, Noamie HODY, Staphane ADAM, ref. 186.

¹⁹⁶ SEDLÁKOVÁ, Kateřina. *Prarodiče a jejich místo v životě vnoučat*. Plzeň, 2015. s. 35-43. Diplomová práce (Mgr.). Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Alena Pařízková, Ph.D. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/19641>.

¹⁹⁷ PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela, ref. 102, s. 119.

¹⁹⁸ LYNOTT, Patricia P., MEROLA, Pamela R. Improving the Attitudes of 4th Graders Toward Older People Through a Multidimensional Intergenerational Program. In: *Educational Gerontology* [online]. 2007, roč. 33, č. 1, s. 63-74 [cit. 2023-03-27]. ISSN 3601277. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/03601270600864041>.

¹⁹⁹ SACAN, Selvinaz, Derya Adibelli, Rahsan Cevik AKYIL. Old age from Children 's perspective. In *Children and Youth Services Review* [online]. 2020, roč. 109, [cit. 2023-03-26].

Jeden z výzkumů odhalil, že starší lidé někdy vnímají postoje dětí k nim negativněji, než jaké skutečně jsou. To je pravděpodobně důsledek toho, že starší lidé často nedisponují takovou mírou sebeúcty a zachovávají sami k sobě a ke stáří negativní postoj. To však mohou následně promítat i do dětí, proto nelze ani vlivy mezigeneračního setkávání hodnotit pouze pozitivně.²⁰⁰

4. Stáří a média

4.1. Zobrazení seniorů v médiích

Média určují, co je významné. Podporují nás v rozvíjení diskuse o společensky relevantních tématech, mezi které postavení seniorů dozajista patří. Rozhodně nedisponují neomezeným vlivem, avšak nabízejí nám témata, nad kterými bychom mohli přemýšlet. Jsou schopné, jak podporovat stereotypy, tak i prezentovat seniory a stáří z více směrů a nabízet jejich bohatší a nediskriminující obraz.²⁰¹

Jak už bylo zmíněno v předchozích kapitolách, mediální průmysl má významný vliv na chápání jednotlivých aspektů reality, a to včetně stáří. Stal se z něj klíčový aktér v předávání informací o stárnutí jedincům, kteří zatím nedisponují osobními zkušenostmi s tímto procesem. Hraje stěžejní roli v kulturním typizování na základě předpokladů o věku a stárnutí, jež konstruuje.²⁰² Záleží nejen na samotném obsahu produktů a na aktérech, kteří ho předávají, ale taktéž na formě předání – kupříkladu na jazyku. Média svými jazykovými projevy napomáhají k nahlížení stáří a stárnutí jako na něco problematického, co je třeba zakrývat a zpomalovat.²⁰³ Kritici úspěšného stárnutí upozorňují také na to, že výrazy, kterými jsou označovány starší osoby, by měly být pečlivě promyšleny. V opačném případě může dojít k homogenizaci celé této věkové skupiny.²⁰⁴

²⁰⁰ NISHI-STRATTNER, Mark, MYERS, Jane E. Attitudes toward the elderly: An intergenerational examination. In: *Educational Gerontology* [online]. 1983, roč. 9, č. 6, s. 389-397 [cit. 2023-03-26]. ISSN 3601277. Dostupné z: https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/J_Myers_Attitudes_1983.pdf.

²⁰¹ SOKAČOVÁ, Linda. *Reprezentace seniorů a seniorek v médiích*. Praha: Gender Studies, 2005. s. 11-14. ISBN 80-86520-09-9.

²⁰² JOOSEN, Vanessa. *Connecting Childhood and Old Age in Popular Media*. Mississippi: University Press of Mississippi, 2022, s. 100-110. ISBN 978-1496837967.

²⁰³ AMUNDSEN, Diana, ref. 11.

²⁰⁴ GENDRON, Tracey L., Ayn E. WELLEFFORD, Jennifer INKER, John T. WHITE. The Language of Ageism: Why We Need to Use Words Carefully. In: *Gerontologist* [online]. 2016, roč. 56, č. 6, s. 997-1006 [cit. 2023-03-26]. ISSN 0016-9013. Dostupné z: doi: 10.1093/geront/gnv066.

I dobře myšlené výroky o starých lidech – „jeden pracující člověk bude muset již za deset let platit vyšší daně, aby uživil nejméně dva důchodce“ nebo „musíme zvát do země cizince, abychom měli na důchody“, vytváří negativní představu o stáří a ze starých lidí dělají přítěž.²⁰⁵

4.1.1. Česká mediální scéna

Pokud se zaměříme na zobrazování seniorů v českých médiích, můžeme zmínit několik prací, které zde byly na toto téma provedeny. V českém zpravodajství je dle Renáty Sedlákové a Lucie Vidovičové a jejich studie z roku 2005 problematika seniorů reprezentována nedostatečně co do své variability i objektivitě předávaných informací. Zpravuje se o nich prostřednictvím stereotypizujícího jazyka a selektivně. Jsou představováni primárně jako sociální či ekonomický problém, případně jako předměty trestných činů nebo naopak pachatelé bizarního protiprávního jednání. Velmi často jsou popisováni jako chudí či postižení nějakou psychickou poruchou. Pokud do tohoto schématu plně nezapadají, jsou vyzdvihováni pro vitalitu nebo četné zkušenosti a silný životní příběh.²⁰⁶

Zbývá si položit otázku, zda je tato prezentace seniorů zamýšlená, nebo jde o nevědomé plnění novinářských rutin, pomocí kterých informují žurnalisté širokou veřejnost. Nicméně, v obou případech je dopad totožný a je nutné uvědomovat si, že média zaujímají důležité postavení při chápání stáří. Jak už bylo řečeno, nezáleží pouze na tom, jak jsou starší lidé identifikováni, ale i na kontextu, s kterým jsou spojováni, formě a událostech, v rámci kterých jsou zobrazováni, nebo naopak které jsou vynechávány. Sedláková a Vidovičová dávají jako příklad dvě podobné události, které se však liší aktéry. Událost, kdy starší řidič automobilu srazil na ulici dvě školní děti, zaplnila titulní strany mnoha deníků. V podobné situaci, kde se však obětí stala důchodkyně, se tato zpráva objevila pouze ve velmi krátké podobě, a to jen v několika málo denících.²⁰⁷

Z důvodu demografické proměny společnosti důležitost reprezentace starších lidí stále více vzrůstá, avšak nelze danou problematiku redukovat jen na demografii a ekonomii. Dochází k transformaci stáří jako takového, nebo spíše představy o něm.²⁰⁸ Dle autorů studie

²⁰⁵ ŠIKLOVÁ, Jiřina. *Obraz stáří v médiích*. SOKAČOVÁ, Linda. *Reprezentace seniorů a senierek v médiích*. Praha: Gender Studies, 2005. s. 2-7. ISBN 80-86520-09-9.

²⁰⁶ VIDOVIČOVÁ, Lucie, SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Mediální analýza obrazu seniorů*. Praha: Diakonie, 2005. Dostupné také z: <http://www.seniorcentrum.cz/medialni-analyza-obrazu-senioru/>.

²⁰⁷ VIDOVIČOVÁ, Lucie, SEDLÁKOVÁ, Renáta, ref. 206.

²⁰⁸ SOKAČOVÁ, Linda, ref. 201, s. 8.

Reprezentace seniorů a seniorek v médiích, která se zaměřila na několik hlavních českých rádiových stanic, televizních programů a periodik, je dané téma v tomto prostředí zpracováváno nedostatečně a netvoří obvyklou součást mediálního diskurzu. V analyzovaných médiích byli senioři zastoupeni ve značně omezené míře, obzvlášť když stav porovnáme se skutečnou demografickou skladbou obyvatelstva. Příspěvky věnující se dané věkové skupině se nejčastěji týkaly kriminality, zdraví, zdravotnického systému, důchodové reformy, ekonomiky, vzdělávání, daňové reformy či postavení seniorů ve společnosti. Obvykle byly laděny negativně a odkazovaly na seniory jako na sociálně a fyzicky slabé.²⁰⁹

Ve vybraných českých časopisech je obraz seniorů taktéž konstruován pouze v kontextu několika málo témat. To, že autorky studie zaměřující se právě na toto odvětví využily totožné tematické kategorie jako Sedláková a Vidovičová pravděpodobně dokazuje existenci určitého trendu, v rámci kterého jsou senioři v médiích zobrazováni primárně pouze ve spojení omezeného množství témat. Na rozdíl od deníků je v případě časopisů nejčastěji identifikována kategorie „Story“, dále „Kultura“, „Kriminalita“, „Zdraví“ a „Ekonomie“. Rozdíl v zastoupení témat je způsoben především tím, že analyzovaná prostředí jsou dvěma zcela odlišnými typy mediálních produktů. Avšak překvapující může být, že u časopisů i tak zůstává poměrně dost zastoupené téma kriminality, a naopak minimálně téma zdraví.²¹⁰

Média příliš nepomáhají k integraci osob vyššího věku do společnosti, ani k mezigenerační solidaritě. Naopak často používají stereotypy odkazující ke stáří a prezentují seniory jako závislé jedince, kteří jsou překážkou pro rozvoj společnosti. Co se týče obrazové prezentace příslušníků dané věkové skupiny, v tištěných periodících je stáří vyobrazeno v pozitivnějším světle než ve zpravodajství. Snímky, kde je přítomno několik generací dohromady, jsou zcela výjimečné. To je v kontextu historie české společnosti, kdy starší členové rodiny přispívali mladším nejen finančně, ale i prostřednictvím péče o nejmladší jedince, přinejmenším zvláštní. Sedláková navíc podotýká, že tento trend zcela nevymizel ani po Samotové revoluci.²¹¹

²⁰⁹ Tamtéž, s. 33.

²¹⁰ GRABACKÁ, Pavla. *Mediální analýza obrazu seniorů ve vybraných českých časopisech*. Brno, 2007. s. 15-38 Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Lucie Vidovičová. Dostupné z : 130251667.pdf (cuni.cz).

²¹¹ SEDLÁKOVÁ, Renáta. Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytvoření věkově inkluzivní společnosti? In. BOČEK, Michal – RUSNÁK, Juraj (eds.). *Média a text II*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008. s. 196–208. ISBN 970-80-80-68-888-2.

4.1.2. Světová mediální scéna

Na téma zobrazení seniorů v mediálních produktech vzniklých mimo Českou republiku vzniklo mnoho výzkumů. V této kapitole jsou zmíněny výsledky některých z nich.

S přibývajícím věkem jsou ženy i muži v médiích stále méně a méně vidět, u žen se tento jev projevuje více než u mužů. Dle analýzy různých švédských médií jsou starší lidé zastoupeni spíše v reklamách a celovečerních programech. Vzhledem k tomu, že osoby starší 60 let tvoří čtvrtinu švédské populace, je velmi zarážející, že jsou v médiích reprezentováni minoritně. V porovnání s obdobím před 20 lety došlo sice k mírnému nárůstu, nicméně zastoupení je stále nedostatečné. Pokud má mediální produkce zájem o některé starší jedince, jsou to primárně osoby na počátku důchodového věku, aktivní jedinci, muži. Starší ženy a křehké osoby ve velmi pokročilém věku pro média nejsou příliš zajímaví, a tak dochází k jejich „umlčování“ – ať už záměrně nebo bez záměru, prostřednictvím přehlížení. Média mají tendenci být orientována na spotřebitele, nikoliv na občany a potřeby celé společnosti jako takové.²¹²

Světová zdravotnická organizace porovnalala 25 empirických studií zaměřujících se na reprezentaci starších lidí v televizi a v tisku v Evropě a Severní Americe, které byly provedeny v letech 1982 až 2020. Dle těchto studií byli starší lidé až do 90. let 20. století zastoupeni nedostatečně a zobrazováni výhradně negativně. Poté došlo k částečnému obratu – jsou sice stále podreprezentováni, avšak nyní už dochází k jemnější formě ageismu. Nejsou zobrazováni jen jako neatraktivní, nešťastní, osamělí, nýbrž je poukazováno i na aktivní a pozitivní stárnutí. Kvalita stáří je dle médií závislá na samotných seniorech a jejich proaktivitě.²¹³

4.1.3. Audiovizuální tvorba

Televize, film a další audiovizuální mediální díla mají už několik desítek let výrazný vliv na vytváření našich postojů a názorů vztahujících se k jevům, se kterými nemáme dostatečné přímé

²¹² EDSTROM, Maria. Visibility patterns of gendered ageism in the media buzz: a study of the representation of gender and age over three decades. In: *Feminist Media Studies* [online]. 2018, roč. 18, č. 1, s. 77-93 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1471-5902. Dostupné z: DOI: 10.1080/14680777.2018.1409989.

²¹³ WHO, ref. 79, s. 53.

zkušenosti. I v tomto odvětví je zastoupení starších lidí považováno za nedostatečné vzhledem k demografické struktuře populací.²¹⁴ Nejméně jsou reprezentováni lidé starší 65 let.²¹⁵

Autoři německé studie televizních pořadů vysílaných v hlavním vysílacím čase se pozastavují i nad tím, že k dostatečné reprezentaci nedochází ani u pořadů, které jsou populární a oblíbené hlavně u starších lidí. Producenti a tvůrci programů dle nich pravděpodobně předpokládají, že starší diváci nechtějí v seriálech sledovat postavy svého věku, a to třeba i proto, že jim to připomíná jejich vlastní stárnutí. Vzhledem k tomu, že v západních společnostech převládají negativní stereotypy vztahující se k danému tématu nad těmi pozitivními, můžou starší osoby a stáří působit depresivně.²¹⁶ Tento obraz postav se neseťká se záměrem většiny západních pořadů, které si mnohdy kladou za cíl diváka hlavně pobavit.

Nízké obsazování lidí ve vyšším věku může být důsledkem i věkově segregované společnosti – mnozí scénáristé a tvůrci pořadů jsou relativně mladí a pravděpodobně nedisponují přehrší kontaktů se staršími lidmi. Menšinové zastoupení starších lidí můžeme považovat za zpoždění společenských institucí v provádění adekvátních změn nutných vzhledem k velkým demografickým proměnám struktur. V případě, kdy byli starší lidé do německých pořadů obsazeni, jejich vyobrazení bylo velmi homogenní. V pořadech taktéž docházelo ke zkreslení sítí kontaktů starších jedinců – v televizi komunikovali především se spolupracovníky,

²¹⁴ KESSLER, Eva-Marie, Katrin RAKOCZY and Ursula M. STAUDINGER. The portrayal of older people in prime time television series: the match with gerontological evidence. *Ageing & Society*. In: *Cambridge University Press* [online]. 2004, roč. 24, č. 4, s. 531–552 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: doi:10.1017/S0144686X04002338.; YLANNE, Virpi. Representations of Ageing in the Media. In: TWIGG, Julia, MARTIN, Wendy. *Routledge Handbook of Cultural Gerontology*. 2015. ISBN 978-0415631143. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/282936595_Representations_of_ageing_in_the_media#fullTextFileContent; ATKINS, Virginia T., Martha C. JENKINS a Mishelle H. Perkins. *Portrayal of persons in television commercials age 50 and older*. *Psychology*. In: *A Journal of Human Behaviour in the social environment*. 1990, roč. 27, č. 4, s. 30–37 [cit. 2023-03-27]. ISSN 15403556.; ROY, Abhik, HARWOOD, Jake. Underrepresented, positively portrayed: Older adults in television commercials. In: *Journal of Applied Communication Research* [online]. 1997, roč. 25, č. 1, s. 39–56 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1479-5752. Dostupné z:

<https://doi.org/10.1080/00909889709365464>; SIMCOCK, Peter, LYNN, SudburyDr. The invisible majority? Older models in UK television advertising. In: *International Journal of Advertising* [online]. 2006, roč. 25, č. 1, s. 87–106 [cit. 2023-03-26]. ISSN 0265-0487. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/02650487.2006.11072953>; van SELM, Martine, Gerben J. WESTERHOF a Bruno de Vos. Competent en veelzijdig. In: *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie* [online]. 2007, roč. 38, č. 2, s. 51–58 [cit. 2023-04-01]. ISSN 1875-683. Dostupné z: DOI: 10.1007/BF03074828.

²¹⁵ YLANNE, Virpi. *Representations of Ageing in the Media*. In: TWIGG, Julia, MARTIN, Wendy. *Routledge Handbook of Cultural Gerontology*. 2015. ISBN 978-0415631143. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/282936595_Representations_of_ageing_in_the_media#fullTextFileContent.

²¹⁶ KESSLER, Eva-Marie, Katrin RAKOCZY and Ursula M. STAUDINGER. The portrayal of older people in prime time television series: the match with gerontological evidence. *Ageing & Society*. In: *Cambridge University Press* [online]. 2004, roč. 24, č. 4, s. 531–552 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: doi:10.1017/S0144686X04002338.

známými či přáteli, zatímco v reálném světě jsou pro ně obvykle nejdůležitější nejbližší rodinní příslušníci.²¹⁷

Obrazy seniorů v německém hlavním televizním vysílání obsahují pozitivní rysy, jež jsou v souladu s gerontologickými poznatky. Stáří je v nich zobrazováno výhradně jako aktivní a produktivní etapa. Běžné charakteristiky, jako je odchod do důchodu, špatný zdravotní stav, úzká síť kontaktů, jsou vylučovány. Počet scén, kdy jsou senioři identifikováni jako sociální podpora, je dvakrát vyšší než množství těch, v kterých jsou stavěni do stresových sociálních situací. I přes přítomnost starších lidí v hlavním vysílacím čase jsou atributy stáří většinou vyloučeny.²¹⁸ To se liší od německých zpravodajských či dokumentárních pořadů, v kterých se hovoří převážně o takových tématech, jako jsou rostoucí náklady na zdravotní péči, kriminalita či vysoká nemocnost.²¹⁹ Nutno však zdůraznit, že nejen negativní stereotypy, ale i ty pozitivní mohou přinášet nechtěné dopady na společnost. Přehnaně pozitivní zobrazování může sice redukovat ageistické chování a snížit obavu mladších lidí ze stáří, avšak stále vytváří mylné představy o dané věkové etapě života.

Již výše bylo zmíněno, že ageismus se často objevuje ve spojení s dalšími diskriminacemi. To potvrzují i některé empirické výzkumy zaměřující se na audiovizuální díla. Lze jmenovat kupříkladu *The portrayal of older people in television advertisements*,²²⁰ *Film dialogue from 2,000 screenplays, broken down by gender and age*,²²¹ *Social identity theory and mass communication research*,²²² *The portrayal of older people in prime time television series*,²²³ *Portrayal of the elderly in the media – a literature-review and implications for educational gerontologists*²²⁴. Analýza hollywoodských filmů odhalila, že je ženám poskytováno méně příležitostí k účinkování ve filmu a věnováno mnohem méně prostoru než mužům. Muži herci

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ JÜRGENS, Hans W. Untersuchung zum Bild der älteren Menschen in den elektronischen Medien. Kiel: Unabhängige Landesanstalt für das Rundfunkwesen. Band 4: Themen — Thesen — Theorien. Kiel 1994.

²²⁰ LEE, Byoungkwan, Kim BONG-CHUL a Sangpil HAN. The Portrayal of Older People in Television Advertisements: A Cross-Cultural Content Analysis of the United States and South Korea. In: *The International Journal of Aging and Human Development* [online]. 2006, roč. 63, č. 4, s. 279-297 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1541-3535. Dostupné z: <https://doi.org/10.2190/ELLG-JELY-UCCY-4L8M>.

²²¹ ANDERSON, Hanah, DANIELS, Matt. Film dialogue from 2,000 screenplays, broken down by gender and age. In: *The Pudding* [online]. 2016 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://pudding.cool/2017/03/film-dialogue/>.

²²² HARWOOD, Jake, ROY, Abhik. Social identity theory and mass communication research. In: HARWOOD Jake, GILES Howard *Intergroup communication: multiple perspectives*. Bern: Peter Lang, 2005. s. 189–211. ISBN 9780820467399.

²²³ VASIL, Latika, WASS, Hannelore. Portrayal of the elderly in the media: a literature-review and implications for educational gerontologists. In: *Educational Gerontology* [online]. 1993, roč. 19, č. 1, s. 71–85 [cit. 2023-03-28]. ISSN 3601277. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/0360127930190107>.

²²⁴ KESSLER, Eva-Marie, Katrin RAKOCZY and Ursula M. STAUDINGER, ref. 216, s. 531–52.

s přibývajícím věkem dostávají více replik, a to až do doby, kdy se začnou blížit věku 65 let. Poté začínají být taktéž považováni za staré a míra odpírání poskytovaného prostoru se začíná zvyšovat.²²⁵

4.1.3.1. Reklamní sdělení

Pokud se zaměříme na reklamní produkty, a to nejen v audiovizuálním prostředí, situace ohledně zastoupení starších je velmi podobná. Senioři jsou primárně stavěni, stejně jako ve filmové scéně, do vedlejších rolí. Pokud se přeci jen stanou ústřední postavou komerčního díla, existuje silná tendence tvůrců k jejich vyobrazení v souladu s hegemonními kulturními schémata. Může se jednat kupříkladu o rádobu humorné zobrazení, v rámci kterého jsou využívány ageistické stereotypy – neschopnost, asexualita apod. Dále jde o zobrazení starších lidí v pozici autority v profesních vztazích. V tomto případě je ageistický projev znovu spjat s genderovou selekcí, neboť je spojován výhradně se staršími muži. Ve familiárním druhu reklam je reprezentace posílena, a to protože starší jedinci jsou ve společnosti obvykle více ceněni do té doby, dokud jsou schopni zastávat nějakou familiární funkci, jako je kupříkladu péče o druhé. V tomto ohledu a tímto způsobem jsou prezentováni opětovně. Reklama se velmi často opírá o úzké spektrum věkově specifického chování a o určité charakteristiky typické pro pokročilý věk.²²⁶ Jako příklad lze jmenovat ztrátu kontaktu s realitou, problémy s technologiemi, fyzické potíže, staromódní oblečení, ale i moudrost či životní zkušenosti. Dle studie zaměřující se na stereotypní zobrazení seniorů v brazilské reklamě jsou obvykle pozitivní stereotypy jemnější, méně výrazné než ty negativní a jsou si navzájem velmi podobné.²²⁷

Dle autorů analýzy nepůsobí zobrazování postarších jedinců jen negativně či hanlivě, často je kladen důraz i na pozitivitu sdělení, avšak data svědčí o tom, že portréty daných osob v reklamě rozhodně nelze považovat za rozmanité či svobodné, naopak dle nich posilují škodlivá a omezující kulturní schémata. Na jedné straně lze prezentaci starších osob považovat za výsledek racionálního usuzování, kdy je záměrem tvůrců vhodně vybarvit příběh (například večeře s rodinou), zobrazit typického spotřebitele (například Viagra, různé farmaceutické

²²⁵ Anderson, Hanah, DANIELS, Matt, ref. 221.

²²⁶ HARRINGTON, C. Lee, BIELBY, Denise D, BARDO, Anthony R. Aging, media, and Culture. Lanham, MD: Lexington Books. 2014, s.11-37 ISBN: 978-0-7391-8363-2.

²²⁷ MONTEIRO MACHADO, Christiane, PEDRO SOUSA, Jorge. Stereotypes of Old Age. In: *Medijske studije* [online]. Zagreb: Sveuciliste u Zagrebu, Fakultet Političkih Znanosti, 2019, roč. 10, č. 20, s. 69-88 [cit. 2023-03-27]. ISSN 1847-9758. Dostupné z: doi:10.20901/ms.10.20.4

výrobky), případně důvěryhodně vykreslit prostředí. Takto však reklamní sdělení konají za pomoci idealizovaného zobrazování lidí a životních stylů a využívají stereotypy zakořeněné v jednotlivých společnostech.²²⁸ Není považováno za normu, aby starší osoby reprezentovali pouze „lidí“. Jsou využíváni pro konkrétní účely a primárně prezentováni v konkrétním kontextu, který je s nimi již tradičně spojován.²²⁹

Zejména v reklamách zaměřených na mladší diváky mohou dle Virpi Yläanne starší lidé vystupovat jako terč posměchu nebo jako extrémní karikatury.²³⁰ Humor je první způsob, prostřednictvím kterého je neutralizována negativní kulturní valence věku. Dále se můžeme setkat s tím, že je stáří vykreslováno jako léčitelné, a to konkrétním propagovaným zbožím, případně je věk využit k navázání profesních a rodinných vztahů, a to za účelem posunutí narativu v rámci reklamy.²³¹ Nakonec by bylo vhodné upozornit ještě na jeden způsob, který se v tomto mediálním odvětví často používá, a to ilustrace. Pokud jsou k vyobrazení staršího jedince využity kresby, je stereotyp použit téměř vždy. Pokud není možné grafickými prostředky vytvořit detaily a jakési přiblížení postav, použití stereotypu se zdá jako nejvhodnější způsob vyobrazení starého člověka, neboť, jak už bylo řečeno výše, se můžou stát tím nejjednodušším identifikátorem.²³²

4.1.3.2. Online média

Posuneme-li se k online médiím, staří lidé jsou v nich popisováni jako příslušníci zranitelné homogenní skupiny a stárnutí jako něco, čemu se máme bránit a co je nutné zpomalit. Často jsou vedeny diskuse o zákazu vstupu seniorů do společnosti nebo participace na veřejných aktivitách apod.²³³ V novozélandských online médiích převažují negativní stereotypy – bezmocnost, úbytek sil či schopností, přítěž pro společnost, nad těmi pozitivními – staří jako mentoři, idoly, dokonalí prarodiče apod. Témata příběhů se jasně soustředila kolem pěti hlavních oblastí: bydlení, doprava, zdraví, finance a COVID a byla z velké části pokryta povrchně. Velmi je vyzdvihován kontrast mezi mladými (například mileniály) a staršími (například tzv. „boomery“) a podporován názor, že starší jsou skupinou, která představuje

²²⁸ HARRINGTON, C. Lee, BIELBY, Denise D, BARDO, Anthony R., ref. 226.

²²⁹ YLANNE, Virpi, ref. 215.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ HARRINGTON, C. Lee, BIELBY, Denise D, BARDO, Anthony R., ref. 226.

²³² MONTEIRO MACHADO, Christiane, PEDRO SOUSA, Jorge, ref. 227.

²³³ WHO, ref. 79, s. 22-30.

ekonomickou, zdravotní a společenskou zátěž. To je v současné době ještě více umocněno stárnutím populace.²³⁴ I v online médiích je velmi podporováno aktivní a zdravé stárnutí a je rámováno převážně agendou úspěšného stárnutí.²³⁵

Tendence předpokládat homogenitu naznačuje, že novější výzkumné údaje o starší populaci nepronikly ani k žurnalistům, kteří přispívají do internetových či tištěných médií. Zjištění zdůrazňují potřebu proměnit mediální pohled na starší populaci a posunout ho od „starých lidí“ úplně jinam, a to včetně upuštění od prezentace těchto jedinců jako homogenní skupiny nebo jako pouze dožívajících osob. Každému z nás se během života mění potřeby a schopnosti, a na tento vývoj je třeba primárně poukazovat. Daný výzkum využívá údaje z Nového Zélandu, nicméně zjištění mohou být dobře aplikovatelná i na jiné země.²³⁶ Velmi záleží i na tom, jak jsou starší osoby v médiích pojmenovávány. Proto různé gerontologické kruhy přestávají používat mnohé výrazy, které by mohly být považovány za znevažující.²³⁷

4.2. Role médií v prezentaci seniorů ve společnosti

Přehlížení složitosti života menšinových komunit a upřednostnění událostí z majoritní společnost podněcuje vytváření zkreslených představ.²³⁸ Staří lidé v současnosti představují téměř jednu pětinu populace, za pár let budou tvořit třetinu. Takový počet občanů je příliš velkou „minoritou“, abychom ji ignorovali, obcházel, báli se ji oslovit, sledovat, diskutovat o ní a o životní situaci, v které se nachází.²³⁹

Sedláková píše o riziku věkové segregace, jež nastává právě v tu chvíli, kdy dojde k reálnému či symbolickému oddělení jednotlivých věkových skupin. To s sebou nese i generační konflikty nebo narušení společenské solidarity. S příchodem období pozdní modernity jsme začali trávit velkou část času v oddělených, věkově často homogenních, skupinách. To omezuje vzájemnou interakci a poznávání se mezi generacemi. Pokud nedisponujeme přímými zkušenostmi se seniory a v médiích se setkáváme s takovými obrazy, jež byly zmíněny v předchozí

²³⁴ AMUNDSEN, Diana, ref. 11.

²³⁵ MAKITA, Meiko, Amalia MAS-BLEDA, Emma STUART and Mike THELWALL. Ageing, old age and older adults: a social media analysis of dominant topics and discourses. *Ageing & Society*. In: *Cambridge University Press* [online]. 2021, roč. 41, č. 2, s. 247–272 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: doi:10.1017/S0144686X19001016.

²³⁶ AMUNDSEN, Diana, ref. 11.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Campbell, Christopher P. *Race, Myth and the News*. Thousand Oaks. New York: SAGE Publications, 1995. s. 10-25. ISBN 9780803958715.

²³⁹ ŠIKLOVÁ, Jiřina, ref. 205.

podkapitole, následkem může být právě velmi stereotypní vnímání, nepochopení, růst diskriminace a vytváření ageistických postojů.²⁴⁰

Stáří je často stavěno do binární opozice proti mládí. Stává se tak negací zdraví, radosti, aktivity, mladosti, vitality, fyzických sil či mentální svěžesti.²⁴¹ Tento obraz je nebezpečný nejen pro mladší lidi, kteří se stárnutí obávají a vyhýbají se jakémukoliv střetu s ním, nýbrž i pro samotné příslušníky vyššího věku. Ti si sebe přestávají vážit, hodnotí se podle kritérií mladé a střední generace a na základě toho, jak jsou zobrazováni v médiích. Přestávají si vytvářet vlastní měřítko a jen se adaptují na obsah hlavního proudu.²⁴² V důsledku toho může docházet k ageismu vztahujícímu se k sobě samotným. Kvůli opakovanému vystavování se věkovým předsudkům je mohou začít aplikovat i na sebe a přisvojovat si je.²⁴³

4.3. Stáří a dětská média

Populární média vyzdvihují způsoby, jak se vyhnout tomu, abychom vypadali nebo se cítili staří, zatímco my trváme na tom, aby děti respektovaly starší generace. Považuje se za neslušné předpokládat, že člověk kvůli stárnutí ztrácí schopnosti, ale učíme děti, aby v městské dopravě uvolnily místo dospělému s vráskami a šedivými vlasy. Vzhledem k těmto rozporuplným vyjádřením nás nemůže překvapovat, že učitelé nechtějí ve třídách základních škol diskutovat o stárnutí. Je nám nepříjemné nejen mluvit o vlastním věku, ale také podstupovat riziko, že někoho urazíme použitím nesprávné terminologie nebo vyslovením nesprávné domněnky na základě věku. Pokud se však učitelé vyhýbají rozhovorům o stárnutí a osobní kontakty se staršími dospělými mají děti velmi omezené, jakým způsobem si vytvoří obrázek o tom, co opravdu znamená „být starý“?²⁴⁴

²⁴⁰ SEDLÁKOVÁ, Renáta, ref. 211, s. 200.

²⁴¹ TOŠNEROVÁ, Tamara. *Ageismus: průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, Ústav lékařské etiky 3. LF UK a FNKV, 2002. ISBN: 80-238-9506-0. Dostupné také z: https://aa.ecn.cz/img_upload/07bc9d1453b4bc61934a7ebb36075df2/ageismus.pdf.

²⁴² ŠIKLOVÁ, Jiřina, ref. 205.

²⁴³ WHO, ref. 79, s. 166.

²⁴⁴ LARKIN, Elizabeth, G., Patricia WILSON a Maria FREER. Images of Old: Teaching About Aging Through Children's Literature. In: *Journal of Intergenerational relationships* [online]. ABINGDON: Taylor and Francis Group, 2013, roč. 11, č. 1, s. 4-17 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1535-0770. Dostupné z: doi:10.1080/15350770.2013.755068.

Kromě školy či rodiny jsou tedy následně jako zdroj pro získávání informací o starších lidech chápána i média.²⁴⁵ Ta aktuálně plní důležitou socializační funkci a poskytují mnoha dětem obrazy, které mohou vytvářet, měnit a posilovat stereotypy vůči starším členům populace. Výzkumníci zjistili, že než děti nastoupí na základní školu, mají již na starší osoby vytvořené negativní názory.²⁴⁶ Výsledky práce Toma Robinsona a Caitlina Andersona vypovídají o tom, že starší lidé představují minimální počet postav v animovaných televizních pořadech pro dětské publikum a obvykle jsou to menší role vyskytující se ve scénách přinášejících menší význam pro celý pořad. Často hrají učitele nebo instruktory – jsou považováni za ty, kteří mají potřebné znalosti a zkušenosti, aby byli v takových rolích uvěřitelní. Dále se vyskytují ještě v roli prarodičů – vedlejší role k dětem, které jsou hlavními postavami pořadů. Část starších postav byla vykreslena jako padouši.²⁴⁷ Negativní obrazy starších lidí, ať už jsou časté nebo zřídka, mají potenciál posilovat dominantní kulturní stereotypy o stárnutí a stáří v dětské populaci.²⁴⁸

Mezi negativní vlastnosti starších lidí v médiích pro dětské diváky patří kupříkladu ztráta moci či schopnosti, potřeba pomoci, neúspěšnost, neatraktivita, hloupost, bezmocnost, objekt posměchu, vzteklost, senilita nebo nevrlost. Pomocí pozitivních charakteristik jsou vykreslováni jako zdraví, šťastní, starostliví, nezávislí, přátelští, chápaví či moudří.²⁴⁹

Kromě osobnostních rysů jsou starší lidé často popisováni i prostřednictvím svých fyzických vlastností. Není překvapením, že na prvních místech seznamu se objevily šedivé vlasy, plešatost, brýle a vrásky. Tyto charakteristiky byly používány specificky k popisu stáří, nebyly ale vnímány jako pozitivní nebo negativní rysy stárnutí. Pro zobrazení postav se však používala i řada negativních fyzických stereotypů, a to například používání tělesných pomůcek, zpomalenost, nadváha, nepřitažlivost. Pokud animované pořady zobrazují určité skupiny lidí konzistentním, neměnným způsobem, případně pokud je stereotypizují, děti uvěří tomu, že obrazy, které vidí, jsou přijatelné a stávají se pro ně normou. I když nejvíce starších postav

²⁴⁵ Newman, Sally, Robert FAUX, Barbara LARIMER. Children's views on aging: their attitudes and values. In: *The Gerontologist* [online]. 1997, roč. 37, č. 3, s. 412–417 [cit. 2023-03-26]. ISSN 0016-9013. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/geront/37.3.412>.

²⁴⁶ ROBINSON, Tom, Mark CALLISTER, Dawn MAGOFFIN, Jenifer MOORE. The portrayal of older characters in Disney animated films. In: *Journal of Aging Studies* [online]. 2007, roč. 21, č. 3, s. 203–213 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1879-193X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2006.10.001>.

²⁴⁷ ROBINSON, Tom, ANDERSON, Caitlin. Older Characters in Children's Animated Television Programs: A Content Analysis of Their Portrayal. In: *Journal of Broadcasting & Electronic Media* [online]. 2010, roč. 50, č. 2, s. 287–304 [cit. 2023-04-04]. ISSN 1550-6878. Dostupné z: https://doi.org/10.1207/s15506878jobem5002_7.

²⁴⁸ BISHOP, James M., KRAUSE, Daniel R. Depictions of Aging and Old Age on Saturday Morning Television. In: *The Gerontologist* [online]. 1984, roč. 24, č. 1, s. 91–94 [cit. 2023-04-04]. ISSN 0016-9013. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/geront/24.1.91>.

²⁴⁹ ROBINSON, Sally, HOWATSON-JONES, Lioba, ref. 157.

v této studii bylo označeno za pozitivní, objevila se přehršel negativních obrazů a charakteristik, které děti již v útlém věku (už od 12 měsíců) učí, že starší postavy jsou pro programy málo důležité, že jsou zobrazovány jako zlé, senilní či bláznivé. Dětské pořady nemusí být jediným zdrojem pro stereotypizaci, avšak výsledky této studie jasně naznačují, že daná média přispívají k další kultivaci dětských přesvědčení a postojů ke starším lidem.²⁵⁰

V českých pohádkách mají starší lidé celkem silné zastoupení, avšak jedná se převážně pouze o mužskou reprezentaci. V analýze z roku 2016 byla zjištěna naprostá podreprezentace ženského stáří. Lze tedy hovořit o tom, že mediální realita v českých pohádkách neodráží realitu sociální. I zde bylo zjištěno, že starší lidé představovali primárně vedlejší role a často se nijak ve vztahu k příběhu neprofilovali.²⁵¹ Podle šetření soustředícího se na reklamní sdělení se ani starším, ani mladším lidem nelíbily reklamy, které starší lidi zesměšňovaly nebo je prezentovaly jako neatraktivní jedince nacházející se mimo společnost.²⁵²

Stejně jako u dospělých, i u dětí dává smysl, že čím více osobních interakcí mají se staršími lidmi, tím méně povrchní a zgeneralizovaná bude jejich představa o tom, co znamená být starý.²⁵³ Ve studii, v rámci které výzkumníci žádali děti, aby porovnal postavy starších osob z knih s někým, koho znají, bylo zjištěno, že ačkoliv děti popisují konkrétní starší lidi jako pozitivní a respektu hodné, nad stářím jako celkem přemýšlejí stále v negativních konotacích. Děti se snažily propojit osobní zkušenosti s obsahem knihy. Při popisu starších lidí se neustále opíraly o stereotypní představy, například že nemohou rychle chodit nebo používají brýle. Ačkoliv své prarodiče popsaly jako staré a třeba jako zrzavé a kudrnaté, stále trvaly na tom, že starší lidé obecně mají šedivé či bílé vlasy.²⁵⁴

²⁵⁰ ROBINSON, Tom, ANDERSON, Caitlin, ref. 247.

²⁵¹ CHARVÁTOVÁ, Denisa. *Odras stáří v seriálech pro děti*. Praha, 2016. 123 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/19930/DPTX_2013_2_11230_0_416662_0_153036.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

²⁵² ROBINSON, Tom, Bob GUSTAFSON a Mark POPOVICH. Perceptions of negative stereotypes of older people in magazine advertisements: Comparing the perceptions of older adults and college students. In: *Ageing & Society* [online]. 2008, roč. 28, č. 2, s. 233-251 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1469-1779. Dostupné z: doi:10.1017/S0144686X07006605.

²⁵³ BRANSFORD, John D., Ann L. BROWN a Rodney R. COCKING. *How people learn: Brain, mind, experience, and school*, Washington, DC: National Academy Press, 2000. ISBN 0309070368. LARKIN, Elizabeth, G., Patricia WILSON a Maria FREER. Images of Old: Teaching About Aging Through Children's Literature. In: *Journal of Intergenerational relationships* [online]. ABINGDON: Taylor and Francis Group, 2013, roč. 11, č. 1, s. 4-17 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1535-0770. Dostupné z: doi:10.1080/15350770.2013.755068.

²⁵⁴ LARKIN, Elizabeth, G., Patricia WILSON a Maria FREER, ref. 244.

5. Metodologie výzkumu

Tato bakalářská práce se zaměřuje na vnímání stáří a seniorů dětmi ve věku devět až jedenáct let v kontextu mediálních reprezentací, a to z pohledu jejich představ i zkušeností. Pro potřebné hlubší porozumění této problematice a myšlenkovým pochodům dětí byly pro sběr dat použity kvalitativní individuální hloubkové polostrukturované rozhovory.²⁵⁵ Semistrukturovaná forma rozhovoru byla využita z toho důvodu, že i přes předem připravený soupis otázek je možné v průběhu rozhovoru jejich znění upravovat, doplňovat je „sondážními“ otázkami a nepokládat dotazy, na které již informant odpověděl spontánně bez dotázaní.²⁵⁶

Strategií výzkumu a způsobem analýzy dat je zakotvená teorie, která si klade za cíl navrhnout teorii zakotvenou v získaných datech,²⁵⁷ jež se bude týkat „vymezené populace, prostředí nebo doby“.²⁵⁸ Sběr dat trvá do momentu teoretického nasycení.²⁵⁹ Tato metoda analýzy byla použita právě proto, že komplexnímu zkoumání vlivu médií na vnímání stáří a seniorů dětmi se žádná studie, minimálně v českém prostředí, doposud nevěnovala. V této bakalářské práci bude proto navržena teorie, jež se pokusí o nastínění příčinné souvislosti, a to bez jasného zakotvení v dřívějších šetřeních.

5.1. Výzkumné otázky, cíle výzkumu

Výzkumná část této práce si klade za cíl zjistit, jak participanti smýšlejí o stáří a o seniorech a jak jejich názory či postoje ovlivňují média. Výzkum se opírá o jednu základní výzkumnou otázku a čtyři podotázky, které se sledovanou problematikou zabývají podrobněji.

Výzkumná otázka:

Jak děti ve věku devět až jedenáct let v kontextu mediálních reprezentací vnímají stáří a seniory?

²⁵⁵ BRYMAN, Alan. *Social research methods*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2016. s. 465-499. ISBN 978-0-19-968945-3.

²⁵⁶ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. 207-217. ISBN 978-80-247-3568-9.

²⁵⁷ SEDLÁKOVÁ, Renáta, ref. 256, s. 400-425.

²⁵⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. s. 248. ISBN 978-80-262-0982-9.

²⁵⁹ SEDLÁKOVÁ, Renáta, ref. 256.

Výzkumná podotázky:

VO1 – Jakými slovy, situacemi či charakteristikami popisují děti staré lidi a odlišují je od mladších?

VO2 – Lze v dětském způsobu popisování stáří a starých lidí spatřit znaky stereotypizace a ageismu?

VO3 – Ovlivňuje dle dětí věk kvalitu života a mají v jejich očích senioři nějaké výhody či nevýhody oproti mladším lidem?

VO4 – Jak děti vnímají mediální obraz seniorů?

5.2. Participanti

Účastníky výzkumu byly děti ve věku devět až jedenáct let pocházející z různých prostředí. Z hlediska vývoje člověka mají děti v tomto věku značně rozvinutou slovní zásobu, dokážou vytvářet složitější větné spojení, asociovat si různé situace, které v minulosti zažily a do jisté míry mají rozvinutou představivost. Co se týče sociálních vazeb, v tomto věku již děti dokážou přebírat a identifikovat různé sociální role a začínají si všimnout sociálních nerovností.²⁶⁰ Zároveň již prošly rozhodující fází pro formování sociálních postojů²⁶¹ a v popisu jiných osob se již dokážou soustředit nejen na vnější charakteristiky, nýbrž i na další osobnostní rysy.²⁶²

První participanti byli osloveni skrze společné známé, další byli získáni metodou „sněhové koule“²⁶³. S žádnými z nich nemá autorka osobní vztah a nikdy dříve se s nimi nesešla. Po identifikaci relevantních účastníků a zprostředkování kontaktu na jejich rodiče byly ujasněny podrobnější informace a rodiče byli seznámeni s průběhem výzkumu. Následně, se svolením rodiče i dítěte, bylo domluveno setkání a vysvětlena příprava na výzkumný rozhovor, respektive vytvoření kresby dle instrukcí.

Před provedením rozhovoru byl účastník znovu obeznámen s obsahem, účelem i průběhem výzkumu a byl požádán o ústní souhlas s jeho provedením. Rodič byl požádán o písemný informovaný souhlas (viz Příloha č. 15) a oběma bylo sděleno, že mohou kdykoliv od výzkumu odstoupit, neodpovědět na položené otázky či rozhovor ukončit. Po podpisu rodič obdržel jeden ze dvou stejnopisů informovaného souhlasu podepsaného rodičem i výzkumníkem.

²⁶⁰ DVOŘÁK, Jan, František EMMERT, Alena FABIČOVICOVÁ, et al. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Druhé, přepracované vydání. Brno: Didaktis, 2015, s. 180-181. ISBN 978-80-7358-243-2.

²⁶¹ ISAACS, Leora W, BEARISON, David J., ref. 6.

²⁶² ROBINSON, Sally, HOWATSON-JONES, Lioba, ref. 157.

²⁶³ V získávání a kontaktování dalších relevantních osob pomohou ti, kteří se již participanty výzkumu stali. (viz SEDLÁKOVÁ, Renáta, ref. 256, s. 102).

Studie se zúčastnilo osm dětí, s jedním z nich byl proveden pilotní rozhovor, jehož data sloužila pouze k úpravě pokládaných otázek, jiným způsobem nebyla ve výzkumu použita. Co se týče pohlaví, do studie byla zapojena tři děvčata a pět chlapců. Čtyři participanti byli ve věku jedenáct let, tři ve věku deset let a jedno dítě bylo devítileté. Pro zachování anonymity byly participantům výzkumu přiřazeny pseudonymy.

5.3.Design a průběh výzkumu

Jak již bylo zmíněno výše, samotnému provedení výzkumných rozhovorů předcházelo seznámení participantů a jejich zákonných zástupců s obsahem, účelem a průběhem výzkumu. V případě, že byl souhlas udělen dítětem i jeho zákonným zástupcem, bylo domluveno setkání dítěte a výzkumníka. Rozhovory byly doplněny několika interaktivními metodami.

Před samotným rozhovorem byla zákonným zástupcům zaslána žádost o předání informací dětem ohledně vytvoření kresby dle instrukcí. Instrukce pro děti zněly takto: „Namaluj starého člověka tak, jak si ho představuješ.“ Pro rodiče byla ještě poskytnuta nápověda v podobě podrobnějšího popisu úkolu, kterou mohli použít v případě, že by mělo dítě s kresbou problém. Dále byli požádáni, aby dítěti poskytli dostatečné množství času pro splnění daného úkolu.

Tato interaktivní metoda byla inspirována studií, v rámci níž studenti dvou texaských „middle schools“²⁶⁴ vytvářeli kresby starých lidí na základě svých vlastních představ. Jako limity této práce autoři označili možný časový nátlak z důvodu vytváření kreseb v rámci školní výuky a dále případné zkreslení, ke kterému mohlo dojít při interpretaci výsledků řešiteli, neboť analýza byla prováděna již bez přítomnosti dětí.²⁶⁵ K daným limitům bylo v tomto šetření přihlédnuto a autorka se je pokusila odstranit. Dětem byl poskytnut dostatečný čas na vytvoření kresby, která byla následně samotnými dětmi na začátku rozhovoru interpretována. Tento krok přispěl k odhalení detailů, které byly pro děti v rámci obrazu stáří důležité, ale nedokázaly je malbou dostatečně vyjádřit. Vizuální metody, jako kupříkladu kresba, mohou pomoci s převedením abstraktních představ do konkrétních podob a částečně eliminovat mocenské

²⁶⁴ Studenti odpovídající věku druhého stupně české základní školy nebo nižších ročníků víceletých gymnázií.

²⁶⁵ LICHTENSTEIN, Michael J., Linda A. PRUSKI, Carolyn E. MARSHALL, Cheryl L. BLALOCK, Yan LIU a Rosemarie PLAETKE, ref. 182.

rozdíly mezi výzkumníkem a dítětem. Malování je současně dětmi obvykle vnímáno jako odpočinek či zábava.²⁶⁶

Rozhovory se konaly v domácím prostředí dětí nebo v jiných klidných prostorech, v kterých se mohly cítit bezpečně. Byli u nich přítomni pouze výzkumník a dítě. Bezprostředně před rozhovorem bylo dítě poučeno o jeho právech kdykoliv rozhovor ukončit bez udání důvodu, nemuset odpovídat na položené otázky, případně se doptat či požádat o dovysvětlení. Dále bylo dítěti sděleno, že neexistují žádné správné ani špatné odpovědi a že rozhovor bude nahráván, avšak jeho data budou posléze přepsána do textové podoby a anonymizována.

Jako výzkumná metoda byly zvoleny individuální hloubkové polostrukturované rozhovory. Polostrukturovaný rozhovor zahrnuje výhody strukturovaného i nestrukturovaného typu rozhovoru. Výzkumník má příležitost celou dobu kontrolovat probíraná témata, avšak zároveň poskytuje respondentovi dostatečný prostor pro sdělení bližších informací vztahujících se k danému tématu, jež vnímá jako relevantní.²⁶⁷ V průběhu sběru dat byly na základě míry efektivity v již provedených rozhovorech některé otázky upravovány či přeskupovány.

Rozhovory se skládaly ze tří bloků otázek. První část byla zaměřena na vnímání stáří jako takového. Dětem byly kladeny otázky týkající se samotného popisu starého člověka, jeho zálib, způsobů jednání či chování, návyků, výhod i nevýhod, jež má oproti mladším lidem a následně i osobních přímých zkušeností se seniory ve svém okolí.

Druhý blok otázek byl uveden vysvětlením, co jsou to média a zpestřen další interaktivní metodou. Děti výzkumníka provedly po domácnosti a ukázaly mu média, která nejčastěji využívají. Dětem byl tak poskytnut prostor pro odpočinek a pro hlubší uvědomění si, která média využívají. Následně obdržely kartičky s názvy a obrázky jednotlivých médií, které seřadily dle frekvence využívání od nejpoužívanějších k nejméně používaným. Poté byly vyzvány, aby si vybavily jakéhokoliv starého člověka v libovolném druhu médií a následně asociaci popsaly. Dále byly probrány obrazy stáří v jednotlivých médiích, jejich vliv na názory dětí a důvěra účastníků v tyto komunikační kanály.

Třetí část byla spíše doplňkem předchozích otázek a obsahovala jednotlivé ukázky z médií, v kterých vystupovali staří lidé. Ukázky byly vybrány na základě zmíněné odborné literatury,

²⁶⁶ ELDÉN, Sara. Inviting the messy: Drawing methods and 'children's voices'. In: *Childhood* [online]. 2012, roč. 20, č. 1, s. 66–81 [cit. 2023-04-01]. ISSN 0907-5682. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0907568212447243>.

²⁶⁷ GREIG, Anne, Jayne TAYLOR a Tommy MACKAY. *Doing Research with Children*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications, 2007. ISBN:9781412918442.

článků i již provedených studií, a to tak, aby zahrnovaly stereotypní zobrazení této generace, a zároveň i scény, jež tyto stereotypy vyvracejí. Děti byly dotazovány na pocity, které při ukázkách měly, byly požádány o vysvětlení mediálních sdělení, popsání toho, jak je chápou, a o zmínění dalších asociací, jež je napadly a považují je za relevantní v návaznosti na toto téma.

Rozhovory s účastníky byly uskutečněny v časovém intervalu tří týdnů a trvaly 30 až 60 minut. Ze všech rozhovorů byl pořízen audiozáznam a osobní poznámky. Zvukové záznamy byly následně převedeny do textové podoby a jsou přiloženy k této práci. Přiloženy jsou i naskenované kresby vytvořené účastníky.

Při rozhovorech velmi záleželo na náladě respondenta a míře únavy, v níž byl zastižen. Od toho se odvíjela i ochota odpovídat na otázky a rozvíjet tyto odpovědi. Rozdíly nebyly příliš dány věkem ani frekvencí setkávání se se svými (starými) prarodiči. Záleželo spíše na prostředí, v kterém děti vyrůstají a v kterém se vzdělávají. Dále také na osobních charakteristikách dítěte – slovní zásobě, komunikačních dovednostech, schopnosti otevřít se cizí osobě a míře abstraktního myšlení o tématech, které se ho přímo netýkají apod.

Dle autorky začalo v průběhu provádění rozhovorů relativně brzy docházet k teoretické saturaci a nové poznatky spíše doplňovaly dětmi jednotně zkonstruovaný základní obraz seniorů v kontextu mediálních reprezentací.

5.4. Etické otázky a legislativní opatření

5.4.1. Etické otázky

Každý výzkum se musí řídit základními pravidly a zásadami etického jednání. Participantem studie může být jen osoba, která s účastí souhlasí a udělí informovaný souhlas. Pokud se jedná o nezletilého, informovaný souhlas musí poskytnout jeho zákonný zástupce. Účastníkům nesmí být zatajeny žádné informace. Pokud je zatajení nevyhnutelné, po dokončení výzkumu musí být účastníci plně seznámeni s okolnostmi. Respondentům, a to i nezletilým, musí být dále sděleno, že výzkum mohou v jakékoliv fázi opustit.²⁶⁸ Výzkumník musí zajistit emoční bezpečí

²⁶⁸ HENDL, Jan, ref. 258, s. 157-159.

i fyzické a psychické zdraví účastníka. Pokud není řečeno jinak, participantovi musí být zachována anonymita.²⁶⁹

Pokud jsou participanty nezletilé osoby, na etické otázky je kladen ještě větší důraz. Cíle výzkumu nemůžou bránit zajištění bezpečnosti účastníků. Dítě si musí být jisto, že jeho účast ve studii je bezpečná a nepřivede mu žádnou újmu. Musí být respektované a cítit se tak. Ve výzkumu s dětskými účastníky je nutné pečlivě zvážit kladené otázky, požadavky, případně vhodně vybrat prezentovaný materiál. Nesmí být negativně ovlivněn zdravý vývoj dítěte, jeho prožitky, pocity, emoce a zkušenosti.²⁷⁰

Všechny uvedené zásady etického jednání byly v práci zohledněny a aplikovány. Participantům byly vysvětleny podrobnosti výzkumu, nebyly jim zatajeny žádné informace a do studie byly zařazeny jen ty děti, které s účastí souhlasily. Stejně tak byl souhlas s účastí vyžadován i od jejich zákonných zástupců. Všechny okruhy otázek, z kterých byl sestaven rozhovor, a to včetně využitých ukázek, byly důkladně zváženy a upraveny tak, aby děti nezranily a negativně je neovlivnily.

5.4.1.1. Informovaný souhlas

Vzhledem k věku účastníků výzkumu bylo požadováno nejen poskytnutí ústního informovaného souhlasu od každého z nich, ale i písemného souhlasu od jejich zákonných zástupců, jehož vzor je přiložen k této práci (viz Příloha č. 15). Souhlasu ve všech případech předcházela popis a účel výzkumu, představení řešitele výzkumu a instituce, v rámci které práce vznikala. Dále byli participanti i jejich zákonní zástupci poučeni o svých právech i způsobech ochrany, které jim budou poskytnuty.

5.5. Analýza dat

Zakotvená teorie k analýze sebraných dat využívá otevřené, axiální a selektivní kódování, které se nemusí nutně používat odděleně. Teorie není stanovena a následně otestována, nýbrž je postupně objevována, doplňována, rozvíjena a provizorně ověřována pomocí sběru dalších dat a jejich následnou analýzou. Je tvořena třemi elementárními prvky – koncepty, kategoriemi

²⁶⁹ BRYMAN, Alan, ref. 255, s.120-140.

²⁷⁰ Tamtéž.

a propozicemi. Koncepty představují základní jednotky analýzy, kategorie jsou již na vyšší a abstraktnější úrovni a propozice definují zobecněné vztahy mezi kategoriemi a koncepty.²⁷¹

V první fázi čili v průběhu otevřeného kódování si výzkumník poznamenává své myšlenky a postřehy z textů a tvoří seznam témat, jež postupně zužuje a vytváří z něj obecnější kategorie. V rámci druhé fáze tedy axiálního kódování zjišťuje příčinné souvislosti, důsledky, interakce a podmínky a snaží se propojit jednotlivé kategorie vytvořené otevřeným kódováním. V poslední třetí fázi selektivního kódování má již výzkumník představu o sledovaném jevu a z hlavních témat a na ně napojených kategorií konstruuje hlavní kategorie. Ty poté ještě ověřuje na základě dat. Tento proces je završen, když dojde k teoretickému nasycení a další kódování by nepřineslo nové podstatné informace. Během získávání dat i po jeho ukončení si výzkumník zapisuje poznámky, pomocí kterých se snaží zachycovat asociace, dojmy, pocity či nápady a které pomáhají k vytvoření teorie.²⁷²

Pro potřeby výše popsaného postupu kódování v rámci zakotvené teorie byly rozhovory nahrány, následně převedeny do nezměněné textové podoby a v poslední řadě zanalyzovány a podrobeny kódování dle zásad zakotvené teorie.

6. Výsledky výzkumu

6.1. Dvě odlišné fáze stáří očima dětí

Senioři jsou dětmi charakterizováni primárně na základě fyzických vlastností, jsou považováni za moudré, zkušené, avšak vznětlivé a zapomnětlivé osoby ve věku 55 až 70 let, které často trpí nemocemi a tělesnými vadami, kvůli kterým využívají pomůcky, jako například hole, naslouchátka či brýle. Obvykle žijí o samotě, případně se svými domácími mazlíčky. Děti rozdělují staré lidi na příslušníky třetího věku, tedy stále aktivní osoby, které pečují o své mladší spoluobčany a poté jedince patřící do čtvrtého věku, kteří jsou velmi křehcí, již se nedokáží postarat sami o sebe, jsou odkázáni na pomoc druhých a většinu času tráví ve svých příbytcích.

Při popisu starého člověka se děti zaměřovaly zejména na vnější charakteristiku. Všichni respondenti, až na jednoho, zmínili vrásky, a to na rukou i na obličeji. Dále se zaměřili i na vlasy, které jsou dle nich šedé či bílé, mají jich méně, někdy pouze po stranách hlavy, případně

²⁷¹ HENDL, Jan, ref. 258, s. 247-264.

²⁷² SEDLÁKOVÁ, Renáta, ref. 256, s. 400-425.

jsou úplně holohlaví. Muži mají vousy a knír, ženy nosí šátky. Dvě děti zodpověděly, že se jim staří zdají být menší, než jsou mladí lidé.

Obrázek 1: Obraz starého člověka dle Mariany

Obrázek 2: Obraz starého člověka dle Mikuláše

Se stářím se dle dětí pojí i mnohé zdravotní potíže, nedostatek energie, nemoci. Téměř polovina namalovala staré osoby s holí, některé děti do popisu zahrnuly i brýle, naslouchátko nebo berle. V odpovědích se objevovaly výrazy jako „ohrblý“ či „okulhaný“. I přes to, že staré osoby ve svém okolí (obvykle své prarodiče) většina označuje jako aktivní lidi, obecně staří jsou dle nich velmi pomalí, ubývají jim síly, nedokážou sportovat, mají křehká těla a chodí shrbení.

Johana: „No, ta [lavička na obrázku] tam je, protože starý lidi si hodně chtějí sedat.“

Sebastian: „Některý třeba už nemají energii, nemůžou moc chodit.“

Eva: „(...) jeho tělo jakoby není už tak funkční, jak bylo.“

Mariana: „No, že třeba se normálně nerozběhnou. (...) Protože už, že jo, nejsou mladý a třeba já, že jo, já ještě mám hodně energie a prostě oni už jsou na tom světě dlouho. (...) No anebo třeba jsou nemocný nějak nebo nosí berle. (...) třeba špatně slyší a je [mladý] to jako otravuje nebo tak. I když, to nemám ráda, když jako tohleto... [někdo dělá nebo říká], protože moje babička taky není samozřejmě mladice a neslyší vždy všechno dobře, ale mně to nevadí, já jí to klidně ráda zase jako zopakuju.“

Pokud se zaměříme na osobnostní rysy, děti uváděly několik pozitivně laděných asociací. Nejvíce se shodly na tom, že staří lidé jsou velmi zkušení, protože toho už hodně zažili. Podle některých mohou být moudří, chytří, klidní, pečující nebo láskyplní.

Mariana: „[starý člověk je typicky] klidný. Že třeba když se říká to přísloví, že s ním šijí všichni čerti a je neposednej, tak prostě je zlobivej a většinou to bývá jako právě u dětí. Říká se to o dětech. A starý člověk normálně nevyskočí, nepoběží, prostě je klidnej. A dělá všechno pomalu, s trpělivostí.“

Mikuláš: „No, může být třeba moudřej, že toho hodně zažil. Má třeba hodně zkušeností. Může být samozřejmě chytrej a může být...“

Staří lidé pro některé z dotazovaných představují díky svým zkušenostem životní instruktory, kteří jim mohou předat své znalosti, naučit je něco nového, vyslechnout je.

Sebastian: „Ten mladý člověk se může třeba dozvědět, co on zažil. Já, když jsem s kamarádem, tak je to jako sranda, ale zase to není jako s dědou, že si s ním nemůžu povídat třeba o své vlastním. S dědou to je dobrý, že s ním můžu jít třeba ven. Zase sice bude pomalej, ale zase si s ním můžu povídat. On by si povídal o sobě a já taky zase o sobě.“

Mariana: „(...) třeba že je mužou něco naučit za zkušenosti nebo třeba babičky umí často šít nebo háčkovat nebo plést. To taky mužou naučit z vlastních zkušeností ty mladší.“

Mikuláš: „No, třeba právě když toho hodně zažili [staří lidé], tak si mužou třeba povídat [s mladými] o těch zážitcích a tak... Ono taky ten život toho starýho člověka je o něco jinéj. Můžou povídat právě i o těch denních zkušenostech a takových věcech.“

Co do negativně laděných asociací, děti jmenovaly kupříkladu podrážděnost, vznětlivost nebo zapomnětlivost. Podle některých jsou méně přizpůsobiví než mladší lidé a pomaleji se učí.

David: „No, tak třeba nějaký lidi prostě nadávají na všechno nový – tomu se říká boomeři. (...) třeba většinou ve stáří jsou různé nemoci s kloubama, tak třeba sportům se nemůžou tolik věnovat. A podle mě i proto jsou pak často takový, že nadávají na mladý furt. Nebo třeba na něco novýho, co si třeba nemůžou vyzkoušet, tak na to prostě nadávají. Je jednodušší na to nadávat, když si to nemůžou vyzkoušet.“

Mikuláš: „(...) někdy je může třeba něco naštvat třeba víc, než kdybys to řekl třeba mladýmu člověku nějakýmu... A celkově...“

Hranici začátku stáří umísťují do věkového rozmezí od 55 do 70 let. Jen jedno z dětí nedokázalo určit konkrétní věk, a tak za počátek této životní etapy označilo narození vnoučete.

Mariana: „(...) babičku si třeba nepředstavím jako mladou paní.“

Nejvíce času dle dětí tráví senioři se svými stejně starými kamarády – když žijí například v domově pro seniory. Dále s partnery, s rodinou, vnoučaty, avšak často jsou i sami. Samota je

velmi silné téma, které se objevuje v mnoha odpovědích. Podle některých dotázaných je záměrná, jiní z ní mají strach a označují ji za něco nechtěného. Z vyjádření první skupiny vyplývá, že si senioři záměrně kupují domy na samotě nebo si odchází odpočinout od svých blízkých.

Johanka: „Někde v chalupě asi bydlí... (...) někde na krajíčku lesa (...)“

Sebastian: „No tak náš děda třeba chodí často [sám] ven, aby si tam odpočinul. (...) Od babičky.“

V opačném případě děti samotu označují za něco, co je se stářím jednoznačně spjato, z čeho mají však značný strach. Ani sami senioři v tomto stavu dle nich nejsou spokojení. Jako přirozenou potřebu každého člověka děti označují zapojení do společnosti, být v kolektivu lidí, mít přátele, rodinu.

Mariana: „Že třeba, když je hodně mladej, tak může jako chodit se svýma kamarádama a když je starej, tak třeba už chodí spíš sám.“

Eva: „Ty starý lidi se k těm mladším chovají taky hezky, protože je můžou taky někdy pohlídat a jsou pak hrozně šťastný, že mají nějakou společnost.“

Mikuláš: „[Až budu starý,] nejspíš budu šťastnej, kdybych měl jako lidi kolem sebe. Že bych se s nimi jako vídal nebo takovýhle věci.“

Jako řešení samoty označují téměř všechny děti pořízení si domácího mazlíčka. Zvíře ke starým lidem dle respondentů jednoznačně patří. Pokud ho mají, stane se hlavní složkou jejich každodenního programu. Některé z dětí nakreslily psa vedle starého člověka i na obrázek, který si připravovaly již před rozhovor.

Johana: „A mají hodně zvířata starý lidi. (...) [Ve stáří budu šťastná, když] mi nic nebude, doufám, scházet. (...) Byt, jídlo, zvíře...“

Mikuláš: „(...) nevím, jestli většinou, můžou bydlet třeba sami. A potom by si mohli třeba k sobě dokoupit třeba nějakýho mazlíčka. Kdyby to tak bylo, tak [jejich celodenním programem by se stalo] třeba starání o mazlíčka. Potom třeba číst si noviny si může. (...) [Nebo by] šli třeba s tím mazlíčkem ven, takže na nějaké ty procházky.“

Mariana: „No, je tam, já jsem vlastně neměla žádnou předlohu nebo tak, já jsem kreslila podle fantazie. Dost hraje roli to, že tam má toho psa. Je v parku, někde, kam chodí každý den venčit toho psa. (...) to k nim vlastně u mě jako patří (...) moje babička například už tráví

docela dost času sama, ale právě nemá třeba toho psa nebo nějaké domácí zvíře, a to mi právě přijde, že třeba nějaké babičky, které žijí samy, mají.“

Pokud jsou v důchodu, tak už nepracují a mají čas na své aktivity. Jejich hlavním denním programem, pokud mají ještě sílu a energii, je chození na procházky. V opačném případě je to odpočívání, sledování televize, čtení novin.

Mariana: *„No tak třeba můžou být doma. Nebo když mají nějaký program, třeba že vidí vnoučata, tak s nimi jdou ven, na zmrzlinu nebo třeba do kina. Dělej to, co se jim líbí.“*

David: *„Tak jestli nepracujou, tak třeba obdělávat farmu nebo něco takovýho.“*

Co se týče vztahové problematiky mezi mladými a starými lidmi, mladí by podle téměř poloviny dětí měli ke starším přistupovat s opatrností, chovat se umírněně a dávat pozor, aby jim neublížili.

Eva: *„Ti mladí lidé se musí chovat k těm starším hezky, aby jim třeba neublížili. (...) Třeba by je mohli shodit a oni by si mohli něco zlomit.“*

Sebastian: *„No musí na ně být radši hodní, aby se těm starým něco nestalo. Jako by se třeba unavili, kdyby třeba hráli nějakou běhací hru a on už by nemohl moc běhat.“*

K jakému chování však doopravdy dochází, v tom nastala mezi dětmi rozepře. Někteří zastávají názor, že mladí lidé k předchozím generacím zachovávají úctu, jsou milí, pečují o ně. Druzí jsou přesvědčeni o opaku, někdy mají pocit, že se nad staršími povyšují.

Vít: *„To je jednoduchý, ne? Hezky přece [se chovají mladí lidé ke starším].“*

Mariana: *„No, někteří [se chovají] třeba hnusně – když chtějí třeba poradit, kde je nějaká ulice, tak oni jim jako neodpoví a třeba se zasmějou. (...) Protože si myslí, že jsou jako lepší, když jsou mladý, ale... (...) ale i třeba, že jo, boží mlýny melou pomalu, ale jistě. Takže třeba na ně taky dojde, až se takhle někoho budou ptát a někdo jim to třeba oplatí. Někdo mladší. Tak si myslím, že pak si zavzpomínají na to.“*

Pokud se zaměříme na přístup starších k mladším, mezi respondenty se často objevoval pohled na staré jako na pečovatele. Chovají se dle nich k mladším jedincům ohleduplně, snaží se jim pomoci, naplňovat jejich přání a potřeby, a to někdy více než ty své vlastní. Jedno z dětí označilo mladé lidi za ty „normální“, starší osoby naopak dle jeho vyjádření stojí ve společnosti vedle těchto „normálních“ a jsou jim nápomocní. Z jednotlivých výpovědí vyplývá, že někteří

staří se přestávají věnovat svým vlastním koníčkům, přestávají o sebe pečovat. Pokud mají rodinu, někoho, s kým budou sdílet jejich radosti, pak by měli být spokojeni a šťastní.

Mariana: „Třeba jim [staří mladým] jako pomůžou a zeptají se, jestli něco nepotřebujou a tak.“

David: „Třeba si o tom [co už nemůžou dělat, protože jsou staří] můžou povídat s vnoučatama (...).“

Johana: „Je [šťastný]. Protože má rodinu, nic mu neschází.“

Mezi jmenovanými výhodami stáří se objevila skutečnost, že senioři mají méně starostí, neboť jsou v důchodu a už nemusí pracovat ani vychovávat své děti, mají více znalostí a životních zkušeností nebo že jim náleží vyšší postavení ve společnosti.

Mikuláš: „[Mladí] musí chodit do té práce. Můžou být nějak vystresovaní z práce ty mladý lidi. Což starý lidi už většinou nechoděj, takže nemusí být právě takhle vystresovaní a takovýhle věci.“

David: „Tak když maj důchod, tak, že jo, nemusí pracovat a dostávají důchod. Tak to je taky taková trochu výhoda. A taky že často prostě třeba v tramvaji je pustíš sednout, protože jsou prostě starý a můžou mít, že jo, ty nemoce s kostma a takovýhle věci. A jsou v sociální společnosti víc jak kdyby ceněný nebo maj větší postavení.“

Některé děti uvádějí jako privilegium stáří i to, že poskytuje dostatek času na vlastní koníčky. Když ale následně měly koníčky vyjmenovat, výčet byl velmi omezený. Zaměřovaly se primárně spíše na trávení času s vnoučaty, rodinou, případně uklízení nebo práci na zahradě. V některých případech byly děti velmi nekonzistentní ve svých názorech a mezi záliby zahrnuly spíše své vlastní radosti, kupříkladu jízdu na kole, běhání se psem, a to i přes to, že v jiné části rozhovoru zmiňovaly, že senioři kvůli zdravotním obtížím nemohou sportovat či být jinak aktivní.

Eva [záliby starých lidí]: „Třeba ho může bavit práce na zahradě, sporty... (...) Třeba ježdění na kole. Může bruslit a může třeba běhat s pejskem, když má.“

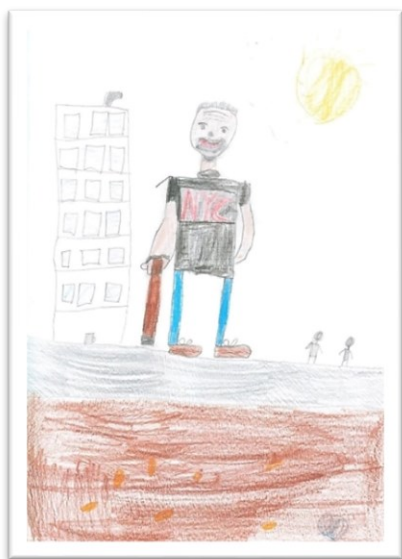
Eva [nevýhody stáří]: Když už je hodně starej, tak nemůže třeba jezdit na kole. (...) Protože ty jeho nohy nejsou už tak pohyblivý, jako když byl mladej. (...) Nemůže trávit třeba hodně času na zahradě, protože by ho ty jeho nohy neunesly.

Tato situace může mít několik příčin, které mohou působit současně, doplňovat se nebo se překrývat. Pokud si děti obrázek na stáří sestavovaly až v průběhu rozhovoru, respektive si ho uvědomovaly, pak mohly měnit svůj pohled v závislosti na dalších položených otázkách a odpovědích na ně. Dalším navrhovaným vysvětlením je skutečnost, že děti si svůj obrázek o starých lidech vytvořily již před rozhovorem, avšak jejich představa nebyla ucelená. Ve snaze propojit všechny přímé i nepřímé zkušenosti s touto generací si o nich nakonec vytvořily rozporuplnou představu. Jako poslední řešení se nabízí fakt, že senioři jsou pro děti „neviditelní“. Nevšímají si jich ve svém okolí ani v médiích. Jako staré lidi, které znají, označily všechny děti, vyjma jednoho, pouze své prarodiče. Co se týče médií, jeden z respondentů v rozhovoru přímo uvedl, že ho senioři v mediálních obsazích nezajímají. V případě snahy odpovědět na otázku nebo vyřešit úkol si tak děti mohly místo přiznání neznalosti odpověď zkrátka vymyslet.

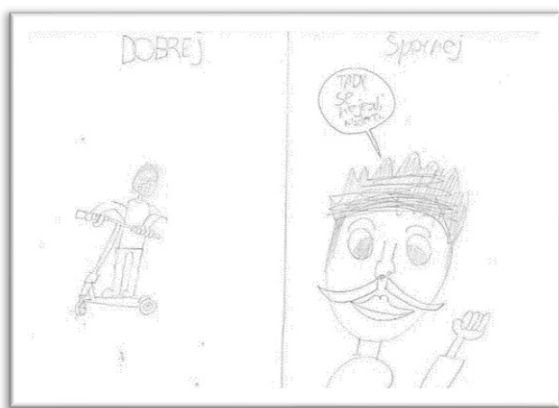
Vítek [kde žijí]: „*No tak, v tom, jak se tomu říká. V [domově] důchodců...*“

Vítek [celodenní program]: „*Chodí do práce, nají se...*“

To lze ukázat i na několika obrázcích, které děti před rozhovorem namalovaly. Dle jejich vysvětlení jsou senioři oblečeni do toho, co se dětem líbí, nikoliv do oděvu, který typicky nosí (viz obrázek 3). V jednom případě dokonce vykonávají aktivitu, která je blízká spíše dětem, než že by byla typická pro staré lidi (viz obrázek 4). Daný respondent a autor kresby o ní dokonce následně v odpovědích prohlásil, že se jí senioři věnovat nemohou.

Obrázek 3: Obraz starého člověka dle Sebastiana

Obrázek 4: Obraz starého člověka dle Davida

Co se týče nevýhod, které se se stářím pojí, děti znovu upozorňovaly na to, že mají oproti mladším méně energie, nemají tolik možností, nejsou schopni zabývat se tím, čím by chtěli, jsou často nemocní, život už prožili a teď jsou pouze v etapě dožívání.

Mariana: „No, třeba že [mladí] mají život hodně dlouhý před sebou. Nebo že třeba právě ještě chodí třeba do školy a do práce a... (...) Ale samozřejmě na ty mladší taky dojde, že budou starý. Na všechny.“

David: „No, tak určitě v tom, že mají ještě celý život před sebou a můžou zkoušet furt nové věci a když jsou starý, tak už není moc času na to dělat takovýhle věci. (...) ty mladý můžou dělat třeba víc sportů než oni. Nevim, přijde mi, že tak trochu záviděj.“

Eva: „Třeba výhoda je, když jsi mladá, tak můžeš dělat cokoli, co tě napadne. A když jsi stará, tak ne.“

Rozhovory se všemi participanty se prolíná jedno významné téma, a to strach. Děti mají strach z nemoci, ze smrti, ze ztráty svých blízkých nebo stavu, kdy už nebudou mít sílu věnovat se svým zálibám. Bojí se, že stárnutím přijdou o své současné radosti. Na otázku, zda si myslí, že ony samy ve stáří budou šťastné a na čem to bude záležet, odpověděly takto:

Sebastian: „No třeba až budu starej, tak abych nebyl nějak moc nemocný. Musel bych pořád jen ležet a odpočívat.“

Mariana: „Abych nebyla nemocná.“

David: „Nebudu šťastnej, protože nebudu jezdit na koloběžce. (...) Jo. Ale budu mít, doufám, kamarády, s kterými se kamarádím i teďka. (...) No, ale nevím, jestli to je jako úplně reálný.“

Vítek: „Ne. (...) Protože zemřu.“

Velmi zajímavý byl pohled dětí na to, zda je ve společnosti více mladých nebo starých lidí. Děti se sice jednoznačně neshodly, avšak z některých odpovědí je zřejmé, že se s touto problematikou již v minulosti setkaly – ve veřejném prostoru, ve škole, ve svém blízkém okolí.

Mikuláš: „Nevim, když vidím, že se prostě víc umírá, než třeba se rodí prostě děti, tak mi přijde, že prostě víc je těch starejch. (...) To jsem někde slyšel. (...) Ve škole třeba, vlastně všude.“

Názor některých je ale příliš zkreslen tím, v jakém okruhu lidí se nachází. Žijí mezi dětmi a s cizími starými lidmi se stýkají spíše sporadicky, proto mají pocit, že ve společnosti je rozhodně více mladých.

David: „Mladých lidí je asi moc. Teda víc. Protože dřív se podle mě rodilo míň dětí – třeba jedno. A teďka se mnohem častěj rodí dvojčata nebo trojčata a rodí se častěj. Takže podle mě víc mladých.“

Eva: „Ne, těch mladších je víc a těch starších je míň. (...) Že jakoby skoro každý den se rodí další mladý lidi...“

Sebastian: „Řekl bych, že těch dětí je víc, protože těch starých je málo. Protože než vyrostou, tak to dlouho trvá.“

Nadpoloviční většina dětí dělí stáří na minimálně dvě další skupiny. První skupinou jsou mladší senioři, kteří se o sebe zatím dokáží postarat. Členi této věkové skupiny se stále ještě věnují některým ze svým zálib, a z toho důvodu, že je už netíží tolik starostí, na ně mají i dostatek času. Druhou skupinu tvoří osoby, které jsou odkázány na pomoc ostatních, již se o sebe nepostarají, převážně pouze odpočívají a čas tráví v bezpečí svého domova.

David: „No, mně to přijde, že by se o sebe... Podle toho, jak jsou starý, ale třeba od 60 do třeba maximálně 75 by se o sebe měli umět aspoň trochu postarat. (...) No, pak by se to mohlo, jakože nějak, no, pak bysme se o ně mohli holt starat, prostě jako že bysme za ně domlouvali, třeba nějaký večere. (...) No, třeba o dědu, kdyby byl starší, tak máma, táta prostě. Možná trochu my s bráchama.“

Jeden z dotazovaných dále dělí seniory na dobré a špatné, na „boomery“ a „přizpůsobivé“. „Boomeři“ dle jeho slov mladým lidem závidí, křičí na ně a vycítají jim, že mohou dělat vše, co si přejí. Ti přizpůsobivější se s tímto stavem smíří a neschopnost vést aktivní život si nahrazují povídáním o něm se svými mladšími blízkými. Toto rozdělení se následně promítá v celém rozhovoru.

David: „No. Tak když to jsou jako kdyby boomeři, nebo takovýhle, tak prostě i přesto, že se k nim chováte slušně, tak i přesto na vás budou nadávat. A potom je tady taková druhá skupina, která se k vám bude chovat v pohodě, když se k nim budete chovat taky v pohodě. (...) ti boomeři jsou zaujatý takový... (...) Proti mladejm, protože ty mladý můžou dělat třeba víc sportů než oni. (...) Ta druhá [skupina], to jsou podle mě prostě lidi, kteří to dokážou přijmout, že už to nemůžou dělat, a proto si z toho nic nedělaj. (...) [Vynahradí si to tak, že] třeba si s těma mladýma popovídají o tom.“

Některé děti rozdělovaly danou generaci i na základě pohlaví. Většina se ale zaměřila pouze na staré ženy nebo na staré muže a o těch hovořila v rámci všech odpovědí.

Johana: „Dědečci jsou jako spíš hodní a jsou... a rádi koukají na televizi. (...) [Babičky] ty spíš chodí jako někam na výlety. (...) No ty nějaký mladý lidi jsou zlý. A taky nějaký starý, nějaký páni. Ty jsou taky zlý. Ale babičky moc nebývaj jako zlý.“

Jako staré lidi ve svém okolí si všechny děti ihned vybavily své prarodiče. Staré ženy ale popisují jako šedovlasé, přestože jejich babička má hnědé nebo blondřaté vlasy. Své prarodiče označují převážně za aktivní jedince, ačkoliv obecně staré líčí jako nemocné, neaktivní osoby, které nemohou sportovat, věnovat se tomu, čemu se věnovali v mládí. Kde tedy čerpají informace pro sestavení obrazu stáří?

6.2. Média jako zdroj nepřímých zkušeností

Participantí využívají široké spektrum médií, které shodně považují za zdroje znalostí nacházejících se za hranicí jejich osobních prožitků. Nejvíce důvěřují takovým mediálními obsahům, které považují za objektivně popisující fakta (zpravodajské pořady, vybrané internetové stránky a videa na YouTube). Většina dětí je přesvědčena, že rozpozná pravdivý obsah od nepravdivého. V případě pochybností o původu či výpovědní hodnotě mediálních produktů si děti informace ověřují u svých rodičů, sourozenců nebo v jiných médiích.

Výčet médií, která děti sledují a využívají, je široký. Některé z nich nejvíce čtou knihy, jiné sledují audiovizuální tvorbu nebo tráví čas na sociálních sítích (Instagramu, TikToku). Rozdílný přístup právě k těmto komunikačním kanálům je velmi rozmanitý. Pro část dětí to je prostředek, z kterého získává naprostou většinu informací o dění ve společnosti, pro jiné představují neznámé či přímo zakázané a nebezpečné prostředí.

David: „Jo, [mám] skoro všechny. Nebo teda ne všechny – mám Instagram, TikTok, YouTube... Dřív jsem měl Skype, ale to není sociální síť.“

Eva: „TikTok jsem měla. (...) Mamka mi řekla, ať ho vymažu, protože.... se na Facebooku dozvěděla, že nějaké dítě zkoušelo něco prostě z TikToku a že se při tom zabilo.“

Mariana: „Sociální síť. Vůbec nic takovýho nemám a ani nechci, protože se bojím, že třeba, jak tam ty lidi natáčej ty videa a že prostě se jim může něco stát nebo kyberšikana je tam může potkat, takže se vůbec nechci s tímhle potýkat.“

Všechny děti vnímají média jako něco, co jim zprostředkovává informace, s kterými by se běžně nesetkaly, případně doplňuje jejich osobní zkušenosti. Média jim otevírají svět a přibližují jim jeho specifika, s kterými se prozatím nesetkaly, nebo ne v takovém rozsahu. Využívají je jako vzdělávací platformu, učí se z nich. Veškeré informace získané tímto způsobem poté porovnávají s vlastními názory a osobními zkušenostmi. Zda budou danému mediálnímu obsahu věřit či ne se rozhodují až následně. Otevřeně přiznávají, že některá (vybraná) média ovlivňují jejich názory a postoje. „Arbitry pravdy“ pro ně následně obvykle jsou jejich rodiče, u kterých si ověřují, zda s informací souhlasí, zda je pravdivá a zda by jí měly věřit. Krom rodičů jako prostředky k ověření jmenovaly i své sourozence, učitele, kamarády či další jiná média.

David: „No tak třeba Google ještě [používám k ověření informací], když mi něco přijde, že vidím, něco třeba něco na TikToku, a nepříjde mi to jako pravda, tak si to třeba vyhledám. (...) Hm, anebo se zeptám bráchy. [Rozhoduji se, jestli víc věřit médiím nebo někomu z rodiny] podle toho, jestli by to byl [vyvrátil informaci z médií] brácha nebo máma. Mámě bych asi spíš věřil. A kdyby to byl brácha, tak bych chtěl, aby mi to třeba nějak dokázal. [Bráchovi bych víc věřil] třeba v nějaké kauze na TikToku, protože to, že jo, vůbec [máma] nesleduje, takže bych spíš věřil jemu...“

Sebastian: „No, spíš bych asi věřil rodině než televizi.“

Ne všichni respondenti však věří ve všech případech svým blízkým více než mediálním produktům.

Mikuláš: „Asi spíš, [víc věřím] těm zprávám, protože přece jen mi to přijde, že se tam prostě nedohadují a tyhle věci... Nevim, asi bych prostě věřil víc těm zprávám. Protože mamce se to může zdát jinak než mně, a taky to nemusí být správně. Vlastně bych ani nemohl vědět, co je pravda a co lež.“

Vítek: „Asi [věřím více než rodičům] té televizi.“

Se svou důvěrou je většina respondentů opatrná – vybírají si, čemu budou věřit a čemu ne. I přesto ale existuje několik sdělovacích prostředků, o jejichž výpovědní hodnotě jsou téměř bezmezně přesvědčeni. Filmy, pohádky, počítačové a mobilní hry či knižní příběhy vnímají jako něco, v čem by se mohla realita odrážet, avšak není to podmínkou, a rozhodně by na jejich základě nezměnili své postoje a názory. Sociální sítě – Instagram či TikTok jsou pro ně významným nosičem nových znalostí a informací, avšak ne vždy jsou o jejich pravdě plně přesvědčeni. Čemu ale téměř všichni poskytují plnou důvěru, tím je internet, zejména webová stránka Wikipedie, z které čerpají primárně do svých školních referátů apod. Dále také videa na YouTube vytvořená jimi vybranými důvěryhodnými youtubery. Stejně tak většina věří i zpravodajským pořadům v televizi, na které koukají s rodiči. Jeden z respondentů však uvedl, že i v tomto případě je nutné vybrat ty správné.

David: „*To je podle toho [odráží skutečnost], jaké to je program, jestli to je třeba Nova, Barrandov... (...) [Objektivní a důvěryhodná je] třeba Nova.*“

Každé z dětí uvedlo, že většinou pozná, kdy je obsah nepravdivý. Pokud tomu tak není, plně mu důvěřuje. Shodně popisují situaci, která je přesvědčí o tom, že se jedná o falešnou informaci či podvod, a to, když o věci nikdy neslyšely, zdá se jim nelogická, případně když si už samy osobně ověřily, že kupříkladu popisovaný postup nefunguje. Poté daný mediální produkt naprosto ztratí jejich důvěru.

Sebastian: „*No třeba že zjistím, že něco jsou fake věci. Třeba někdo natáčel video a měl tam jakože diamant, a to šlo poznat, že by takhle jen tak někdo diamant nenašel. (...) třeba vim, že je plastový, tak tomu nevěřím. (...) jednou jsem zkoušel něco, co tam říkali, a to nefungovalo. Na jedné hře, kterou hraju, říkali, že tam jde vyhledat fotbalové hráče a že by to stálo strašně málo korun. Ale ono to nešlo.*“

Mikuláš: „*No, tak zaprvý to musí být nějak logický. (...) No na tom Instagramu, tam těm nějakým věcem jako nevěřím, protože hodněkrát tam lidi prostě dělají, že tam lidi natočí to video a upraví si ho, takže... Na Instagramu tomu moc nevěřím. Já třeba většinou poznám, jestli je to třeba upravený. Takže když to není upravený, tak tomu věřím.*“

Eva: „*Třeba když si koupím nějaký ten make-up, tak ony [youtuberky] ho mají jinej a on nefunguje, tak jim pak moc nevěřím.*“

6.3. Otisk mediálního obrazu seniorů do dětského vnímání stáří

Pokud se zaměříme na to, jak děti popisují mediální obraz seniorů, v mnoha ohledech se podobá tomu, jak je charakterizují obecně, jak si je vybavily na úplném začátku celého rozhovoru. Děti, které popisovaly vztah mezi mladými a starými jako plný pozitiv a zdůrazňovaly povinnost mladých postarat se v určitém věku o ty starší, si obdobné případy vybavily i v médiích. Respondent, jenž rozděloval členy starší generace na dobré a špatné, aplikoval toto členění i na jednotlivé konkrétní příklady z médií.

Hlavním identifikačním atributem všechny děti shodně uvádějí vnější charakteristické znaky, jako jsou šedé vlasy, brýle, vousy, fajfky, šátky, staré oblečení apod. Stejně jako v realitě, i v médiích jsou senioři primárně vyobrazeni jako osoby, kterým ubývá síly, odpočívají, často bojují s různými nemocemi a bolestmi, avšak jsou moudří a zkušení. Většinu času jsou sami, a proto si k sobě pořízují zvířata.

Johana: „*V knížce [jsem četla o starém pánovi], (...) že tam hodně má rád zvířata. Třeba v té mojí knížce je strejda a ten je taky docela starej. (...) hodně starý lidi je mají, aby měli nějakou společnost, když jsou sami.*“

V případě, kdy se měly děti zamyslet nad tím, zda v médiích staří lidé ztvárňují hlavní aktéry děje, jednoznačně všechny odpověděly, že nikoliv. Ústředními postavami děje jsou téměř ve všech případech mladší osoby. Staří jsou dle nich ale také důležití, neboť mladým pomáhají, předávají jim své zkušenosti a radí jim.

Mariana: „*Zatím jsem nečetla knížku, kde by byl nějaký starý člověk ten hlavní. [Jsou tam], třeba právě těmi kořenářkami nebo babičkami, kuchařkami. (...) [Kořenářky jsou] vlastně jako takový, někdo je mohl brát jako čarodějnice a někdo je mohl brát jako že jsou hodný, že poradí se vším. [Já je беру] jako že jsou hodný, že poradí.*“

Johana: „*[Hrají] vedlejší. (...) Že je to třeba jejich děda nebo něco takovýho.*“

Sebastian: „*Oni třeba udělají, že to hraje normální člověk a převlíknou ho za starého. Spíš jsem viděl nějaké pohádky, kde hrají ti mladí ty hlavní postavy.*“

Mikuláš: „*Většinou to je vedlejší, protože třeba hodněkrát těm lidem tam můžou pomoci, jak jsou třeba moudrý a třeba kdyby ten hlavní hrdina byl mladej, tak mu můžou nějak pomoci, třeba mu poradit.*“

V ojedinělých případech může být dle dětí starý člověk i hlavním hrdinou příběhu a do jisté míry ovlivňovat děj, avšak v této roli si obvykle vybaví pouze někoho, koho lze znovu přirovnat

k pečovateli. Někoho, kdo pomáhá ostatním, zachraňuje, případně kdo téměř vůbec neovlivňuje děj, naopak je sám ovlivňován jinou osobou. I v tomto ohledu se představa dětí o starých lidech velmi podobá tomu, jaký obraz jim poskytují média.

Sebastian: „Třeba jsem viděl jednu pohádku, kde byl starý člověk superhrdina a zahraňoval lidi.“

Mikuláš: „Hmm, může hrát... Tak třeba to bylo zrovna v tom Vzhůru do oblak, tam byl ten děda hlavní role. A bylo to takový, že vlastně jak tam byl ten malý kluk, tak že on vlastně úplně změnil názor toho starýho člověka.“

Eva: „Třeba v Harrym Potterovi, tam byl Brumbál, ten byl hodně starej. (...) Byl hodnej a každému mohl pomoci.“

V jedné odpovědi se objevilo odlišné vysvětlení tohoto stavu, a to takové, že staří lidé nemohou hrát hlavní role, protože na to nemají dostatek sil.

Eva: „Třeba ty vedlejší spíš. Protože když jsou starý, tak si musí taky někdy odpočinout a nemusí na tý scéně být pořád.“

Další odpověď nabízela řešení založené na efektivním marketingovém smýšlení – starší lidé hrají hlavní role primárně tam, kde hlavní část publika tvoří totožná generace lidí. Stejně tak v těchto mediálních sděleních jsou obrazy seniorů vykreslovány v lepším světle, aby na diváka zapůsobily a ovlivnily ho.

David: „(...) na Barrandově třeba mi přijde, že jsou spíš hlavní ty důchodci. Nevim, já jsem se na Barrandov nikdy nekoukal, ale přijde mi, že se snaží působit spíš na ty důchodce, protože tam prodávají různý nepravý třeba prsteny, který předstírají, že jsou třeba za 8 tisíc, ale jsou spíš za 2 tisíce nebo nějak tak... a prostě...“

Když byly děti na začátku tohoto tematického bloku vyzvány k tomu, aby si vybavily jakéhokoliv starého člověka v kterémkoliv jimi vybraném médiu, v několika případech si asociovaly mediální produkt, v kterém se stará osoba objevila pouze někde v pozadí, nikterak neovlivnila děj.

Johana: „Ve zprávách. (...) prostě šel jenom po ulici. (...) [zpráva byla] o Ukrajině. (...) O tom, co se tam děje.“

Sebastian: „Na TikToku jsem jich viděl hodně. (...) Třeba když někdo má oslavu, tak ho tam vidím [v pozadí] na tom videu.“

V médiích se dle dětí objevují i prvky homogenizace dané generace, a to kupříkladu ve zpravodajských pořadech. Tam je o starých lidech mnohdy referováno jako o celku, který má určité vlastnosti, nikoliv o osobitých jednotlivcích patřících do této věkové skupiny.

Mikuláš: „(...) záleží o čem se baví. Ted'kon se třeba bavili o tom, jak se můžou mít třeba v tom domově důchodců a tyhle věci. (...) Tak většinou jsou tam obecně. (...) Že se myslí víc lidí, a ne třeba konkrétní člověk.“

Děti nejvíce popisovaly mediální obrazy starších mužů. Často ani při výzvě vzpomenout si na nějakou starou ženu, která by byla součástí libovolného mediálního obsahu, si někteří z respondentů žádnou nevybavili.

Jeden z participantů výzkumu si dokonce po shlédnutí ukázky se starší ženou nebyl jist, zda to není mladá žena, která je pouze převlečená za starou. Velmi ho překvapilo, že je tak výrazně nalíčená a oblečená.

Sebastian: „Ta byla buď, že to byla normální (mladá) paní, že měla jen nějaké převlečení, nebo byla normálně takhle stará.“

Po shlédnutí několika ukázek z různých typů médií, v nichž se vyskytují staří lidé, děti znovu reflektovaly dvě formy stáří, dvě různé skupiny starých lidí – mladší, aktivní a příliš staří, neaktivní. Většina dětí označilo reklamu se seniory, kteří hojně využívají technologie, za lživou. Jeden z respondentů však upozornil na to, že mladí lidé ty staré v mnoha ohledech podceňují a že je nakonec mohou překvapit svými dovednostmi.

Mariana: „(...) hodně starých lidí nepoužívá jako... nebo tolik neumí s těma mobilama nebo s tím internetem. Ale třeba já jsem se narodila už když ten internet byl. Ale třeba moji rodiče ne. Takže oni jako ví, jaké to bylo, když nebyl ten internet. Takže ani moje babička to nechápe moc, musí se to naučit.“

Eva: „To není opravdové, protože s tím tolik neumí, protože v tom nevyrostali a vyrůstali v tom až v dospělosti a když to třeba koupili, tak s tím vůbec neuměli. (...) oni [tvůrci reklamy] je to museli nejdřív naučit.“

Mikuláš: „Zase mi tam ty lidi přišli, že tomu mladýmu člověkovu pomáhaj, ale že si to tak nějak dělaj i trošku pro sebe, jako aby se cítili líp. A on jim na začátku moc nevěří, že všechno splní, protože je třeba mladej a myslí si, že třeba ty mladý to splní líp, ale na konci ho prostě jako ty starý překvapěj.“

7. Diskuse

Tento výzkum zaměřený na vnímání stáří dětmi ve věku devět až jedenáct let v souvislosti s mediálními reprezentacemi se pokusil o zodpovězení 4 výzkumných podotázek.

Účastníci výzkumu jsou uživateli širokého spektra médií. Z rozhovorů je zřejmé, že se nad mediálními sděleními zamýšlí, inspirují se jimi a některé kompletně přejímají. „Mediální skutečnost“ si nárokuje významné postavení v životě každého z nás, neboť nabízí atraktivní informace, které se nachází za hranicemi přímých osobních prožitků.²⁷³ Děti mají omezené zkušenosti s reálným světem i s médii, proto jsou těmto sdělením velmi otevřené a často je přijímají bez hlubšího prověření jejich pravdivosti.²⁷⁴ Mezi respondenty existuje zjevný rozdíl v tom, do jaké míry jednotlivým sdělením věří a jak smýšlí nad jejich vznikem či záměrem. Všichni z nich projeví snahu užívat zejména takové sdělovací prostředky, které jsou pro ně osobně nejdůvěryhodnější. Jedná se kupříkladu o různé internetové zdroje, vybraná videa na platformě YouTube nebo o televizní zpravodajství. Právě to je zaobaleno do „fakticky maskované performativy“, která může působit popisně, nezkrasleně a objektivně.²⁷⁵

Každé z dětí následně popsalo způsob, pomocí kterého poznává (alespoň podle něj), zda je mediální sdělení pravdivé, nebo se naopak jedná o lež. Pokud lež neodhalí, plně sdělením důvěřuje. V případě nejistoty jako arbitry pravdy využívají děti primárně své „významné druhé“, zpravidla rodiče, kteří jim už v rámci primární socializace zprostředkovali realitu.²⁷⁶ Je však nutno dodat, že ne všechny děti v tomto věku (devět až jedenáct let) daným osobám stále bezmezně důvěřují. Několik dětí se vyjádřilo ve smyslu, že média jsou pro ně objektivnější než rodiče, pro ověření informací se tedy obrací na další média či jiné blízké. Oproti některým dříve provedeným studiím²⁷⁷ dotazovaní přiznávají, že je vybraná média ovlivňují a dokáží měnit jejich názory.

Co se týče první výzkumné otázky, děti se nejčastěji zaměřovaly na vnější charakteristiku starších osob. Jmenovaly vrásky, brýle, vypadávající vlasy, které jsou obvykle šedé či bílé barvy, případně plešatost. Muži dle nich mají vousy a knír, ženy nosí šátky. Tyto charakteristiky se shodují s těmi, prostřednictvím kterých byli popisováni senioři i v jiných studiích

²⁷³ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, ref. 14, s. 269.

²⁷⁴ GUSÉ, Emily M., RIDDLE, Karyn, ref. 9.

²⁷⁵ JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, ref. 14, s. 276.

²⁷⁶ BERGER, Peter L., LUCKMANN, Thomas, ref. 27, s. 128-140.

²⁷⁷ SÝKOROVÁ, Dana, ref. 72, s. 43-48.

zaměřujících se na dospělou populaci i na děti, v ČR i v zahraničí.²⁷⁸ Dané prvky byly však použity k pouhému objektivnímu popisu, nejsou považovány za pozitivní ani negativní rysy stárnutí. Nicméně, děti k popisu využívaly i různé negativně laděné stereotypy, a to kupříkladu využití tělesné pomůcky (hůl, berle, naslouchátko) nebo přítomnost jiných zdravotních potíží, jako je kulhání nebo bolavé klouby či záda.

V rozhovorech s téměř všemi dětmi se objevily aspekty „duality stáří“, která dělí příslušníky dané generace na ty mladší, tedy aktivnější a starší čili neaktivní.²⁷⁹ Tyto fáze lze označit i jako „třetí věk“ a „čtvrtý věk“. Osoby ve „třetím věku“ mají dle dětí dostatek času na své záliby – ačkoliv participanti víceméně nedokázali vyjmenovat konkrétní příklady – a to z důvodu, že nemají tolik starostí, jako jejich mladší spoluobčané. Již nepracují a nemusí vychovávat své děti. I přesto se dle respondentů soustředí hlavně na potřeby a přání ostatních, hlavně mladších lidí, kterým poskytují rady i pomocnou ruku kdykoliv je potřeba. Lidé ve čtvrtém věku si podle dětí už nejsou schopni užívat aktivního života, místo toho si o něm mohou povídat se svými nejbližšími, vzpomínat na něj, prožívat ho se svými vnoučaty. Nejvíce času tráví ve svých domovech, odpočívají a jsou odkázáni na pomoc druhých. Postihl je rapidní úbytek sil, téměř nemohou chodit, mají nedostatek energie, a tak se mimo svůj příbytek dostanou jen výjimečně, a to kupříkladu na krátkou procházku se svým mazlíčkem.²⁸⁰ Děti se tímto velmi přiblížily Laslettově²⁸¹ definici těchto dvou životních období. Tématem, které dále rezonovalo všemi rozhovory, se stali domácí mazlíčci. Dle dětí jsou nejčastějšími společníky seniorů právě zvířata, která vyplňují jejich každodenní program a pomáhají jim nepropadat samotě.

Jako věkovou hranici pro začátek stáří participanti zvolili věkové rozmezí od 50 do 70 let, v průměru pak 60,8 let. Velmi podobný výsledek zjistili i Sak a Kolesárová ve svém výzkumu s českou dospělou populací z roku 2012²⁸² nebo Vítová v šetření s dětmi staršího školního věku v roce 2019.²⁸³ Pouze v jednom případě nebylo dítě schopno určit hranici číslem, a tak jako hranici zvolilo událost, kdy se dotyčný stane prarodičem.

V případě druhé výzkumné podotázky bylo při popisování stáří zaznamenáno používání pozitivních i negativních stereotypů. Co se týče pozitivnějších asociací, děti staré osoby označovaly jako moudré, chytré, klidné, milující nebo pečující. Jsou pro ně zkušenými lektory,

²⁷⁸ VIDOVIČOVÁ, Lucie, ref. 81, LICHTENSTEIN, Michael J., Linda A. PRUSKI, Carolyn E. MARSHALL, Cheryl L. BLALOCK, Shuko LEE, Rosemarie PLAETKE, ref. 184.

²⁷⁹ van DYK, Silke, ref. 107.

²⁸⁰ STATHI, Afroditi, SIMEY, Piers, ref. 108.

²⁸¹ LASLETT, Peter, ref. 109.

²⁸² SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína, ref. 5, s. 26.

²⁸³ VÍTOVÁ, Drahoslava, ref. 179.

kteří jim mohou předat znalosti a dovednosti, vyslechnou je, vypráví jim o svém mládí. Ve společnosti zauímají především a výhradně roli prarodiče.²⁸⁴ S tímto popisem se částečně shodují i výsledky dalších studií, které se zabývaly stereotypy vůči seniorům.²⁸⁵ I tyto stereotypy však napomáhají „otheringu“ – líčí seniory jako smířlivé jedince bez ambicí, naplňující primárně potřeby druhých a homogenizují je.²⁸⁶ Jedno z dětí v rámci výzkumu označilo mladé lidi za ty „normální“, starší jsou pak těmi, kteří ve společnosti stojí opodál, pomáhají.

Co se týče negativně laděných stereotypů, objevovaly se charakteristiky jako zapomnětlivost, podrážděnost, omezená schopnost postarat se o sebe samotné či nepřizpůsobivost. Právě popis na základě neadaptovatelnosti odporuje závěrům dřívějších šetření.²⁸⁷ Děti si uvědomují jak existenci „efektu stárnutí“,²⁸⁸ tak i „efektu kohorty“²⁸⁹, tedy vidí staré lidi jako ty, kteří se narodili v jiné době a mají problém s přijetím současných technologických pokroků, změn priorit apod. Na základě těchto rozdílů následně dochází ke „generační mezeře“.²⁹⁰ Zhoršuje se vztah mladších a starších lidí, vzniká věkově segregovaná společnost, senioři jsou pro děti neviditelní. Dané generace se navzájem skutečně neznají a jak upozornil i jeden z participantů, mladší lidé mají tendenci podceňovat schopnosti starších. Ovšem ze stejných důvodů starší lidé často vnímají postoje dětí k sobě samotným negativněji, než jaké doopravdy jsou.²⁹¹ Stejně tak se dle participantů senioři nedokáží smířit s tím, že již nemají dostatek energie, sil či schopností, aby mohli být aktivní jako mladí lidé a projevuje se u nich závist. Těmto druhům stereotypů sami senioři přikládají největší váhu a vnímají je intenzivněji než ty pozitivní.²⁹² Používání negativních stereotypů následně vede k ageismu,²⁹³ tedy k odporu ke stárí a ke všemu, co ho připomíná,²⁹⁴ jehož atributy byly taktéž v několika rozhovorech shledány.

Proti ageismu lze bojovat prostřednictvím častějšího mezigeneračního setkávání,²⁹⁵ které však děti nezažívají. Jako staré lidi, jež znají osobně, si ve většině případů vybavují pouze své

²⁸⁴ ŠMAUSOVÁ, Gerlinda, In: SÝKOROVÁ, Dana, ref. 2, s. 22.

²⁸⁵ REISSMANN, Marcella, Luise GEITHNER, Anna STORMS a Christiane WOOPEN, ref. 113; ARMSTRONG, Linda, McKECHNIE Karen, ref. 187; ARMSTRONG, Linda, McKECHNIE Karen, ref. 187, s.13-29; VÍTOVÁ, Drahoslava, ref. 179, s. 36.

²⁸⁶ REVENSON, Tracey, ref. 131; van DYK, Silke, ref. 107.

²⁸⁷ REISSMANN, Marcella, Luise GEITHNER, Anna STORMS a Christiane WOOPEN, ref. 113.

²⁸⁸ Starší lidé uznávají jiné hodnoty než ti mladší (viz pozn. 130).

²⁸⁹ Jednotlivé generace vyrůstají v jiných obdobích, za jiných podmínek (viz. pozn. 130).

²⁹⁰ VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav, ref. 4, s. 10-11.

²⁹¹ SAKAN, Selvinaz, Derya Adibelli, Rahsan Cevik AKYIL, ref. 199.

²⁹² SÝKOROVÁ, Dana, ref. 72, s. 67.

²⁹³ BAI, Xue, ref. 138.

²⁹⁴ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 34.

²⁹⁵ WHO, ref. 79, s. 16.

prarodiče, které vídá každý z participantů v jiné frekvenci (od každodenního kontaktu až po setkání se jednou ročně). V populárních médiích i v samotné společnosti je kladen důraz na „úspěšné stárnutí“²⁹⁶ a je vyzdvihován „ideál mládí“²⁹⁷, přesto ale po dětech vyžadujeme respekt ke stáří. Z výzkumu lze však soudit, že toto konání dětem přináší spíše strach ze stárnutí, úbytku schopností, závislosti na druhých, samoty, smrti. Senioři jako jednotlivci se pro ně stávají neviditelnými, znají pouze své prarodiče a ostatní vnímají jako homogenní skupinu pečovatelů, jejichž hlavním úkolem a životní náplní je být oporou mladým lidem.

Třetí výzkumná podotázka byla částečně zodpovězena již v předchozích odstavcích. Věk dle dětí zásadně ovlivňuje kvalitu života. Na to, zda budou děti ve stáří spokojené odpověděly velmi různorodě, avšak ze všech odpovědí jednotně vyznívala obava ze ztráty blízkých, úbytku energie, tudíž neschopnosti vykonávat aktivity, které mají nyní rády, z nemocí, ze smrti. Senioři si dle nich tyto nedostatky vynahrazují prožíváním radostí se svými vnoučaty. To odporuje výsledkům již provedených studií²⁹⁸ – účastníci tohoto výzkumu nevidí svou budoucnost pozitivněji, než ji pozorují u svých rodičů či prarodičů. Participantů staví stáří do opozice s mládím, charakterizují ho pomocí protikladů zdraví, aktivity, mentální a fyzické svěžesti apod., které vidí jako typické právě pro mladé lidi.²⁹⁹

Jako výhody stáří naopak děti uvádí méně starostí – jsou v důchodu, nemají povinnost pracovat, již nevychovávají vlastní děti. Dále dostatek času na své koníčky, ačkoliv konkrétně je děti nedokáží vyjmenovat, a v neposlední řadě fakt, že dlouhou část života už mají za sebou, což pro ně znamená mnoho zkušeností, moudrost a znalosti, díky kterým mohou zastávat vyšší postavení ve společnosti. Podle některých výzkumů jsou ti lidé, kteří již pouze pobírají penzi, společností považováni za přítěž.³⁰⁰ S tím většina dětí nesouhlasí, alespoň ne v souvislosti s příslušníky třetího věku. Ti jsou podle nich velmi důležitou oporou mladším jedincům.

Pokud se zaměříme na poslední výzkumnou podotázku, popis starých lidí obecně se velmi podobal tomu, jak je děti vnímají v médiích. Obdobně jak je tomu v realitě, v médiích taktéž vystupují dle dětí senioři v kontextu úbytku energie a sil, jako osoby, které jsou často nemocné, bolavé, osamocené. Důležitějšími rysy jsou ale podle participantů moudrost a zkušenost.

²⁹⁶ Koncept založený na snaze udržení si kondice (psychické i fyzické), zapojování se do společnosti, vyhýbání se nemocem (viz pozn. 104).

²⁹⁷ Adorace mládí – vyzdvihování spěšného životního stylu, tvořivosti a bezstarostnosti (viz pozn. 110).

²⁹⁸ LICHTENSTEIN, Michael J., Linda A. PRUSKI, Carolyn E. MARSHALL, Cheryl L. BLALOCK, Shuko LEE, Rosemarie PLAETKE, ref. 184.

²⁹⁹ TOŠNEROVÁ, Tamara, ref. 241.

³⁰⁰ HAŠKOVCOVÁ, Helena, ref. 3, s. 32.

I v médiích je adorována vitalita stáří a silné zkušenosti či životní příběhy.³⁰¹ Studie z roku 2006, v rámci které byly zanalyzovány dětské animované pořady, referuje o tom, že jsou starší lidé často popisováni prostřednictvím fyzických vlastností – šedivé vlasy, plešatost, brýle, vrásky apod.³⁰² Tato zjištění podporují i výsledky tohoto výzkumu, neboť děti za hlavní identifikátory stáří i v médiích považují primárně dané vnější charakteristické znaky nebo kupříkladu již zmíněné tělesné pomůcky.

Všichni participanti shodně vyjadřují názor, že v mediálních produktech zaujímají starší lidé zpravidla místo vedlejších postav. V rámci reklamní, filmové či knižní tvorby jsou nejčastěji stavěni do rolí, které vznikly za účelem doplnění kontextu hlavních mladších postav. Senioři obvykle v dětských médiích hrají vedlejší role k dětem (například prarodiče), sociální podporu mladším, případně učitele či instruktory, neboť pro to údajně mají potřebné znalosti či zkušenosti.³⁰³ Nikdy nerepresentují jen obyčejné „lidi“, vždy jsou využiti pro konkrétní účely.³⁰⁴ Ve zpravodajských pořadech je o nich podle participantů referováno jen jako o skupině a jsou, stejně jako tomu je na sociálních sítích, nejčastěji viděni pouze na pozadí. To je v souladu s analýzou novozélandských zpravodajských médií, jejíž tvůrci ostatně připomínají, že je velmi důležité posunout mediální obraz této generace od pouhé skupiny „starých lidí“, kteří jsou v etapě dožívání, k jejich individuálním prezentacím.³⁰⁵ Stereotypizace a homogenizace, která zaujímá dle těchto zjištění významné postavení ve většině médií, rozhodně nepomáhá k začlenění seniorů do společnosti ani k zaplnění mezigenerační propasti.³⁰⁶ Pokud jsou starší lidé výjimečně hlavními postavami, obvykle opět pomáhají druhým a výrazně neovlivňují děj. Dle dětí jsou senioři ústředními aktéry hlavně v těch případech, kdy se jedná o mediální produkty určené nejstarší generaci. To ale vyvrací německá studie televizních pořadů, jež došla k tomu, že k dostatečné a rovnocenné reprezentaci dané skupiny nedochází ani v této oblasti.³⁰⁷

Kromě formy zobrazování dané tematiky, a to včetně použitého jazyka, je nezbytně nutné upozornit i na to, co naopak v médiích chybí. Když byly děti požádány, aby si vybavily jakoukoliv starší osobu v libovolném druhu médií, ve většině případů si vzpomněly na muže.

³⁰¹ VIDOVIČOVÁ, Lucie, SEDLÁKOVÁ, Renáta, ref. 206.

³⁰² ROBINSON, Tom, ANDERSON, Caitlin, ref. 247.

³⁰³ KESSLER, Eva-Marie, Katrin RAKOCZY and Ursula M. STAUDINGER, ref. 216, s. 531–52; ANDERSON, Hanah, DANIELS, Matt, ref. 221.

³⁰⁴ YLANNE, Virpi, ref. 215.

³⁰⁵ AMUNDSEN, Diana, ref. 11.

³⁰⁶ HIGGS, Paul, GILLEARD, Chris, ref. 111.

³⁰⁷ HARRINGTON, C. Lee, Denise D. BIELBY, Denise D a Anthony R. BARDO, ref. 226.

Někteří participanti si ženu v médiích neasociovaly ani když k tomu byly přímo vyzvány. To může souviset s neposkytováním dostatečného prostoru, nejen starším ženám v českých pohádkách³⁰⁸ i v rámci jiné mediální tvorby.³⁰⁹ Nicméně, vzhledem k demografické struktuře populace dochází k podprezentaci u všech starších lidí, zejména těch ve věku nad 65 let, a to ve většině médií. Stáří netvoří obvyklou součást mediálního diskurzu.³¹⁰

Jak tedy děti ve věku devět až jedenáct let v kontextu mediálních reprezentací vnímají stáří a seniory? Značnou část zkušeností s touto generací přebírají děti z médií, kde nejsou senioři dostatečně reprezentováni, jsou charakterizováni velmi stereotypně a v kontextu velmi omezené škály témat. Na základě toho si také děti vytváří obecný obrázek o starých lidech a přenáší ho do vlastních sociálních vztahů. Svou babičku označují jako starou, nýbrž aktivní hnědovlasou paní, avšak staré ženy obecně jsou podle nich křehké, neaktivní a šedovlasé ženy s šátkem na hlavě. Média na jejich názory tedy mají pravděpodobně velmi silný vliv. Senioři nejčastěji popisují pomocí vnějších charakteristických rysů a dělí je na dvě skupiny – třetí věk a čtvrtý věk. Členové první z nich jsou obvykle charakterizováni jako celkem vitální lidé, kteří jsou oporou mladší generaci. Do druhé skupiny patří nejstarší osoby, které se již nedokáží postarat samy o sebe, mají nedostatek sil a čas tráví ve svých příbytcích odpočíváním. Obě skupiny se cítí osamoceny, pořizují si domácí zvířata a snaží se naplňovat potřeby energičtějších mladých lidí, kterým ve skutečnosti mnohdy závidí. Děti mají strach ze stárnutí a ze smrti, avšak současné seniory vidí jako spokojené naplněné osoby, které těší setkávání se s vnoučaty a prožívání s nimi jejich radostí.

Závěrem je nutné upozornit na limity tohoto výzkumu. Vzhledem k tomu, že participanty byly děti v poměrně nízkém věku a jejich slovní zásoba i představivost pro ně relativně složitého a abstraktního tématu je značně omezená, bylo nutné do určité míry využít interpretaci, která mohla být ovlivněna autorčinými subjektivními názory a postoji k tématu, ačkoliv se je snažila plně vynechat.

Dětem byl dán prostor popsat obrazy seniorů ve svých oblíbených médiích a v případě, kdy si na konkrétní příklady nemohly vzpomenout, jim byly poskytnuty různé ukázky. Pro hlubší a přesnější charakteristiku vztahu dítěte k dané tematice by bylo vhodné strávit s ním více času,

³⁰⁸ CHARVÁTOVÁ, Denisa, 251.

³⁰⁹ KESSLER, Eva-Marie, Katrin RAKOCZY and Ursula M. STAUDINGER, ref. 216, s. 531–52.

³¹⁰ SOKAČOVÁ, Linda, ref. 201, s. 8, ref. 214, YLANNE, Virpi. *Representations of Ageing in the Media*, ref. 215.

sledovat s ním jeho oblíbená média a poté si s ním o nich promluvit v kontextu reprezentace stáří, případně se s nimi sejít opakovaně.

Rozhovory byly uskutečněny převážně odpoledne, kdy dítě přišlo ze školy a bylo unavené, udržení jeho pozornosti a zájmu bylo tedy značně obtížné, a to i přes použití několika interaktivních metod. Vhodnější by tedy bylo sejít se s dítětem v dopoledních hodinách.

Spolehlivosti závěrů by prospělo i blíže poznat rodiče či prarodiče dětí, kupříkladu pomocí rozhovorů s nimi, a ujasnit si tak, jaké názory mají a jak jimi mohou ovlivňovat samotné děti. Poté by mohlo dojít k přesnější identifikaci postojů dětí, které byly ovlivněny hlavně rodiči a těch, na které mají vliv spíše mediální sdělení. To však nebylo z časových důvodů možné.

Co do převoditelnosti výsledků, jedná se o kvalitativní výzkum zahrnující menší vzorek participantů, výsledky jsou tedy platné pro danou skupinu dětí a pro období, ve kterém byla data sbírána. Pro ověření či specifikaci výsledků by bylo relevantní uskutečnit výzkum s větším počtem účastníků, kteří by byli rovnoměrněji rozvrstveni na základě věku a kvality vzdělávacích institucí.

Závěr

Tato bakalářská práce si kladla za cíl zjistit, jak děti vnímají stáří a seniory a jak jejich postoje či názory ovlivňují mediální reprezentace týkající se této tematiky.

Společnosti demograficky stárnou a procento příslušníků nejstarší generace se stále zvyšuje. I přesto je často k seniorům ve veřejném prostoru přistupováno s despektem, stáří je považováno za pouhou konečnou etapu života, staří lidé jsou vnímáni jako „ti druzí“, mnohdy jako přítěž společnosti. V médiích je tato věková skupina prezentována nedostatečně, jako homogenní, a je spojována s řadou stereotypů. Staří lidé v mediálních obsazích nepředstavují jen „obyčejné lidi“, obvykle jsou využíváni pouze pro dotvoření narativu, uvedení do kontextu, případně za účelem zacílit na samotné příslušníky této generace. Nutno upozornit na to, že nejen negativní, ale i pozitivní stereotypizace podporuje „othering“.

Děti i z důvodu „věkově strukturované společnosti“ neudrží se seniory intenzivní kontakt, případně obvykle pouze s příslušníky své rodiny. Mnoho informací o této generaci tedy získávají zprostředkovaně, často právě prostřednictvím médií. Nedisponují potřebnými znalostmi a zkušenostmi, aby objektivitu těchto sdělení dokázaly dostatečně posoudit, a tak informace v mnoha případech kompletně přejímají.

Pomocí kvalitativních hloubkových rozhovorů s participanty ve věku devět až jedenáct let bylo zjištěno, že děti nejčastěji staré osoby charakterizují na základě vnějších znaků, jako jsou vrásky, vypadávající a šednoucí vlasy, vousy, brýle a využívání tělesných pomůcek. Vidí je jako jedince žijící o samotě, naplňující primárně potřeby druhých a až sekundárně své vlastní, mluví o nich jako o těch druhých, jiných. Děti ve svých názorech vyzdvihují i „ideál mládí“ a seniory označují jako osoby, které jsou často nemocné a kterým rapidně ubývají schopnosti i energie, jenž mnohdy závidí mladším. Vnímají je však jako moudré životní lektory či školitele disponující velkým množstvím znalostí. Reflektují „dualitu stáří“ a rozdělují tuto etapu na dvě další fáze – „třetí věk“ a „čtvrtý věk“. Příslušníci třetího věku jsou dle nich stále vcelku vitální a mají sílu na podporu mladších lidí, která se také stává náplní jejich života. Senioři čtvrtého věku se již nedokáží starat sami o sebe, jsou závislí na pomoci druhých a většinu svého času tráví odpočíváním ve svých domovech.

Ve výzkumu děti projevovaly značný strach ze stáří i ze stárnutí, a to primárně z důvodu upuštění od svých zálib a koníčků, blížící se smrti, postupné ztráty svých blízkých. I přesto však seniory označují za šťastné osoby, které mají možnost prožívat radosti se svými vnoučaty,

naplňovat životy druhých, pomáhat, a to alespoň, a především ve fázi třetího věku. Obecný popis stáří a starých lidí se velmi podobal tomu, jak děti vnímaly obraz seniorů v médiích, co víc, mnohdy z toho i vycházel. V několika případech děti označily své prarodiče jako staré, avšak aktivní a mající své vlastní záliby, ačkoliv stáří obecně popisovaly jinými, výše zmíněnými charakteristikami. Možno tedy odvodit, že na danou věkovou skupinu lidí pohlíží především na základě zprostředkovaných zkušeností, které následně přenáší i do svých názorů, postojů a sociálních vazeb.

Z výše zmíněného lze tedy dedukovat, že dané skutečnosti podporují vytváření stereotypních, někdy dokonce ageistických, postojů ke starým lidem a vykreslují je nikoliv jako individua, nýbrž jako příslušníky stejnorodé skupiny mající totožné vlastnosti. V důsledku toho dochází právě k „otheringu“, vytváří se či zvětšuje mezigenerační propast, vzniká mezigenerační konflikt. Tyto stereotypy mohou následně přebrat nejen ti „nestaří“, ale i samotní senioři. K daným faktům by měla přihlédnout média, která by měla seniorům zajistit dostatečný prostor a prezentovat je v rámci širšího kontextu i z různých pohledů, stejně tak ale i vládní složky jednotlivých společností. Krom ekonomického rozměru by bylo vhodné zaměřit se i na ten sociální, iniciovat posílení mezigeneračních kontaktů.

Tato bakalářská práce se pokusila nastínit danou problematiku a otevřít téma vnímání stáří dětmi v útlém věku a následně uvést některé z možných příčin, důsledků i řešení této situace. Vzhledem k nízkému počtu participantů a úzkému věkovému rozpětí lze výsledky této studie vztáhnout pouze k dané skupině. Bylo by však vhodné, aby se tomuto tématu věnovala dostatečná pozornost a aby si mediální profesionálové, vládní příslušníci i široká veřejnost uvědomovali závažnost daných stereotypů a předsudků, jenž mohou v konečném důsledku vést k diskriminaci seniorů či konfliktu mezi generacemi. Protože daná problematika není v českém prostředí dostatečně zmapována a probádána, může být tato práce vnímána jako jeden z prvních vhledů do problematiky a může vybízet k dalšímu prozkoumávání a prohlubování znalostí. Mimo podrobnější sociologické šetření vnímání stáří a seniorů dětmi v daném věku a v kontextu mediálních reprezentací obecně by se navazující výzkumy mohly zaměřit na konkrétní druhy médií, další věkové kategorie dětí, případně i důsledky či možná řešení dané situace. Vhodné by bylo zabývat se i tím, jak stáří v kontextu mediálních reprezentací vnímají sami senioři.

Summary

The aim of this bachelor thesis was to find out how children perceive old age and the elderly and how their attitudes or opinions are influenced by media representations on this topic.

Societies are demographically ageing and the percentage of members of the oldest generation is increasing. Despite this, seniors are often treated with disdain in the public sphere, old age is seen as a mere terminal stage of life, old people are perceived as 'the other', often as a burden on society. In the media, this age group is insufficiently presented as homogeneous and is associated with a number of stereotypes. Older people in media casts do not represent just 'ordinary people'; they are usually used only to complete the narrative, to put it in context, or to target members of this generation themselves. It should be pointed out that not only negative but also positive stereotyping promotes 'othering'.

Children, also because of the 'age-structured society', do not maintain intensive contact with the elderly, or usually only with members of their own family. Much of the information about this generation is therefore obtained indirectly, often through the media. They do not have the necessary knowledge and experience to be able to assess the objectivity of these messages sufficiently, and so in many cases they completely adopt the information.

Using qualitative in-depth interviews with participants aged 9 to 11, it was found that children most often characterize the elderly on the basis of external features such as wrinkles, hair loss and greying, beards, glasses and the use of physical aids. They see them as individuals living alone, meeting primarily the needs of others and only secondarily their own, referring to them as the other. The children's views also emphasize the 'ideal of youth' and describe the elderly as people who are often ill and whose abilities and energy are rapidly diminishing, often envying the younger ones. However, they see them as wise life tutors or mentors with a wealth of knowledge. They reflect on the "duality of old age" and divide this stage into two further phases - the "third age" and the "fourth age". According to them, the members of the third age are still quite vital and have the strength to support younger people, which also becomes the content of their lives. Seniors of the fourth age are no longer able to look after themselves, are dependent on the help of others and spend most of their time resting in their homes.

In the research, the children showed considerable fear of old age and aging, primarily due to the abandonment of their hobbies and interests, the approach of death, and the gradual loss of loved ones. In spite of this they describe the elderly as happy people who have the opportunity

to experience joy with their grandchildren, to fulfil the lives of others, to help, at least especially in the third age phase. The general description of old age and the elderly was very similar to how children perceived the image of the elderly in the media, what is more, it was often based on this. In several cases, children described their grandparents as old but active and having their own hobbies, although they generally described old age in terms of other characteristics mentioned above. Therefore, it can be inferred that they view a given age group primarily on the basis of their vicarious experiences, which they then carry over into their opinions, attitudes and social connections.

Therefore, it can be deduced from the above that the facts in question promote the formation of stereotypical, sometimes even ageist, attitudes towards older people and portray them not as individuals but as members of a homogeneous group with identical characteristics. As a consequence, 'othering' occurs, the intergenerational gap is created or widened, and intergenerational conflict arises. These stereotypes can subsequently be adopted not only by the 'non-elderly' but also by the elderly themselves. These facts should be taken into account by the media, which should provide sufficient space for seniors and present them in a broader context and from different perspectives, as well as by the governments of individual societies. In addition to the economic dimension, it would be advisable to focus on the social dimension and to initiate stronger intergenerational contacts.

This bachelor's thesis has attempted to outline the issue and open up the topic of children's perception of old age at a young age, and then to give some of the possible causes, consequences and solutions to this situation. Due to the small number of participants and the narrow age range, the results of this study can only be related to the group in question. However, it would be appropriate for sufficient attention to be paid to this topic and for media professionals, government officials and the general public to be aware of the seriousness of the stereotypes and prejudices involved, which can ultimately lead to discrimination against the elderly or conflict between generations. As the issue is largely unexplored in the Czech environment, this work can be seen as one of the first probes into the issue and can encourage further exploration and deepening of knowledge. In addition to a deeper sociological investigation of the perception of old age and the elderly by children at a given age and in the context of media representations in general, follow-up research could focus on specific types of media, other age categories of children, and possibly the consequences or feasible solutions to the situation. It would also be appropriate to look at how seniors themselves perceive old age in the context of media representations.

Použitá literatura

Knižní zdroje

- BERGER, Peter L., LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii věděni*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1.
- BRANSFORD, John D., Ann L. BROWN a Rodney R. COCKING. *How people learn: Brain, mind, experience, and school*, Washington, DC: National Academy Press, 2000. ISBN 0309070368. LARKIN, Elizabeth, G., Patricia WILSON a Maria FREER. Images of Old: Teaching About Aging Through Children's Literature. In: *Journal of Intergenerational relationships* [online]. ABINGDON: Taylor and Francis Group, 2013, roč. 11, č. 1, s. 4-17 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1535-0770. Dostupné z: doi:10.1080/15350770.2013.755068.
- BRYMAN, Alan. *Social research methods*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2016. s. 465-499. ISBN 978-0-19-968945-3.
- Campbell, Christopher P. *Race, Myth and the News*. Thousand Oaks. New York: SAGE Publications, 1995. s. 10-25. ISBN 9780803958715.
- DVOŘÁK, Jan, František EMMERT, Alena FABIČOVICOVÁ a Petra HAVELKOVÁ. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Vyd. 2, přepracované vydání. Brno: Didaktis, 2015. 288 s. ISBN 978-80-7358-243-2.
- DYER, Richard. *The matter of images: essays on representations*. 2nd ed. London: Routledge, 2002 [cit. 2023-03-20]. ISBN 0-415-25495-7.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 2nd ed. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.
- GILES, David, Nigel HOLT a Rob LEWIS, ed. *Psychologie médií*. Přeložila Helena ŠOLCOVÁ. Praha: Grada, 2012, s. 11. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3921-2.
- GREIG, Anne, Jayne TAYLOR a Tommy MACKAY. *Doing Research with Children*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications, 2007. ISBN:9781412918442.
- GUSÉ, Emily M., RIDDLE, Karyn. *The Media's Impact on Children*. Lexington: Editorial Aresta, 2009. 123 s. ISBN 978-84-937440-1-4.
- HARRINGTON, C. Lee, Denise D. BIELBY, Denise D a Anthony R. BARDO. *Aging, media, and Culture*. Lanham, MD: Lexington Books. 2014, s.11-37. ISBN: 978-0-7391-8363-2.
- HARWOOD, Jake, ROY, Abhik. Social identity theory and mass communication research. In: HARWOOD Jake, GILES Howard *Intergroup communication: multiple perspectives*. Bern: Peter Lang, 2005. s. 189–211. ISBN 9780820467399.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 284 s. ISBN 978-80-8710-919-9.

- HAZAN, Haim. *Old Age: Constructions and Deconstructions (Themes in the Social Sciences)*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. s. 63. ISBN 978-0521447485.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. s. 248. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HIGGS, Paul, GILLEARD, Chris. *Rethinking Old Age: theorising the Fourth Age*. London: Bloomsbury Academic, 2015, 184 s. ISBN 9781137383983.
- CHLUMSKÁ, Eva. *Úvod do mediálních studií: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita palackého v Olomouci, 2013. ISBN: 978-80-244-3610-4.
- JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4.
- JOOSEN, Vanessa. *Connecting Childhood and Old Age in Popular Media*. Mississippi: University Press of Mississippi, 2022. ISBN 978-1496837967.
- KAHNEMAN, Daniel. *Myšlení: rychlé a pomalé*. Brno: Jan Melvil, 2012. ISBN 978-80-87270-42-4.
- KOCOURKOVÁ, Jiřina, RABUŠIČ, Ladislav. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2006. ISBN 80-86561-93-3. Dostupné také z: <https://www.ageismus.cz/odkazy-a-zdroje>.
- LASLETT, Peter. *A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age*. Cambridge: Harvard University Press, 1991. ISBN 978-0674323278.
- LUHMANN, Niklas. *Realita masmédií*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2333-9.
- McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vyd. 4., rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2009. 640 s. ISBN 978-80-7367-574-5.
- McCombs, Maxwell. *Agenda setting: nastolování agendy – masová média a veřejné mínění*. Přeložil Tomáš Kačer a Vlastimil Nečas. Praha: Portál, 2009. 251 s. ISBN 9788073675912.
- MUFFELS, Muffels J. A. Stárnutí a flexibilizace. Hrozba nebo výzva pro sociální stát? In: RABUŠIČ, Ladislav. *Česká společnost a senioři. Sociální, ekonomické a politické aspekty demografického stárnutí české společnosti*. Brno: Škola sociálních studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 1997, s. 38-61. ISBN 8021017295.
- PALMORE, Erdman B. *Ageism: negative and positive*. 2nd ed. New York: Springer Publishing Company, 1999, 266 s. ISBN 0-8261-7001-3. Dostupné také z: [https://search-ebscohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=e000xww&AN=256756&lang=cs&site=ehost-live&scope=site](https://search.ebscohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=e000xww&AN=256756&lang=cs&site=ehost-live&scope=site).
- PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. *Neviditelní senioři a jejich každodennost: čtvrtý věk jako stárnutí s disabilitou*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017. ISBN 978-80-7325-487-2.

- PICKERING, Michael. Stereotyping and Stereotypes. In: STONE, J., D. RUTLEDGE, P. RIZEVA, A. SMITH a X. HOU, eds. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Nationalism*. West Sussex: John Wiley & Sons, 2015. s. 1-6. ISBN 9781118663202.
- REVENSON, Tracey A. Debunking the myth of loneliness in late life. In: SEIDMAN, Edward, RAPPAPORT, Julian. *Redefining social problems*. Boston: Springer. 1986, s. 115-135. ISBN 978-1-4899-2238-0.
- SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. 225 s. ISBN 978-80-247-3850-5.
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 400-425. ISBN 978-80-247-3568-9.
- SOKAČOVÁ, Linda. *Reprezentace seniorů a seniorek v médiích*. Praha: Gender Studies, 2005. ISBN 80-86520-09-9.
- STRASBURGER, Victor C., Barbara WILSON a Amy B. JORDAN. *Children, adolescents, and the media*. 3rd ed. Thousand Oaks: SAGE, 2014. ISBN 978-1-4129-9926-7.
- SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007. 284 s. ISBN 978-80-86429-62-5.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina. Obraz stáří v médiích. SOKAČOVÁ, Linda. *Reprezentace seniorů a seniorek v médiích*. Praha: Gender Studies, 2005. s. 2-7. ISBN 80-86520-09-9.
- ŠMAUSOVÁ, Gerlinda. Psychologický a sociální kontext autonomie seniorů: Věková struktura společnosti. In: SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: Strategie jejího zachování*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2004, s. 13-28. ISBN 80-7326-026-3.
- THANE, Patricia M. Status of older people: preindustrial west. In: EKERDT, David J. *Encyclopedia of aging*. New York: Macmillan Reference USA, 2002. 2000 s. ISBN 0028654722. Dostupné také z: <https://www.encyclopedia.com/education/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/status-older-people-preindustrial-west>.
- TOŠNEROVÁ, Tamara. *Ageismus: průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, Ústav lékařské etiky 3. LF UK a FNKV, 2002. ISBN: 80-238-9506-0. Dostupné z: https://aa.ecn.cz/img_upload/07bc9d1453b4bc61934a7ebb36075df2/ageismus.pdf.
- TUCHMAN, Gaye: *The symbolic annihilation of women by the mass media*. In TUCHMAN, G., A. DANIELS, J. BENET, eds. *Hearth and Home: Images of Women in the Mass Media*. New York: Oxford University Press, 1978. s. 41-58. ISBN 019502351X. Dostupné z: https://docdrop.org/ocr/download/GENDER-AND-MEDIA-READER---The-Symbolic-Annihilation-of-Women-nonka_ocr.pdf.
- VIDOVIČOVÁ, Lucie. Pohled společnosti na seniory: Autonomie a věková diskriminace: ohrožení nebo výzva?. In: SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: Strategie jejího zachování*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2004, 61-71 s. ISBN 80-7326-026-3.
- VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 233 s. ISBN 978-80-210-4627-6.

VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2005, 54 s. ISBN 80-239-4645-5.

VIDOVICOVÁ, Lucie, SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Mediální analýza obrazu seniorů*. Praha: Diakonie, 2005. Dostupné také z: <http://www.seniorcentrum.cz/medialni-analyza-obrazu-senioru/>.

VIDOVIČOVÁ, Lucie, Ladislav RABUŠIC a Martina MAZÁČOVÁ. *Seniori a opatření v oblasti stárnutí v pohledu české veřejnosti: zpráva z empirického výzkumu*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003. ISBN 8023913514. Dostupné také z: https://www.academia.edu/63325599/Senio%C5%99i_a_soci%C3%A1ln%C3%AD_opat%C5%99en%C3%AD_v_oblasti_st%C3%A1rnut%C3%AD_v_pohledu_%C4%8Desk%C3%A9_ve%C5%99ejnosti.

YLANNE, Virpi. Representations of Ageing in the Media. In: TWIGG, Julia, MARTIN, Wendy. *Routledge Handbook of Cultural Gerontology*. 2015. ISBN 978-0415631143. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/282936595_Representations_of_ageing_in_the_media#fullTextFileContent.

Odborné články a akademické práce

AMUNDSEN, Diana. A critical gerontological framing analysis of persistent ageism in NZ online news media: Don't call us "elderly"! In: *Journal of Aging Studies* [online]. 2022, roč. 61, 14 s. [cit. 2023-03-17]. ISSN 0890-4065. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2022.101009>.

ANDERSON, Hanah, DANIELS, Matt. Film dialogue from 2,000 screenplays, broken down by gender and age. In: *The Pudding* [online]. 2016 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://pudding.cool/2017/03/film-dialogue/>.

ARMSTRONG-CARTER, Emma, TELZER, Eva H. Advancing Measurement and Research on Youths' Prosocial Behavior in the Digital Age. In: *Child Development Perspectives* [online]. 2021, roč. 15, č. 1 [cit. 2023-03-22]. ISSN 1750-8606. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/cdep.12396>.

ARMSTRONG, Linda, McKECHNIE Karen. Intergenerational communication: Fundamental but under exploited theory for speech and language therapy with older people. In: *International Journal of Language and Communication Disorders* [online]. 2003, roč. 38, č. 1, s. 13-29 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1460-6984. Dostupné z: DOI: 10.1080/13682820304814.

ATKINS, Virginia T., Martha C. JENKINS a Mishelle H. Perkins. *Portrayal of persons in television commercials age 50 and older*. Psychology. In: *A Journal of Human Behaviour in the social environment* [online]. 1990, roč. 27, č. 4, s. 30–37 [cit. 2023-03-27]. ISSN 15403556.

BAI, Xue. Images of ageing in society: a literature review. In: *Journal of Population ageing* [online]. 2014, roč. 7, č. 3, s. 231-253 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1874-7884. Dostupné z: DOI: 10.1007/s12062-014-9103-x.

BISHOP, James M., KRAUSE, Daniel R. Depictions of Aging and Old Age on Saturday Morning Television. In: *The Gerontologist* [online]. 1984, roč. 24, č. 1, s. 91-94 [cit. 2023-04-04]. ISSN 0016-9013. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/geront/24.1.91>.

CHARVÁTOVÁ, Denisa. *Odraz stáří v seriálech pro děti. Praha, 2016. 123 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/19930/DPTX_2013_2_11230_0_41666_2_0_153036.pdf?sequence=1&isAllowed=y.*

DAVIDOVIC, Mladen, Zorana DJORDJEVIC, Predrag ERCEG, Nebojsa DESPOTOVIC, Dragoslav MILOSEVIC. Ageism: Does it Exist Among Children? In: *The Scientific World Journal* [online]. 2007, roč. 7, s. 1134-1139 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1537-744X. Dostupné z: doi 10.1100/tsw.2007.171.

EDSTROM, Maria. Visibility patterns of gendered ageism in the media buzz: a study of the representation of gender and age over three decades. In: *Feminist Media Studies* [online]. 2018, roč. 18, č. 1, s. 77-93 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1471-5902. Dostupné z: DOI: 10.1080/14680777.2018.1409989.

ELDÉN, Sara. Inviting the messy: Drawing methods and 'children's voices'. In: *Childhood* [online]. 2012, roč. 20, č. 1, s. 66-81 [cit. 2023-04-01]. ISSN 0907-5682. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0907568212447243>.

FLAMION, Allison, Pierre MISSOTTEN, Lucie JENNOTTE, Noamie HODY, Staphane ADAM. Old Age-Related Stereotypes of Preschool Children. In: *Frontiers in Psychology* [online]. 2020, roč. 11, s. 1-13 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1664-1078. Dostupné z: 10.3389/fpsyg.2020.00807.

GAMSON, William, MODIGLIANI, Andre. Media discourse and public opinion on nuclear power: A constructionist approach. In: *The American Journal of Sociology* [online]. 1989, roč. 95, č.1, s. 1-37. [cit. 2023-03-22]. ISSN 0002-9602. Dostupné z: <https://doi.org/10.1086/229213>.

GENDRON, Tracey L., Ayn E. WELLEFORD, Jennifer INKER, John T. WHITE. The Language of Ageism: Why We Need to Use Words Carefully. In: *Gerontologist* [online]. 2016, roč. 56, č. 6, s. 997-1006 [cit. 2023-03-26]. ISSN 0016-9013. Dostupné z: doi: 10.1093/geront/gnv066.

GERBNER, George. Sociology. In: *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* [online]. 1993, roč. 528, č. 1 [cit. 2023-03-18]. ISSN 0002-7162. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0002716293528001039>.

GERBNER, George, GROSS, Larry. Living with television: *The violence profile*. In: *Journal of Communication* [online]. 1976, roč. 26, č. 2, s. 172-199 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: DOI: 10.1111/j.1460-2466.1976.tb01397.x.

GERBNER, George, Larry GROSS, Nancy SIGNORIELLI a Michael MORGAN. Aging with television: images on television drama and conceptions of social reality. In: *Journal of Communication* [online]. 1980, roč. 30, č. 1, s. 37-47 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://web.asc.upenn.edu/gerbner/Asset.aspx?assetID=383>.

GRABACKÁ, Pavla. *Mediální analýza obrazu seniorů ve vybraných českých časopisech*. Brno, 2007. s. 15-38 Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Lucie Vidovičová. Dostupné z: [130251667.pdf](https://cuni.cz/130251667.pdf) (cuni.cz).

HALL, Stuart W. *Encoding and decoding in the television discourse*. Birmingham: Centre for Cultural Studies, University of Birmingham. 1975. s. 1-19. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/81670115.pdf>.

ISAACS, Leora W, BEARISON, David J. The development of children's prejudice against the aged. In: *International Journal of Aging and Human Development* [online]. 1986, roč. 23, č. 3, s. 175-193 [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2190/8GVR-XJQY-LFTH-E0>.

JÜRGENS, Hans W. *Untersuchung zum Bild der älteren Menschen in den elektronischen Medien*. Kiel: Unabhängige Landesanstalt für das Rundfunkwesen. Band 4: Themen — Thesen — Theorien. Kiel 1994.

KESSLER, Eva-Marie, Katrin RAKOCZY and Ursula M. STAUDINGER. The portrayal of older people in prime time television series: the match with gerontological evidence. *Ageing & Society*. In: *Cambridge University Press* [online]. 2004, roč. 24, č. 4, s. 531–552 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: [doi:10.1017/S0144686X04002338](https://doi.org/10.1017/S0144686X04002338).

LARKIN, Elizabeth. *Images of aging*. July 2007. Generations United Conference, Washington, DC.

LARKIN, Elizabeth, G., Patricia WILSON a Maria FREER. Images of Old: Teaching About Aging Through Children's Literature. In: *Journal of Intergenerational relationships* [online]. ABINGDON: Taylor and Francis Group, 2013, roč. 11, č. 1, s. 4-17 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1535-0770. Dostupné z: [doi:10.1080/15350770.2013.755068](https://doi.org/10.1080/15350770.2013.755068).

LEE, Byoungkwan, Kim BONG-CHUL a Sangpil HAN. The Portrayal of Older People in Television Advertisements: A Cross-Cultural Content Analysis of the United States and South Korea. In: *The International Journal of Aging and Human Development* [online]. 2006, roč. 63, č. 4, s. 279-297 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1541-3535. Dostupné z: <https://doi.org/10.2190/ELLG-JELY-UCCY-4L8M>.

LICHTENSTEIN, Michael J., Linda A. PRUSKI, Carolyn E. MARSHALL, Cheryl L. BLALOCK, Shuko LEE, Rosemarie PLAETKE. Sentence Completion to Assess Children's Views About Aging. In: *The Gerontologist* [online]. 2003, roč. 43, č. 6, s. 839-848 [cit. 2023-03-26]. ISSN 17585341. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/geront/43.6.839>.

LICHTENSTEIN, Michael J., Linda A. PRUSKI, Carolyn E. MARSHALL, Cheryl L. BLALOCK, Yan LIU a Rosemarie PLAETKE. Do Middle School Students Really Have Fixed Images of Elders? In: *The Journals of Gerontology Series B Psychological Sciences and Social Sciences*, [online]. 2005, roč. 60, č. 1, s. 37-47 [cit. 2023-03-23]. ISSN: 1758-5368. Dostupné z: DOI: [10.1093/geronb/60.1.S37](https://doi.org/10.1093/geronb/60.1.S37).

- LINTON, Ralph. Age and Sex Categories. *In: American Sociological Review* [online]. 1942, roč. 7, č. 5, s. 589-603 [cit. 2023-03-22]. ISSN 00031224. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2085685>.
- LYNOTT, Patricia P., MEROLA, Pamela R. Improving the Attitudes of 4th Graders Toward Older People Through a Multidimensional Intergenerational Program. *In: Educational Gerontology* [online]. 2007, roč. 33, č. 1, s. 63-74 [cit. 2023-03-27]. ISSN 3601277. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/03601270600864041>.
- MAKITA, Meiko, Amalia MAS-BLEDA, Emma STUART and Mike THELWALL. Ageing, old age and older adults: a social media analysis of dominant topics and discourses. *Ageing & Society*. In: *Cambridge University Press* [online]. 2021, roč. 41, č. 2, s. 247–272 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: [doi:10.1017/S0144686X19001016](https://doi.org/10.1017/S0144686X19001016).
- MARHÁNKOVÁ, Jaroslava H. Ageismus, Věkové Rozdělení a Zkušenost Stáří v Době Krize: Zamyšlení Nad Společenskými Dopady Pandemie COVID-19 *. *In: Sociologický časopis* [online]. 2021, roč. 57, č. 2, s. 143-163 [cit. 2023-03-23]. ISSN 00380288. Dostupné z: DOI: 10.13060/csr.2021.008.
- MONTEIRO MACHADO, Christiane, PEDRO SOUSA, Jorge. Stereotypes of Old Age. *In: Medijske studije* [online]. Zagreb: Sveuciliste u Zagrebu, Fakultet Politickih Znanosti, 2019, roč. 10, č. 20, s. 69-88 [cit. 2023-03-27]. ISSN 1847-9758. Dostupné z: [doi:10.20901/ms.10.20.4](https://doi.org/10.20901/ms.10.20.4).
- Newman, Sally, Robert FAUX, Barbara LARIMER. Children's views on aging: their attitudes and values. *In: The Gerontologist* [online]. 1997, roč. 37, č. 3, s. 412–417 [cit. 2023-03-26]. ISSN 0016-9013. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/geront/37.3.412>.
- NISHI-STRATTNER, Mark, MYERS, Jane E. Attitudes toward the elderly: An intergenerational examination. *In: Educational Gerontology* [online]. 1983, roč. 9, č. 6, s. 389-397 [cit. 2023-03-26]. ISSN 3601277. Dostupné z: https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/J_Myers_Attitudes_1983.pdf.
- O'KEEFFE, Gwen S., CLARKE-PEARSON, Kathleen. The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families. *In: Pediatrics* [online]. 2011, roč. 127, č. 4, s. 800-804 [cit. 2023-03-22]. ISSN 1098-4275. Dostupné z: www.pediatrics.org/cgi/doi/10.1542/peds.2011-0054.
- PACK, Rachael, Carri HAND, Debbie L. RUDMAN a Suzanne HUOT. Governing the ageing body: explicating the negotiation of 'positive' ageing in daily life. *In: Ageing and Society* [online]. 2019, roč. 39, č. 9, s. 2085-2108 [cit. 2023-03-25]. ISSN 1469-1779. Dostupné z: [doi:10.1017/S0144686X18000442](https://doi.org/10.1017/S0144686X18000442).
- POYNTZ, Stuart R., HOECHSMANN, Michael. Children's Media Culture in a Digital Age. *In: Sociology Compass* [online]. 2011, roč. 5, č. 7, s. 488-498. [cit. 2023-03-21]. ISSN 1751-9020. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2011.00393.x>.
- REISSMANN, Marcella, Luise GEITHNER, Anna STORMS a Christiane WOOPEN. Stereotypes about very old people and perceived societal appreciation in very old age. *In: Zeitschrift für Gerontologie* [online]. 2021, roč. 54 (Suppl 2), s. 93-100 [cit. 2023-03-25]. ISSN 0948-6704. Dostupné z: [doi:10.1007/s00391-021-01971-y](https://doi.org/10.1007/s00391-021-01971-y).

ROBINSON, Tom, ANDERSON, Caitlin. Older Characters in Children's Animated Television Programs: A Content Analysis of Their Portrayal. In: *Journal of Broadcasting & Electronic Media* [online]. 2010, roč. 50, č. 2, s. 287-304 [cit. 2023-04-04]. ISSN 1550-6878. Dostupné z: https://doi.org/10.1207/s15506878jobem5002_7.

ROBINSON, Sally, HOWATSON-JONES, Lioba. Children's Views of Older People. In: *Journal of Research in Childhood Education* [online]. 2014, roč. 28, č. 3, s. 293-312 [cit. 2023-03-26]. ISSN 2568543. Dostupné z: DOI: 10.1080/02568543.2014.912995.

ROBINSON, Tom, Bob GUSTAFSON a Mark POPOVICH. Perceptions of negative stereotypes of older people in magazine advertisements: Comparing the perceptions of older adults and college students. In: *Ageing & Society* [online]. 2008, roč. 28, č. 2, s. 233-251 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1469-1779. Dostupné z: doi:10.1017/S0144686X07006605.

ROBINSON, Tom, Mark CALLISTER, Dawn MAGOFFIN, Jenifer MOORE. The portrayal of older characters in Disney animated films. In: *Journal of Aging Studies* [online]. 2007, roč. 21, č. 3, s. 203-213 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1879-193X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2006.10.001>.

ROSENET CIVIC EXCLUSION WORKING GROUP. Civic Exclusion in Later Life: Ageism Excludes Everyone and Harms our Societies! In: WALSH, Kieran, SCHARF, Thomas. *ROSEnet Briefing Paper Series: No. 3*. [online] s. 1 [cit. 2023-03-26]. ISBN: 978-1-908358-73-8. Dostupné z: <http://rosenetcost.com/rosenet-briefing-paper-series/>.

ROWE, John W., KAHN, Robert L. Successful ageing. In: *The Gerontologists* [online]. 1997, roč. 37, č. 4, s. 433-440 [cit. 2023-03-22]. ISSN 0016-9013. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/geront/37.4.433>.

ROY, Abhik, HARWOOD, Jake. Underrepresented, positively portrayed: Older adults in television commercials. In: *Journal of Applied Communication Research* [online]. 1997, roč. 25, č. 1, s. 39-56 [cit. 2023-03-26]. ISSN 1479-5752. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00909889709365464>.

SANDBERG, Linn. Affirmative old age: the ageing body and feminist theories on difference. In: *International Journal of Ageing and Later Life* [online]. 2013, roč. 8, č. 1, s. 11-40. ISSN 1652-8670. Dostupné z: <https://doi.org/10.3384/ijal.1652-8670.12197>.

SMAHEL, David, Hana MACHACKOVA, GIOVANNA MASCHERONI, Lenka DEDKOVÁ, Elisabeth STAKSRUD, Kjartan ÓLAFSSON, Sonia LIVINGSTONE a Uwe HASEBRINK. EU Kids Online2020: Survey results from 19 countries. In: *EU Kids Online* [online]. s. 20-25. c ISSN 2045-256X. Dostupné z: <https://irtis.muni.cz/news/eu-kids-online-2020-report>.

SEDLÁKOVÁ, Kateřina. *Prarodiče a jejich místo v životě vnoučat*. Plzeň, 2015. 73 s. Diplomová práce (Mgr.). Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Alena Pařízková, Ph.D. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/19641>.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytvoření věkově inkluzivní společnosti? In: BOČEK, Michal – RUSNÁK, Juraj (eds.). *Média a text II*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008. ISBN 970-80-80-68-888-2.

SIMCOCK, Peter, LYNN, SudburyDr. The invisible majority? Older models in UK television advertising. In: *International Journal of Advertising* [online]. 2006, roč. 25, č. 1, s. 87–106 [cit. 2023-03-26]. ISSN 0265-0487. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/02650487.2006.11072953>.

STATHI, Afroditi, SIMEY, Piers. Quality of life in the fourth age: Exercise experiences of nursing home residents. In: *Journal of Aging and Physical Activity* [online]. 2007, roč. 15, č.3, s. 272–286 [cit. 2023-03-22]. ISSN 1543-267X. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/6116724_Quality_of_Life_in_the_Fourth_Age_Exercise_Experiences_of_Nursing_Home_Residents.

van DYK, Silke. The othering of old age: Insights from Postcolonial Studies. In: *Journal of Aging Studies* [online]. 2016, roč. 39, č. 2, s. 109-120 [cit. 2023-03-25]. ISSN 0890-4065. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0890406516302018>.

van SELM, Martine, Gerben J. WESTERHOF a Bruno de Vos. Competent en veelzijdig. In: *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie* [online]. 2007, roč. 38, č. 2, s. 51–58 [cit. 2023-04-01]. ISSN 1875-683. Dostupné z: DOI: 10.1007/BF03074828.

VASIL, Latika, WASS, Hannelore. Portrayal of the elderly in the media: a literature-review and implications for educational gerontologists. In: *Educational Gerontology* [online]. 1993, roč. 19, č. 1, s. 71–85 [cit. 2023-03-28]. ISSN 3601277. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/0360127930190107>.

VÍTOVÁ, Drahoslava. *Stereotypy a předsudky o stáří očima dětí a seniorů*. Praha, 2019. 68 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Michal Zvírotsky, Ph.D. Dostupné z: 130251667.pdf (cuni.cz).

VLADYKA, Milan. Stereotypizace. *Revue pro média: Časopis pro kritickou reflexi médií*. Brno: Spolek přátel pro vydávání Hosta, 2004. [online]. č. 9 [cit. dne 20. 10. 2014]. ISSN 1211-9938. Dostupné z: <http://www.rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/stereotypizace.htm>.

WHO. *Active Ageing: a policy framework* [online]. 2002, s. 12 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/67215>.

WHO. *Global report on ageism* [online]. 2021, s. 19 [cit. 2023-03-22]. ISBN 978-92-4-001687-3. Dostupné také z: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/2021-dha-docs/9789240016866-eng.pdf?sfvrsn=7375d0b8_7&download=true.

WILLIAMS, Sue W., BLUNK, Elizabeth M. Comparison of Swedish and American Preschool Children's Attitudes toward Elderly Persons. In: *Psychological Reports* [online]. 1999, roč. 84, č. 3, s. 901 [cit. 2023-03-27]. <https://doi.org/10.2466/pr0.1999.84.3.899>.

Teze bakalářské práce

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Nikodemová Tereza	Razítko podatelny:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2020/2021	
E-mail diplomantky/diplomanta: 53713933@fsv.cuni.cz	
Studijní obor/forma studia: Mediální studia/prezenční	
Název práce v češtině: Vnímání stáří dětmi v souvislosti s mediálními reprezentacemi	
Název práce v angličtině: Children's perception of old age in the context of media representations	
Předpokládaný termín dokončení: LS 2022/2023	
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): <p>Práce se zaměří na to, jak děti v souvislosti s mediálními reprezentacemi vnímají seniory a stáří jako takové. Téma mezigeneračních vztahů je v dnešní době z důvodu proměn demografické struktury obyvatelstva aktuálnější než kdy jindy. Média ale často o těchto vztazích mluví spíše jako o mezigeneračním konfliktu či válce generací, a to zejména kvůli projevům diskriminace a znevažování seniorů mladými lidmi. Senioři jsou zásluhou pokroků v medicíně a změn v životním stylu zdravější a aktivnější. Přesto se zdá, že společnost od stereotypních představ o nich neupouští. Práce si klade za cíl nastínit, jak je daná skupina obyvatelstva prezentována v médiích a jak její mediální zobrazení ovlivňuje dětskou část populace. Lidé často podléhají mediálnímu obrazu reality natolik, že ho staví před skutečnost. Otázkou je, do jaké míry ovlivňuje děti, které často ještě nedisponují ani základy kritického myšlení či mediální gramotnosti.</p>	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): Úvod <ul style="list-style-type: none">– úvod do problematiky, seznámení se strukturou práce 1. Teoretická část <ul style="list-style-type: none">1.1. Mediální prezentace reality1.2. Vliv médií na člověka<ul style="list-style-type: none">- vliv na děti a dospívající1.3. Stáří v médiích<ul style="list-style-type: none">– stereotypní zobrazování seniorů a stáří v médiích– prezentace stáří a seniorů v mediálních produktech určených dětskému publiku– role médií v prezentaci seniorů ve společnosti	

- 1.4. Celospolečenské vnímání stáří
- postavení seniorů ve společnosti
 - děti a stáří, postoj dětí k seniorům

2. Praktická část

- 2.1. Výzkumné otázky, cíle výzkumu
- 2.2. Participanti
- 2.3. Metodologie výzkumu
- etické otázky a legislativní opatření
- 2.4. Výsledky výzkumu
- 2.5. Diskuse

Závěr

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):
Budou provedeny kvalitativní rozhovory s 6-8 dětmi ve věku 6-11 let.

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Uvedení do problematiky pomocí relevantní literatury, kvalitativní analýza individuálních hloubkových rozhovorů, v kterých budou využity kreativní metody (dramatizace, kresba apod.), následné shrnutí zjištěných skutečností v kontextu mediálních reprezentací.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

1. STRASBURGER, Victor C., WILSON Barbara, JORDAN, Amy B., 2014. *Children, adolescents, and the media*. Third edition. Thousand Oaks: SAGE. ISBN 978-1-4129-9926-7.
 - Kniha, která poskytuje přehled toho, jak média ovlivňují životy dětí a dospívajících jedinců. Zabývá se kupříkladu mediální gramotností mladistvých, dopadem médií na vývoj dítěte či výchovou dětí. Každá kapitola obsahuje výzkum a klíčové studie o kontroverzním tématu, které je ve společnosti často diskutováno.
2. SEDLÁKOVÁ, Renáta, 2008. *Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytváření věkově inkluzivní společnosti? Média a text II*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešově, s. 196-208. ISBN 978-80-8068-888-2.
 - Text shrnuje výsledky dvou analýz zabývajících se reprezentací stáří a seniorů v českých médiích. Hledá odpověď na otázky, zda česká média napomáhají k vyčleňování seniorů z mainstreamové společnosti či zda přispívají k věkově inkluzivní společnosti.
3. HARRINGTON, C. Lee, BIELBY, Denise D, BARDO, Anthony R., 2014. *Aging, media, and Culture*. Lanham, MD: Lexington Books. ISBN: 978-0-7391-8363-2.
 - Kniha se zaměřuje na průnik mezi stáří a médii, a to například v oblasti reklamy, televize, filmu či sociálních médií. V jednotlivých kapitolách se ke klíčovému problému těchto odvětví vyjadřují vědci z různých akademických oborů. Zabývají se například vlivem médií na společenské vnímání stáří či otázkami genderu a sexuality ve stárnoucí společnosti.
4. ROBINSON, Sally, HOWATSON-JONES, Lioba, 2014. *Children's Views of Older People*. *Journal of Research in Childhood Education* [online]. 16.6. [cit. 2022-09-11], roč. 28, č. 3, s. 293-312, DOI: 10.1080/02568543.2014.912995

- Text představuje analýzu několika desítek akademických článků týkajících se dětských názorů na starší lidi, které byly publikované v období od roku 1980 do roku 2011. Autoři se zaměřili například na ageismus, jak děti vnímají starší lidi, ovlivňování dětí médii nebo na mezigenerační vztahy.

5. SEDLÁKOVÁ, Renáta, 2014. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3568-9.

- Autorka představuje nejčastěji užívané výzkumné postupy v oblasti mediálních, kulturních a částečně i komunikačních studií. Mimo jiné se zabývá i kvalitativní formou dotazování, která bude využita v této práci.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

1. DIVILOVÁ, Soňa, 2022. *Senioři očima žáků druhého stupně základní školy Olomouc*, 209 s. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Eva Šmelová, Ph.D.
2. GUTZER, Martin, 2018. *Vliv médií na děti a mládež*. 72 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce PhDr. Ivo Syříšřtě, Ph.D.
3. MIMOCHODKOVÁ, Ráchel, 2019. *Reklama cílená na děti na sociálních sítích a její reflexe touto cílovou skupinou*. Praha, 101 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra marketingové komunikace a PR. Vedoucí diplomové práce Mgr. Ing. Jana Rosenfeldová.

Práce starší pěti let:

1. MARŠÍKOVÁ, Tereza, 2016. *Senioři v televizní reklamě*. Praha, 81 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Lenka Vochocová, Ph.D.
2. DUCHAŇOVÁ, Zuzana, 2016. *Jak vnímají děti stáří a seniory aneb o babičce a dědečkovi*. Brno, 176 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Lenka GULOVÁ.
3. CHARVÁTOVÁ, Denisa, 2016. *Odras stáří v seriálech pro děti*. Praha, 112 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce prof. Jan Jiráek, Ph.D.
4. SIKOROVÁ, Renáta, 2015. *Typické rysy mediální reprezentace seniorů*. Olomouc, 75 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Renáta Sedláková, Ph.D.

Datum / Podpis studenta/ky

14. 3. 2022

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:	
Doporučuji neopomenout ani starší relevantní teorie a studie, se kterými se dají výsledky této práce v diskusi porovnat a potenciálně objevit zajímavé trendy v dětském vnímání stáří skrze média.	
Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:	
LARKIN, Elizabeth, G. Patricia WILSON a Maria FREER. Images of Old: Teaching About Aging Through Children's Literature. <i>Journal of Intergenerational relationships</i> [online]. ABINGDON: Taylor & Francis Group, 2013, 11(1), 4-17 [cit. 2022-09-12]. ISSN 1535-0770. Dostupné z: doi:10.1080/15350770.2013.755068	
NEWMAN, Sally, Robert FAUX a Barbara LARIMER. Children's Views on Aging: Their Attitudes and Values. <i>The Gerontologist</i> [online]. WASHINGTON: The Gerontological Society of America, 1997, 37(3), 412-417 [cit. 2022-09-12]. ISSN 0016-9013. Dostupné z: doi:10.1093/geront/37.3.412	
Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.	
Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.	
Háša Marek	
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga	Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO OBORU.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Obraz starého člověka dle Mariany.....	51
Obrázek 2: Obraz starého člověka dle Mikuláše.....	51
Obrázek 3: Obraz starého člověka dle Sebastiana.....	56
Obrázek 4: Obraz starého člověka dle Davida.....	57

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přepis rozhovoru s Johanou (textová příloha)	
Příloha č. 2: Přepis rozhovoru se Sebastianem (textová příloha)	
Příloha č. 3: Přepis rozhovoru s Marianou (textová příloha)	
Příloha č. 4: Přepis rozhovoru s Evou (textová příloha)	
Příloha č. 5: Přepis rozhovoru s Davidem (textová příloha)	
Příloha č. 6: Přepis rozhovoru s Vítem (textová příloha)	
Příloha č. 7: Přepis rozhovoru s Mikulášem (textová příloha)	
Příloha č. 8: Kresba starého člověka od Johany (obrázek)	
Příloha č. 9: Kresba starého člověka od Sebastiana (obrázek)	
Příloha č. 10: Kresba starého člověka od Mariany (obrázek)	
Příloha č. 11: Kresba starého člověka od Evy (obrázek)	
Příloha č. 12: Kresba starého člověka od Davida (obrázek)	
Příloha č. 13: Kresba starého člověka od Víta (obrázek)	
Příloha č. 14: Kresba starého člověka od Mikuláše (obrázek)	
Příloha č. 15: Vzor informovaného souhlasu (textová příloha)	